

מנהגי בית הכנסת לבני אשכנז בארץ ישראל ובחוץ לארץ

לשנת תשפ"ה

5.....	תשרי
5.....	ערב ראש השנה
5.....	גירסאות התפילה
5.....	הוספות ופיוטים
6.....	פתיחת ארון הקודש וסגירתו בראש השנה ויום הכפורים
6.....	סדר 'אבינו מלכנו'
7.....	'סארגנסי' (קיטל)
7.....	ליל ראש השנה
7.....	שחרית של ראש השנה
8.....	קריאת התורה של ראש השנה
8.....	ברית מילה בראש השנה
8.....	תקיעות דמיושב
9.....	מוסף של ראש השנה
10.....	תקיעות בסוף התפילה
10.....	מנחה של ראש השנה
11.....	תשליך
11.....	ליל שני של ראש השנה
11.....	שחרית יום שני של ראש השנה
11.....	מוסף יום שני של ראש השנה
11.....	מנחה יום שני של ראש השנה וקבלת שבת
11.....	שבת שובה – האזינו
12.....	תפילות וסליחות בעשרת ימי תשובה
13.....	צום גדליה
13.....	כפרות
14.....	סליחות של ערב יום הכפורים
14.....	שחרית של ערב יום הכפורים
14.....	מנחה של ערב יום הכפורים
15.....	מלקות
15.....	נרות יום הכפורים
15.....	הפיוטים, הפסוקים, והסליחות
16.....	הוידוים
17.....	כל נדרי
17.....	ליל יום הכפורים בשבת
17.....	שחרית של יום הכפורים בשבת
18.....	קריאת התורה של יום הכפורים בשבת
19.....	ברית מילה ביום הכפורים
19.....	מוסף של יום הכפורים בשבת
20.....	מנחה של יום הכפורים
20.....	נעילה
20.....	שמות ותקיעה
21.....	מוצאי שבת ויום הכפורים
21.....	בין יום הכפורים לסוכות
21.....	י"א תשרי
21.....	ערב יום טוב
21.....	נוסחי תפילה בחג ובחול המועד
21.....	ליל ראשון של סוכות
22.....	שחרית יום ראשון של סוכות
22.....	נענועים והלל
22.....	קריאת התורה בראשון של סוכות
23.....	מוסף והושענות
23.....	מנחה של יום טוב
23.....	בחוף לארץ: ליל שני של סוכות
24.....	בחוף לארץ: שחרית יום שני של סוכות
24.....	ערבית ליל חול המועד
24.....	תפילין בחול המועד
24.....	שחרית של חול המועד סוכות
25.....	קריאת התורה של חול המועד סוכות
25.....	מוסף של חול המועד סוכות
25.....	שבת חול המועד סוכות
27.....	תיקון ליל הושענא רבה
27.....	שחרית של הושענא רבה
27.....	קריאת התורה בהושענא רבה
28.....	מוסף של הושענא רבה

28.....	בחוף לארץ: ליל שמיני עצרת
29.....	בחוף לארץ: ישיבת סוכה בשמיני עצרת
29.....	בחוף לארץ: שחרית של שמיני עצרת
30.....	בחוף לארץ: מתנת יד
30.....	בחוף לארץ: תפילת גשם
30.....	בחוף לארץ: מנחה של יום טוב
30.....	ליל שמחת תורה
31.....	שמחה בליל יום טוב לכבודה של תורה
32.....	שחרית של שמחת תורה
33.....	קריאת התורה של שמחת תורה
34.....	'מתנת יד' בארץ ישראל
34.....	שירה וזמרה עם ספרי התורה והכנסתם
35.....	בארץ ישראל: מוסף של שמחת תורה ותפילת גשם
35.....	בחוף לארץ: מוסף של שמחת תורה
35.....	ממתקים לילדים
35.....	מנחה של יום טוב
35.....	שמחה לכבוד התורה
36.....	בארץ ישראל: מוצאי יום טוב – אסרו חג
36.....	שבת בראשית
36.....	סוף חודש תשרי

37.....	מרחשון
37.....	א' דראש חודש מרחשון
37.....	פרשת נח – ב' דראש חודש מרחשון
38.....	'שאלה' בארץ ישראל
38.....	פרשת לך לך
38.....	פרשת וירא
38.....	ט"ז במרחשון
39.....	תענית שני קמא (של בח"ב)
39.....	תענית חמישי
40.....	פרשת חיי שרה
40.....	תענית שני בתרא
40.....	פרשת תולדות

40.....	כסלו
40.....	ראש חודש כסליו
41.....	'שאלה' בחוף לארץ
41.....	פרשת ויצא
41.....	פרשת ושלח
41.....	פרשת וישב
42.....	הדלקת נר חנוכה
42.....	לילי חנוכה
42.....	שחרית ימי חנוכה
42.....	קריאת התורה של חנוכה
42.....	ליל שבת חנוכה
43.....	שחרית של שבת חנוכה
43.....	מנחה של שבת חנוכה
43.....	מוצאי שבת חנוכה

43.....	טבת
43.....	ראש חודש טבת
44.....	פרשת ויגש
44.....	עשרה בטבת
45.....	פרשת ויחי
45.....	פרשת שמות
45.....	פרשת וארא

46.....	שבט
46.....	ראש חודש שבט
46.....	פרשת בא
46.....	פרשת בשלח
47.....	ט"ו בשבט ('חמשה עשר')
47.....	פרשת יתרו

פרשת בהר-בחוקתי.....	69
סיון	70
ראש חודש סיון.....	70
בין ראש חודש סיון לשבועות.....	71
שבת לפני שבועות פרשת במדבר – 'שווארץ שבת'.....	71
ערב שבועות.....	71
עשבים ואילנות.....	72
נוסחי תפילה בחג.....	72
ליל שבועות.....	72
תיקון ליל שבועות – 'שבועות לערנען'.....	72
שחרית של שבועות.....	73
בארץ ישראל: הלל ומגילה.....	74
בחוף לארץ: הלל.....	74
אקדמות וקריאת התורה של שבועות.....	74
בארץ ישראל: מתנת יד.....	75
מוסף של שבועות.....	75
מנחה של יום טוב.....	75
בחוף לארץ: ליל שני של שבועות.....	75
בחוף לארץ: שחרית יום שני של שבועות.....	76
בחוף לארץ: מגילה וקריאת התורה יום שני של שבועות.....	76
בחוף לארץ: מוסף יום שני של שבועות.....	77
מוצאי יום טוב.....	77
אסרו חג של שבועות.....	77
ימי התשלומים.....	77
פרשת נשא.....	77
פרשת בהעלתך.....	78
פרשת שלח.....	78
תמוז	78
ראש חודש תמוז.....	78
פרשת קרח.....	78
פרשת חוקת.....	79
פרשת בלק.....	79
שבעה עשר בתמוז.....	79
בין המצרים.....	79
פרשת פינחס.....	80
מנחם אב	80
פרשת מטות-מסעי – ראש חודש אב.....	80
פרשת דברים – שבת חזון – 'שווארץ שבת'.....	81
מנחה וסעודה שלישית בשבת חזון.....	81
מוצאי שבת – ליל תשעה באב.....	82
שחרית של תשעה באב.....	83
ברית מילה בתשעה באב.....	84
מנחה של תשעה באב.....	84
מוצאי תשעה באב.....	85
פרשת ואחנן – שבת נחמו – ט"ו באב.....	85
פרשת עקב.....	86
פרשת ראה.....	86
אלול	87
ראש חודש אלול.....	87
ימי חול ושבתות.....	87
פרשת שופטים.....	87
פרשת כי תצא.....	88
פרשת כי תבא.....	88
סליחות.....	88
יום רביעי של סליחות.....	89
פרשת נצבים.....	90
יום שביעי של סליחות.....	90
ערב ראש השנה.....	90
ברית מילה בערב ראש השנה.....	90

פרשת משפטים.....	47
אדר	48
א' דראש חודש אדר.....	48
פרשת תרומה – ב' דראש חודש אדר – פרשת שקלים.....	48
פרשת תצה – פרשת זכור.....	49
שחרית של תענית אסתר.....	50
מחצית השקל.....	50
מנחה של תענית אסתר.....	51
ליל פורים (ליל י"ד באדר).....	51
קריאת המגילה.....	51
שחרית של פורים (י"ד באדר).....	52
סעודת פורים.....	53
פרשת כי תשא – הפסקה ראשונה – שושן פורים.....	53
בערים המוקפות חומה.....	53
ט"ז באדר.....	54
פרשת וקהל – פרשת פרה.....	54
פרשת פקודי – פרשת החודש.....	54
ניסן	55
ימי חול.....	55
ראש חודש ניסן.....	55
פרשת ויקרא – הפסקה שניה.....	55
י"ב בניסן – תענית בכורות.....	56
י"ג בניסן ערב שבת הגדול – עירובי חצרות.....	56
פרשת צו – שבת הגדול – ערב פסח שחל בשבת.....	57
נוסחי תפילות בחג ובחול המועד.....	58
ליל ראשון של פסח שחל במוצאי שבת.....	58
שחרית ראשון של פסח.....	59
תפילת טל.....	59
מנחה של יום טוב.....	60
בארץ ישראל: ערבית מוצאי יום טוב ראשון של פסח.....	60
ספירת העומר.....	60
בחוף לארץ: ליל יום טוב שני של פסח.....	60
בחוף לארץ: שחרית יום שני של פסח.....	61
תפילין בחול המועד.....	61
חול המועד פסח.....	61
ליל שביעי של פסח בשבת.....	62
שחרית שביעי של פסח בשבת.....	62
קריאת התורה – שביעי של פסח בשבת.....	63
בארץ ישראל: מתנת יד.....	63
מוסף שביעי של פסח בשבת.....	64
מנחה של יום טוב בשבת.....	64
בארץ ישראל: ערבית מוצאי פסח ושבת.....	64
שמיני של פסח בחוף לארץ: ליל שמיני של פסח.....	65
שמיני של פסח בחוף לארץ: שחרית שמיני של פסח.....	65
שמיני של פסח בחוף לארץ: מתנת יד ומוסף.....	66
שמיני של פסח בחוף לארץ: מנחה של יום טוב.....	66
שמיני של פסח בחוף לארץ: מוצאי פסח.....	66
אסרו חג של פסח.....	66
פרשת שמיני.....	66
פרקי אבות.....	67
אייר	67
ראש חודש אייר.....	67
תקופת האבלות.....	67
פרשת תרוע-מצורע.....	67
תענית שני קמא (של בחי"ב).....	68
תענית חמישי.....	68
פרשת אחרי מות-קדושים.....	69
תענית שני בתרא – פסח שני.....	69
ל"ג בעומר.....	69
פרשת אמור.....	69

תשרי

ערב ראש השנה

אחר תפילת שחרית ואחר תפילת מנחה (וכשמתפללים סמוך לשקיעה, לפני מנחה), מזכירים בהכרזה להניח עירובי תבשילין.

מחליפים את הפרוכת, המעילים, כסויי עמוד החזן והבימה, בכיסויים לבנים, ומשאירים אותם עד אחרי יום הכפורים. בדורות האחרונים נהגו לכסות גם את עמודי המתפללים במפות לבנות.

גירסאות התפילה

בתפילות ראש השנה כופלים 'לעילא ולעילא' רק בקדישים שנתקנו לאמירת הש"ן, והיינו: בערבית לפני תפילת העמידה ולאחריה; בשחרית לפני 'ברכו' ולאחר חזרת הש"ן; לאחר קריאת התורה; במוסף לפני תפילת העמידה ולאחר חזרת הש"ן. אך בקדישי מנחה של ש"ן וכן בכל קדיש יתום אין כופלים. בשאר ימי התשובה, מלבד יום הכפורים, אין כופלים 'לעילא' כלל.

להלן גירסאות התפילה בכל עשרת ימי תשובה:
 וכתוב לחיים טובים בני בריה (בלא המילה 'כל').
 בספר חיים וכוליה לפניך אנו (ולא 'אנחנו') וכל עמך בית ישראל לחיים ולשלום (בלא המילה 'טובים').

סיום העמידה: עושה השלום, במקום 'המברך את עמו ישראל בשלום'.
 בסוף קדיש ובסוף העמידה אומרים את הנוסח הרגיל: עשה שלום במוקדיו (בלא הוספת ה'א הידיעה – 'השלום').

אָבִינוּ מִלְכֵנוּ כָּלָה הָבָר וְחָרָב וְרָעָב וּמִשְׁחָת וּמִגְפָּה מִבְּנֵי בְרִיתָךְ.
 אָבִינוּ מִלְכֵנוּ כְּתִבְנוּ בְּסֵפֶר מַחֲלָה וּסְלִיחָה (ולא 'סליחה ומחילה').

להלן גירסאות התפילה בימים הנוראים:

וְאֵן צְדִיקִים יִרְאוּ וַיִּשְׁמְחוּ (ולא 'ובכן צדיקים').
 וְנֶאֱמַר וַיִּגְבַּה ה' צֶב־אוֹת בְּמוֹשֶׁפֶט (ולא 'בכתוב ויגבה').
 וְדָבָר מִלְכֵנוּ אֵמֶת (ולא 'ודברך אמת').
 בתחילת הקדושה אחר כל סילוק: כְּכָתוּב וְקָרָא זֶה אֵל זֶה (בלא 'על יד נביאך').
 במוסף ב'ומפני חטאינו': שְׁנַשְׁתַּלְחָה (ולא 'השלוחה').
 ותערב לפניך עֲתִירְתָּנוּ (ולא 'ותערב עליך').
 הָשֵׁב שְׂכִירְתְּךָ לְצִיּוֹן עִירְךָ (ולא בהשמטת המילה 'עירך').

הוספות ופיוטים

בכל עשרת ימי התשובה בחזרת הש"ץ אין הקהל אומר 'זכרנו', 'מי כמוך', 'וכתוב', אך הקהל עונה: 'אמן' על אמירת 'וכתוב לחיים טובים בני בריתך', וכן הקהל מקדים לומר 'בספר חיים' לפני הש"ץ.

בימים הנוראים אומרים את הפיוטים אשר במחזורי אשכנז המובהקים, לפי מנהג פפד"מ ובנותיה, ואין מדלגים בהם, לא בברכות קריאת שמע ולא בתפילות העמידה. הפיוטים של ראש השנה כמעט כולם שוים במחזורי אשכנז ופולין-ליטא.

חלקי הפיוטים נאמרים בדרך כלל לפי ההנחיות המצוינות במחזור. מה שמצוין בו לאמירת חזן, נאמר על ידי החזן בקול רם, ומה שמצוין בו לאמירת הקהל, נאמר על ידי הקהל. לעתים, חזן אומר את חלקו הראשון של החרוז, וקהל עונה את חלקו השני. מקפידים על כך בפיוטים 'וכל מאמינים', 'אדירי איומה', 'לא עורך דין', ודומיהם (ונוהרים שלא לחבר בהם בניגוד לכוונת הפייטן ומשמעות העניין, סוף חרוז עם תחילת חרוז שאחריו, אף שפשטה אמירה או שירה כזו בכמה מקומות).

תפילות קבילות לש"ץ שנדפסו במחזורים בדורות האחרונים, 'הנני העני' וכדומה, לא נתקנו דווקא לתפילת מוסף, ואינן נאמרות בדרך חזנות. הן תפילות אישיות לשליחי הציבור של כל התפילות בימים נוראים. האומרים – אומרים בלחש, ובמקום שאין בו חשש הפסק. ולכן הש"ץ של שחרית צריך להקדים אמירתם לפני 'ברוך שאמר'.

כתב ה'חתם סופר' שמנהג הנשים גם בימים נוראים להתפלל על הפרנסה, וכן ראוי להן, ואילו לבעליהן ראוי לבקש על לב פתוח לעבודת ה' ולתורתו, והעיד שכן מנהג הישרים.

פתיחת ארון הקודש וסגירתו בראש השנה ויום הכפורים

בשחרית ומוסף של ראש השנה, ובכל תפילות יום הכפורים, נשאר ארון הקודש פתוח בחזרת הש"ץ מלבד בקדושה וברכת כהנים (שלא כציון המחזורים המאוחרים להרבות בפתיחות וסגירות). מכבדים כמה מתפללים וכהנים בפתיחות ספורות אלה:

מתפלל פותח – לקראת תחילת חזרת הש"ץ; מתפלל סוגר – לפני קדושה.

מתפלל פותח – בתחילת אמירת 'לדור ודור'; כהן סוגר – בתחילת אמירת 'רצה'.

פתיחות וסגירות ארון הקודש אחר ברכת כהנים בכל תפילה ותפילה לפי טיבה כפי המצוין בכל אחת במקומה.

סדר 'אבינו מלכנו'

סדר 'אבינו מלכנו' נאמר בנחת, פיסקה פיסקה. כל פיסקה אומרה הש"ץ בנעימה מיוחדת (כל קהילה בנעימה המקובלת אצלה) ואחריו אומרה הקהל באותה נעימה. הפיסקה האחרונה 'חננו ועננו' נאמרת בלחש.

בראש השנה ויום הכפורים, בפסקאות אחדות מאריכים יותר בנעימה, בעיקר: 'חטאנו לפניך'; 'חדש עלינו שנה טובה'; 'כלה דבר וחרב'; 'קרע רוע'; 'כתבנו בספר' (כל החמש); 'שמע קולנו'; 'קבל ברחמים'; 'למען באי באש'; 'עשה למען שמך'. בשאר ימי התשובה, כל הפסקאות נאמרות בניגון שווה.

סדר 'אבינו מלכנו' במנהג אשכנז שונה מסדר מנהג פולין-ליטא.

'סארגנס' (קיטל)

בתפילות הבוקר של ראש השנה, ובתפילות יום הכפורים מכניסו ועד צאתו, לובשים 'סארגנס' (קיטל) ומצנפת לבנה. ה'סארגנס' המקורי, שצורתו כתכריכי אשכנז המקובלים, סגור מלפנים ומאחור, ומשלשלים אותו על הגוף דרך בית הצוואר הפתוח למעלה. חוגרים עליו אבנט לבן.

רבים נוהגים להתעטף בטלית לבנה לגמרי שפסיה לבנים. נערים ובחורים, וכן חתן בשנה ראשונה, חובשים מצנפת לבנה אך לא 'סארגנס'. נשים מהדרות אחר בגדים לבנים. אָבֵל ב"מ לובש את ה'סארגנס' תחת חליפתו ואת המצנפת הלבנה תחת כיסוי ראש שחור, ומתעטף בטלית חול עם עטרה שחורה, ומהפך את העטרה כדי להסתירה. בתפילות בהן האבל משמש כש"ץ, כשאין לו מחליף, לובש בגלוי את ה'סארגנס' והמצנפת הלבנה ומתעטף בטלית לבנה.

ליל ראש השנה

ברכת 'השכיבנו' נאמרת על ידי הש"ץ בנעימה, ולאחריה אומרים את הפסוק 'תקעו בחודש'. מקדשים על הכוס ומברכים 'שהחינו'. 'יגדל' אחר התפילה נאמר בניגון מיוחד של ימים נוראים. בליל ראשון של ראש השנה מברך איש את רעהו: 'לשנה טובה תכתב' (בלא: 'ותחתם') ועונה המתברך: 'גם אתה'.

שחרית של ראש השנה

אחת מחמש ההשכמות. הש"ץ אומר בניגוני ימים נוראים: 'אדון עולם', ברכות 'על נטילת ידיים', 'להתעטף בציצית' ו'ברוך שאמר'. את שאר ברכות השחר ופסוקי דזמרה, אומר בניגון שבת. לפני 'ברוך שאמר' מתעטפים בטלית. הרב, ואחריו בזה אחר זה בעלי התפילה לפי סדר תפילותיהם, מברכים, בקול רם, בניגון ימים נוראים, את ברכת 'להתעטף בציצית'. בסוף 'נשמת' הש"ץ של שחרית יורד לפני התיבה, ורק בעמדו לפניה מתחיל לנגן: 'המלך', ובמילה ראשונה זו מרים קולו ביותר. בראש השנה ויום הכפורים היו שהקפידו לכבד בנטילת ידי הכהנים רק לויים נשואים. בקהילות גדולות שבהן מספר כהנים רב, הש"ץ אינו מתחיל 'רצה' עד שהלוי הנוטל מודיע לו בהכרזת: 'רצה!', שכל הכהנים גמרו ליטול ידיהם. אחר ברכת כהנים פותחים הכהנים את ארון הקודש, ואחד המתפללים סוגר אחר 'אבינו מלכנו' לפני קדיש 'תתקבל'.

קריאת התורה של ראש השנה

סדר הוצאת ספרי התורה והכנסתם בניגוני ימים נוראים. אומרים י"ג מידות בנעימה (שלוש פעמים), תחינת 'רבונו של עולם' ('רבון העולם') בלחש, ופסוק 'ואני תפילתי' בנעימה (שלוש פעמים).

חיובים לעלות לתורה: התוקע, ואם אפשר, גם המקרא ובעלי התפילה של שחרית ומוסף. קריאת התורה היא בטעמי המקרא המיוחדים לימים נוראים. העולים לתורה מברכים את ברכות התורה בניגון הדומה לניגון קריאת התורה, וכן ה'מי שברך' וקריאת העולים לעלות 'יעמוד', וכוליה, נאמרים בניגון זה.

קריאת המפטיר וברכותיו ואמירת ה'מי שברך' בשבילו – בניגון הרגיל. ב'מי שברך' מסיימים בתוספת המילים: "ויכתבהו בספר החיים עם כל ישראל אחיו, ונאמר אמן".

חצי קדיש שאחר קריאת התורה נאמר בניגון ימים נוראים. 'מי שברך' לעולה האחרון בספר הראשון נאמר אחר הגבהתו. המגביה מוסר את הספר למכובד בהוצאת הספר השני. מכבדים את המקרא בגלילת ספר שני.

ברית מילה בראש השנה

מלים אחר ההפטרה, לפני התקיעות. בחזרת הש"ץ של מוסף בסוף זכרונות לפני 'כי זוכר כל הנשכחות', מוסיפים את חרוז הפזמון הבא: "זכור ברית אברהם ועקדת יצחק והשב שבות אהלי יעקב והושיענו למען שמך".

תקיעות דמיושב

לחולים בלבד הותר לקדש ולאכול לפני התקיעות, לפיכך נוהגים שלא לערוך הפסקה כלשהי לפניו.

הרב דורש לפני התקיעות של יום ראשון. אין הציבור אומר 'למנצח לבני קורח'. התוקע אומר לעצמו **בלחש** פסוקי קר"ע שט"ן, וגומה. תוקעים בשופר אצל הבימה ולפני התקיעות מכריזים: "שתיקה יפה עד אחר גמר כל התקיעות".

המקרא יושב בעת הברכות וכל התקיעות דמיושב, וכן מחזיקי ספרי התורה ממשיכים לשבת בשעת התקיעות.

התוקע מברך את ברכת השופר, וביום ראשון של ראש השנה גם ברכת 'שהחיינו', אך ביום שני אין מברכים 'שהחיינו' (מלבד כאשר יום א' חל בשבת).

קול התקיעה, השברים והתרועה, מושמעים לפי מסורת קדומים המקובלת באשכנז:

- **תקיעה.** תחילת התקיעה בצליל רגיל, ומיד יורד התוקע לצליל נמוך יותר ותיכף עולה חזרה לצליל הראשון וממשיך בו עד סוף התקיעה שמסתיימת בהתחזקות קצרה של הנשיפה (שנשמע כצליל עולה).
- **שברים.** שלושה קולות מחוברים עולים ויורדים.

• תרועה. תשעה קולות מחוברים ורועדים.

מפסיקים קמעה בין 'שברים' ו'תרועה' של סדר תשר"ת. המקרא קורא: 'שברים', ותיכף אחר השמעתם קורא: 'תרועה' והתוקע מריע. אך אין המקרא קורא 'שברים תרועה' יחד. בין סדר תשר"ת לתש"ת ובין סדר תש"ת לתר"ת אומר המקרא: "שב!". התוקע מסיר את השופר מפיו ומניחו בסודר שהיה נתון בו לפני התקיעות, ונח התוקע כשליש דקה ואז חוזר ונוטל את השופר ומשיבו אל פיו.

אחר תקיעה גדולה אומר הקהל 'אשרי העם' עד 'יהלכון' בניגון ימים נוראים. המקרא חוזר על פסוק זה באותו ניגון וממשיך בו את תחילת 'אשרי'. בסוף אמירת 'אשרי' המקרא אומר את שני הפסוקים האחרונים 'תהלת ה' ידבר' וכן 'ואנחנו נברך' בניגון ימים נוראים, נוטל את ספר התורה השני ואומר בניגון 'אשרי העם': 'יהללו', ואומרים 'לדוד מזמור' בניגון יום טוב. המקרא בעצמו מניח את הספרים בתוך הארון ואומרים 'ובנחה' בניגון ימים נוראים.

מוסף של ראש השנה

הש"ץ של מוסף אומר התחינות לש"ץ בלחש.

בזכרונות לקראת סוף הברכה הגירסא היא: על גְּבִי המזבח (ולא: על גב המזבח). בסוף ברכת זכרונות הנוסח הוא: וַיִּקְרָא יִצְחָק, לְיָרְעוּ שֶׁל יַעֲקֹב הַיּוֹם בְּרַחֲמִים תִּזְכֹּר.

יש נוהגים, כפי המצוין במחזורים, שהקהל אומר את הסילוק 'ונתנה תוקף' מתחילתו ברצף אחד עד 'את רוע הגזרה', ולאחר מכן הש"ץ חוזר ואומר בניגנה עד 'הגזרה', בלא להפסיק לפני 'ותשובה ותפלה' וגומר, וכאשר הש"ץ מסיים לומר 'הגזרה', פותח הקהל ואומר: 'כי כשמך', עד 'על מקדישי שמך', והש"ץ אומר זאת אחריהם בנעימה. ויש נוהגים שהקהל ממתיך לפני הקטעים המודפסים באותיות גדולות ביותר: 'ותשובה ותפלה וצדקה מעבירין את רוע הגזרה', וכן: 'ואתה הוא מלך א חי וקים', כדי לומר אותם במשותף בהתעוררות גדולה.

סגירת הארון לקראת קדושה היא לפני שהש"ץ אומר 'כסוד שיח'.

אין אומרים 'תושגב' ולא 'ויאתיו' (אחר 'וכל מאמינים').

הש"ץ מתחיל לומר בקול רם ובנעימה 'עלינו לשבח' עד 'וגורלנו ככל המונס', והקהל אומר עמו. מוסיפים את הנשמט מאימת הצנזורה: שְׁהֵם מְשַׁתְּחִיִּים לְהִבָּל וְרִיק וּמִתְפַּלְלִים אֶל אֵל לֹא יוֹשִׁיעַ.

סוגרים את ארון הקודש באמירת 'שלא שם חלקנו' עד 'לא יושיע'.

על הש"ץ להזהר שלא להפסיק בין מלת 'שלא' למילים שאחריה.

הכריעה והנפילה על הפנים מתחילה באמירת 'ואנחנו כורעים'. יש הזוקפים תוך כדי אמירת המילים 'לפני מלך', ויש הזוקפים אחר אמירת 'הקב"ה'.

הש"ץ ממשיך לנגן, והקהל אומר עמו 'שהוא נוטה שמים' עד 'בגבהי מרומים'. ואז אומר הקהל בקול רם עם הש"ץ 'הוא אֵלֵינוּ אֵין אַחֵר' וכולם קוראים בקול גדול: 'אמת!', וממשיך הקהל יחד עם הש"ץ: 'מלכנו אפס זולתו' וכוליה עד 'אין עוד'.

גם הנשים בעזרה שלהן כורעות ומשתחוות.

תוקעים פעם אחת תשר"ת לפסוקי מלכיות; פעם אחת תש"ת לזכרונות; פעם אחת תר"ת לשופרות.

לאחר התקיעות הקהל אומר 'היום הרת עולם' והש"ץ חוזר עליו בניגון, וכן נוהגים באמירת 'ארשת שפתינו'.

בראש השנה ויום הכפורים היו שהקפידו לכבד בנטילת ידי הכהנים רק לויים נשואים. בקהילות גדולות שבהן מספר כהנים רב, הש"ץ אינו מתחיל 'רצה' עד שהלוי הנוטל מודיע לו בהכרזת: 'רצה!', שכל הכהנים גמרו ליטול ידיהם.

לפני 'וכל החיים' אין אומרים 'אבינו מלכנו זכור רחמך'.
אחר ברכת כהנים פותחים הכהנים את ארון הקודש, והם סוגרים לפני קדיש 'תתקבל'.
הקהל מקדים לומר 'בספר חיים' והש"ץ חוזר עליו וממשיך לומר: 'ונאמר', עד: 'לחיים טובים תכתבנו', והקהל עונה 'אמן'. הש"ץ ממשיך: 'להים חיים כתבנו בספר החיים' והקהל עונה: 'אמן'.

'היום תאמצנו' וגומר אומר הש"ץ בנעימה, והקהל עונה 'אמן' בלבד. אין אומרים 'היום תתמכנו', וכן בשחרית, מוסף ונעילה ביום הכפורים.
'אין כלהינו' ו'אנעים זמירות' בניגונים מיוחדים לימים נוראים.
אחר התפילה מברך איש את רעהו: 'גוט יום טוב'.

תקיעות בסוף התפילה

כפי שהתקבלה ההנהגה בדורות האחרונים, תוקעים בגמר התפילה ששים תקיעות נוספות, בקרבת מקום למושב הרב ולא אצל הבימה, להורות שכבר יצאו ידי חובה בארבעים התקיעות דמיושב ודמעומד.

לפני 'עלינו לשבח' תוקעים שלושים תקיעות, ואחר 'אנעים זמירות' תוקעים שוב שלושים תקיעות, ולאחריהן אומרים שיר של יום ו'שיר מזמור לאסף'.

בכל התקיעות שאחר חזרת הש"ץ – שהונהג לתקען רק בדורות האחרונים – תוקעים 'שברים-תרועה' בנשימה אחת, וכך מקריאם המקרא.

בימינו יש נוהגים בתקיעות שאחר 'אנעים זמירות' להשמיע את הקולות של 'תקיעה', 'שברים' ו'תרועה' כמנהג מזרח אירופה.

מנחה של ראש השנה

'אשרי' ו'ובא לציון' נאמרים בניגון מנחה של שבת, מלבד סוף 'ובא לציון' וכן חצי קדיש שאחריו שנאמרים בניגון יום חול.

אין הש"ץ כופל 'לעילא' בקדישים של מנחה.

שתי הברכות הראשונות של חזרת הש"ץ וכן הקדושה נאמרות בניגון יום חול, אבל את ההוספות 'זכרנו' ו'מי כמוך', וכן מ'לדור ודור' עד סוף הברכה האמצעית, אומר הש"ץ בניגוני ימים נוראים שלהם. את שלוש הברכות האחרונות של חזרת הש"ץ, כולל ההוספות 'וכתוב לחיים' ו'בספר חיים' וכן קדיש 'תתקבל', אומר בניגון יום חול.

אומרים 'אבינו מלכנו' בלא פתיחת ארון הקודש.

תשליך

ביום א' של ראש השנה אחר הצהריים הולכים אל הנהר לאמירת 'תשליך'. ב'תשליך' אומרים רק את ארבעת הפסוקים 'מי א' כמוך' וגומר.

ליל שני של ראש השנה

שרים 'מה טובו' לפני 'ברכו'.
לפני 'עלינו' מקדשים על הכוס. מניחים פרי חדש לפני הש"ץ לברכת 'שהחינו'.
אחר התפילה מברך איש את רעהו: 'גוט יום טוב'.

שחרית יום שני של ראש השנה

בפיוט 'מלך עליון', הקהל מקדים ואומר בנעימה את החרוז האחרון, 'שופט האמת', ואחריו הש"ץ. כל פעם שהש"ץ מזכיר את המילה: 'אמת', הקהל אומר אותה עמו בקול רם. אחר כך הש"ץ אומר: 'ובכן נמליכך, השם מְלֶךְ השם מְלֶךְ', ואינו כופל את המילים: 'השם מְלֶךְ'.

מוסף יום שני של ראש השנה

חצי קדיש לפני העמידה ושתי הברכות הראשונות של חזרת הש"ץ נאמרים בניגון שבת. 'זכרנו' ו'מי כמוך' – בניגוני ימים נוראים.

מנחה יום שני של ראש השנה וקבלת שבת

בסוף תפילת מנחה אין אומרים 'אבינו מלכנו', משום כניסת השבת.
סדר קבלת שבת נאמר בשלמות, כבכל שבתות השנה.

שבת שובה – האזינו

בערבית אומרים את ברכת 'השכיבנו' בניגון מיוחד. לפני העמידה סוף הקדיש נאמר בניגון המסולסל של ימים נוראים.

אין כופלין 'לעילא ולעילא' באף תפילה בימים שבין ראש השנה ויום הכפורים.
בברכת 'מגן אבות' אומרים 'המלך הקדוש'.

אין אומרים 'במה מדליקין' ו'אמר רבי אלעזר' משום מוצאי יום טוב.
לאחר התפילה, וכן בשאר הימים עד ליום הכפורים, מברך איש את רעהו: 'חתימה טובה' (ולא 'גמר חתימה טובה').

החל משחרית שבת זו פוסקים מלומר 'הכל יודוך' באמירת סירוגין.
אומרים יוצר 'אור עולם קראו', אופן 'כי אם שם' באחת מן הנעימות הידועות, נוסח 'אמת ויציב' הקצר והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון, זולת 'אל אלהינו'.
את ההוספות 'זכרנו', 'מי כמוך', 'וכתוב לחיים', ו'בספר חיים', אומר הש"ץ בניגון הברכה שבה הן מופיעות.

אחר קדיש 'תתקבל', לפני הוצאת ספר התורה, הרב דורש דרשת שבת שובה. את דרשתו פותח באגדה, ממשיך בהלכה ומשלים באגדה. הוא מסיים במילים: 'ובא לציון גואל במהרה בימינו אמן'. אחר הדרשה אומרים קדיש דרבנן.

ב'מי שברך' לעולי התורה, בשחרית ובמנחה, מסיימים בתוספת המילים: "ויכתבהו בספר החיים עם כל ישראל אחיו, ונאמר אמן".

הרב חיוב לעלות לתורה.

הפסוק האחרון של קריאת לוי 'ה' בדד ינחנו' נקרא בהרמת קול.

חמישי קורא עד 'וחש עתדות למו'.

חצי קדיש שלאחר קריאת התורה נאמר בניגון המיוחד לראש חודש אלול ושבת שובה.

מפטירים 'שובה' עד 'יכשלו' בס' וממשיכים בהפטרת 'תקעו שופר' (בכמה חומשים נסדרה לפרשת וילך) ומסיימים במילים: 'וידעתם... ולא יבושו עמי לעולם'. אין אומרים את פסוקי 'מי לא כמוד'.

להפטרה זו אין מעלים פנוי.

מזכירים נשמות גם בשבת זו, אף שיש בה יוצרות.

בסוף ה'מי שברך' לקהל, לאחר המילים 'בכל מעשה ידיהם', מוסיף הש"ץ את הברכה: 'ויכתבם בספר החיים'.

בקדושת מוסף אחר עניית הקהל 'אני ה' אלהיכם', יש האומרים את הפיוט: 'אליהם שופט'.

קדיש 'תתקבל' שלאחר מוסף נאמר בניגון נבחר, ויש בניגון ימים נוראים.

אחר 'עלינו' אומרים שיר היחוד, כי יום הכפורים שאומרים בו את כל שירי היחוד של השבוע חל רק בשבוע שאחריו.

במנחה אין אומרים 'צדקתך', ואף על פי כן אין אומרים את סופו של קדיש שלם בניגון נבחר.

בערבית של מוצאי שבת אומרים את 'והוא רחום' ו'ברכו' בניגון הארוך של מוצאי שבתות בימי הסליחות.

אומרים 'ויהי נועם' עם 'ואתה קדוש'.

תפילות וסליחות בעשרת ימי תשובה

ש"ץ של סליחות עובר לפני התיבה ערבית שלפניהן ושחרית שאחריהן, אך לא למנחה.

אָבְל אינו עובר לפני התיבה בעשרת ימי תשובה. בעל 'ארציט' עובר.

אין כופלים 'לעילא ולעילא' באף תפילה בימים שבין ראש השנה ויום הכפורים.

הפזמון 'רועה ישראל' של יום ב' דעשי"ת, נאמר בניגון הפזמון 'מלאכי רחמים' של יום ב' דסליחות. הפזמון 'באשמורת הבוקר' של יום ג' דעשי"ת והפזמון 'שחר קמתי' של יום ד' דעשי"ת, נאמרים בניגון הפזמון 'שופט כל הארץ' של ערב ראש השנה.

כל פזמון נאמר בקול רם על ידי הש"ץ בנעימתו. בגמר אמירת הבית הראשון, חוזר עליו הקהל באותה נעימה. הש"ץ ממשיך לומר בניגון את שאר הבתים, והקהל עמו בקול נמוך. לפי המנהג הישן בכל פזמון הנאמר בימי סליחות ותעניות מוסיפים אחר כל קטע את החרוז החוזר, שבדפוסים רעדלהיים נדפס רק בבית הראשון ובבית האחרון, כגון בפזמון יום א' דסליחות

'במוצאי מנוחה', מוסיפים בכל בית את החרוז החוזר: 'לשמוע אל הרנה ואל התפלה', ויש שאינם מוסיפים את החרוז הזה שנשמט על ידי המדפיסים. בסוף הפזמון חוזר הקהל לומר את הבית הראשון בקול רם ובנעימה. לאמירת 'אבינו מלכנו' אין פותחים את ארון הקודש. בהוצאת ספר התורה אין אומרים י"ג מידות ותחינת 'רבנו של עולם' ('רבון העולם') מלבד בראש השנה ויום הכפורים. ב'מי שברך' לעולי התורה מסיימים בתוספת המילים: "ויכתבהו בספר החיים עם כל ישראל אחיו, ונאמר אמן".

צום גדליה

עוטים את ספר התורה במעיל שחור עד אחרי קריאת התורה של מנחה שאז מחזירים את המעיל הרגיל. הפזמון נאמר בניגון מיוחד לפזמונים של צום גדליה, עשרה בטבת ותענית אסתר. לפני ברכת 'רפאנו' אומר הש"ץ ברכת 'עננו'. יש שנהגו שהש"ץ מסיים ברכת 'עננו' בניגון 'שומע תפלה'. לאחר נפילת אפים אומרים את הפיוט 'שומר ישראל', אף שכבר אמרוהו בסוף סליחות. באמירתו אחר שמונה עשרה, הש"ץ אומר כל חרוז בנעימת תענית ציבור, והציבור חוזר עליו באותה נעימה. לפני הוצאת ספר התורה של שחרית אומר הש"ץ 'א' ארך אפים', והקהל חוזר ואומר אחריו, אך אין אומרים י"ג מידות ותחינת 'רבנו של עולם' ('רבון העולם'). במנחה, קוראים לישראל לעלות לתורה, בלא הזכרת שמו, במילים: "יעמוד מפטיר". 'עננו'. 'שים שלום' במקום 'שלום רב'. 'רבון העולמים' של תענית. **בארץ ישראל**: הכהנים עולים לדוכן. **בחוץ לארץ**: הש"ץ אומר 'או"א ברכנו'. לאחר נפילת אפים של מנחה חוזרים ואומרים את הפיוט 'שומר ישראל' כבשחרית.

כפרות

בקהילות קטנות בהן מספר התרגולים לכפרה מועט, נהגו לעשות כפרות ולשחטן בעלות השחר של ערב יום הכפורים בין סליחות לשחרית, ויש מקומות שעשו כן לפני הליכה לסליחות, ויש – אחר שחרית. בקהילות גדולות בהן התרגולים מרובים והשוחטים מועטים, ויש לחץ מופרז על השוחטים, העדיפו לשחוט את הכפרות לפני ערב יום הכפורים, כי כל עשרת ימי תשובה שווים לענין הכפרות, מצום גדליה עד ערב יום הכפורים לעת ערב, מלבד הרגע של עלות השחר בערב יום הכפורים. אם לא עשה כפרות לפני יום הכפורים, יכול לעשותן בהושענא רבה.

בכל המקומות באשכנז נהגו לעשות כפרות (Kaporesh schlagen) על תרגולים. בימי מלחמת העולם הראשונה היה מחסור בתרגולים ויש שעשו אז כפרות על דגים או תחליפים אחרים. כאשר עלו הנאצים לשלטון בגרמניה בשנת תרצ"ג, חוקקו חוק ארצי האוסר שחיטה

ללא הימום. מאז נמנע מיהודי גרמניה לעשות כפרות על תרנגולים, והכל הוכרחו לעשות על דגים או תחליפים אחרים. לכן יש כיום הסבורים שכך היה המנהג באשכנז מקדם. לוקחים תרנגול לבן לזכר ותרנגולת לבנה לנקבה, ונהגו ליקח עוף אחד לכמה זכרים או לכמה נקבות. במעוברת יש הנוטלים עבורה תרנגול ותרנגולת. אומרים את סדר הפסוקים החל מ'בני אדם', ובשעה שמסובבים סביב הראש אומרים 'זה חליפתי', כפי הסדר שמובא בסידורים והמחזוריים. את פדיון הכפרות, כלומר את תמורתן, נותנים צדקה לעניים, ויש הנותנים את העוף עצמו.

סליחות של ערב יום הכפורים

משכימים לפני עלות השחר ומרבים בסליחות כמו בערב ראש השנה. הסליחה 'אני עבדך' (אחרונה לפני הפזמון הראשון), נדפסה בספרי הסליחות כפי צורת אמירתה בערב ראש השנה, אבל אומרים אותה בהתאמה לערב יום הכפורים. במקום לומר: בכסה ליום חגנו, אומרים: בְּעֶשׂוֹר לַחֲדָשׁ מָחָר. מדלגים את הקטע המודפס באותיות קטנות: 'קדושים המליכוני'. בחרוז האחרון, במקום הכתוב: למחר בראש השנה, אומרים: לְמָחָר בְּעֶשׂוֹר לַשָּׁנָה. [הצנזורה השמיטה חרוזים אחדים מתוך סליחה זו לפני החרוז 'רחום הכינה לך']. בשני הפזמונים פותחים את ארון הקודש. פזמון 'ירצה צום עמך' נאמר בניגון 'שופט כל הארץ', לפזמון 'זכור ברית אברהם' יש ניגון משלו. בערב יום הכפורים, צורת אמירתו היא כמו של הפזמונים של שאר ימי הסליחות. את הוידוי אומרים פעם אחת בלבד, דהיינו אומרים מ'או"א תבוא לפניך' עד 'ואנחנו הרשענו'. מדלגים 'אשמנו מכל עם' וגומר, וממשיכים החל מ'משיח צדקך'. אומרים גם 'א' רחום שמך', שלא יאמר בליל יום הכפורים מחמת השבת, ומסיימים את הסליחות באמירת 'השתא בעגלא ובזמן קריב' וקדיש 'תתקבל', בלא אמירת תחנון ופיוטים שאחריו, אף בעוד לילה.

שחרית של ערב יום הכפורים

בין סליחות לברכות השחר, הולכים כל המתפללים – שהשכימו לפני עלות השחר – ליטול ידיהם כדי להעביר רוח רעה השורה על הידים. אין אומרים 'מזמור לתודה', תחנון ו'למנצח'. מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון. בתפילת שחרית אומרים 'אבינו מלכנו', שלא יאמר בליל יום הכפורים מחמת השבת. אחר 'ציאת בית הכנסת, הולכים לבית הקברות, אומרים שם תחינות לבית הקברות (ולא תהלים שנאסרה אמירתם ליד קברים מחמת 'לועג לרש') ונותנים צדקה לעניים.

מנחה של ערב יום הכפורים

מתפללים מנחה גדולה עם וידוי. אין אומרים 'יהיו לרצון' לפני הוידוי. בפתיחה לוידוי אומרים 'אנא (ולא או"א) תבוא לפניך תפילתנו', כנהוג ביום הכפורים.

מלקות

אחר מנחה כל אחד בורר לו חבר למלקות.

מלקים איש את רעהו, בחגורה של עור, מלקות ארבעים, מכות קלות על הגב. הנלקה כורע לצד צפון, כריעה גמורה, כשברכיו נשענות ארצה ופלג גופו העליון נשען על הרצפה באמצעות זרועו השמאלית, כשידו הימנית פנויה להכאת לבו. המלקה אומר את הפסוק 'והוא רחום' עד 'כל חמתו', ובאמירת כל מילה מ"ג תיבות הפסוק נותן מכה אחת. בזמן שהמלקה אומר את כל הפסוק 'והוא רחום', אומר הנלקה את כל הוידוי 'אשמנו'. וחוזרים שניהם על כך שלוש פעמים.

נרות יום הכפורים

במקום שאין חשש דליקה, מרבים בבית הכנסת בנרות שעה גדולים הדולקים מעת לעת. כל זכר (ולא נקבה), גדול או קטן, מביא נר אחד לבית הכנסת לעת תפילת מנחה של ערב יום הכפורים.

הממונים על תאורת בית הכנסת מדליקים את כל הנרות, בלא ברכה, אחר הסעודה המפסקת, בעוד היום גדול. יש מקומות בהם נהגו למכור את זכות ההדלקה הזו. לא נוהגים להדליק נרות לכפרת הורים שמתו, ובדורות האחרונים יש שהנהיגו להדליק נרות לכפרתם בבית הכנסת או בבית.

יש מקומות שכל אחד הניח את נרו לפני מקומו, ויש מקומות שקבעו להם כלי קיבול לאורך קיר. כדי למנוע שריפה יש מקומות שהגבילו את מספר הנרות לח", והטילו כל שנה גורל מי יזכה בכל אחד מהם. יש מקומות שמינו שומר נכרי לשמור על הנרות, והלה קיבל הוראה מערב יום הכפורים להדליק את כל הנרות שכבו, הוראה שאסור ליתן לו ביום הכפורים עצמו. אין להניח את הנרות במקום בו כל פתיחת דלת או חלון יוצרת משב-רוח ומגבירה את בעירת הנרות. אם לא נמצא מקום מוגן בתוך בית הכנסת, יש להניח את הנרות מחוץ לבית הכנסת בחדר נפרד.

בבית נותנים נר אחד בחדר השינה.

הנשים מדליקות את הנרות שבבית כבכל שבת ומועד, ומברכות עליהם 'להדליק נר של שבת ושל יום הכפורים' וברכת 'שהחיינו'.

הפיוטים, הפסוקים, והסליחות

פיוטי יום הכפורים של מנהג פולין-ליטא שונים ממנהג אשכנז, והמתפללים זקוקים למחזורי אשכנז המובהקים. (לתשומת לב: מחזורי רעדלהיים, בפרט הדפוסים המאוחרים, מלאים שיבושים וטעויות דפוס. כיום מומלץ להשתמש במחזור בעריכת הרב אברהם אומן שיצא לאור על ידי 'מכון מורשת אשכנז').

הפיוטים והתפילות נאמרים לפי מסורת פפד"מ ובנותיה.

חלק מהפיוטים ניתקן על ידי קדמונינו הפייטנים באופן שהש"ץ אומר משפט אחד, והקהל עונה עליו, וחוזר חלילה. סדר האמירה מצוין בתוך המחזורים.

בפסוקים והסליחות שצוין לאומרים באמירת סירווגין חזן וקהל, ראוי לקהל לומר בלחש גם את פסוקו של הש"ץ, וכן לש"ץ את פסוקו של הקהל. הפסוקים שבין הסליחות הם הקדמה לסליחה הבאה, ולא תוספת לסליחה הקודמת, לפיכך יש לומר לפני כל סליחה את הפסוקים שלפניה. כל סליחה מתחילה במילים "אֵהִינוּ וְאֵהִי אֲבוֹתֵינוּ", מלבד אותן סליחות שפותחות בשם ה' או בתוארו כגון 'אדון'. התפילות שנאמרות גם בראש השנה, כגון 'זכרנו לחיים' ו'אבינו מלכנו' – מנהגן כבראש השנה.

בכל התפילות מוסיפים את עניני השבת, כולל לשון 'רצה במנוחתנו'. לקדושה ולמנוחה מוסיפים רק בברכה האחרונה שאחר ההפטרה של שחרית ולא בתחלת ברכה הרביעית של העמידה. בסיום הברכה הרביעית בעמידה אומרים את התוספת של שבת לפי הסדר הבא: וְשִׁמְחֵנוּ בִּישׁוּעָתְךָ, וְסַחֵר לִבֵּנוּ לְעִבְדֶּךָ בְּאַמְתָּ. וְתַנְחִילֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה וּבְרַצוֹן שֶׁבֶת קִדְשֶׁךָ. וְיִשְׁמְחֵנוּ בְּיִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי שְׁמֶךָ. כִּי אַתָּה סֶלֶחַן. בכל הקדישים שנתקנו לאמירת הש"ץ, כופלים בהם: 'לעילא ולעילא'.

מבואר בגאונים ובראשונים שעיקר התפילה ביום הכפורים היא אמירת סליחות עם י"ג מידות של רחמים שאינן חוזרות ריקם, לכן מקפידים מאוד לומר גם בתפילות שחרית, מוסף ומנחה לפחות שלוש סליחות נבחרות מלבד הפזמון הקבוע, וכל המרבים בסליחות כפי המנהג הישן הרי זה משובח. מתוך כלל הסליחות המודפסות במחזורים נבחרות כמה סליחות מידי שנה לפני יום הכפורים, על ידי הרב או השמש. בין סליחות מוסף בוחרים כל שנה את הסליחה 'אני הוא השואל' הנאמרת בניגון מיוחד. בין סליחות מנחה בוחרים כל שנה את הסליחה 'משאת כפי'. משתדלים שבמשך יום הכפורים תיאמר עקידה אחת, לכל הפחות. את הסליחה 'רבת צררוננו' רצוי לומר בשלוש תפילות של יום הכפורים (שחרית, מוסף ומנחה).

הוידוים

הפתיחה לכל וידוי ביום הכפורים מתחילה במילים 'אנא תבוא לפניך' ולא במילים 'אֵהִינוּ וְאֵהִי אֲבוֹתֵינוּ תבוא'. את הפתיחה הזו אומר הקהל כולו בניגון, וכן את הוידוי 'אשמנו' אומרים יחד בניגון מיוחד.

נוסח הבקשה שבין פסקאות 'על חטא' הוא: 'ועל כולם סלח לנו מחל לנו כפר לנו' (בלא המילים: 'אֵהִינוּ וְאֵהִי אֲבוֹתֵינוּ'), מלבד בקשת 'ועל כולם' שבסוף 'ועל חטאים', שמוסיפים בה את המילים: 'אֵהִינוּ וְאֵהִי אֲבוֹתֵינוּ'. אחר 'בעזות מצח' אין אומרים את בקשת 'ועל כולם', אלא ממשיכים עד 'בתמהון לבב'.

אומרים את סדר 'ועל חטאים' כמנהג פפד"מ (במחזורי רעדלהיים מודפס בתחתית העמוד). בסדר 'ועל חטאים' הש"ץ אומר כל פיסקה בניגון מיוחד, והקהל חוזר עליה בקול רם. מכים על הלב גם באמירה זו, במילים: 'שאנו חייבים'.

כל נדרי

בכניסת יום הכפורים, בהליכה לבית הכנסת, מברך איש את רעהו: 'לשנה טובה תחתם', והמתברך עונה: 'גם אתה'.
 לפני 'כל נדרי' מתעטפים בטלית. הרב, ואחריו בזה אחר זה בעלי התפילה לפי סדר תפילותיהם, מברכים, בקול רם, בניגון ימים נוראים, את ברכת 'להתעטף בציצית'.
 פותחים את ארון הקודש עד גמר 'כל נדרי', אבל אין מוציאים ספרי תורה ואין מקיפים עמם ואין אומרים 'אור זרוע לצדיק'.
 שנים מנכבדי הקהל עומדים לצדי הש"ץ אחד לימינו ואחד לשמאלו, ואומרים עמו שלוש פעמים 'בישיבה של מעלה'.
 ש"ץ אומר בנעימה ידועה 'כל נדרי' שלוש פעמים ובכל פעם מרים קולו יותר. הקהל אומר עמו בקול נמוך.
 נוסח 'כל נדרי' הוא כדעת רבנו תם, לשון עתיד בלבד: "מיום כפורים זה עד יום כפורים הבא עלינו לטובה".
 'ונסלח' אומרים רק פעם אחת. את ברכת 'שהחיינו' אומרים כל המתפללים, והם מקדימים לסיים אותה לפני הש"ץ כדי לענות 'אמן' על ברכתו.
 אחר 'שהחיינו' אומרים 'מזמור שיר ליום השבת' (בלא 'ה' מלך). קדיש יתום.

ליל יום הכפורים בשבת

ברכת 'השכיבנו' נאמרת על ידי הש"ץ בנעימה, ולאחריה אומרים את הפסוקים: 'ושמרו בני ישראל' בניגון שבת, ו'כי ביום הזה יכפר' בניגון יום הכפורים.
 מחציתו הראשונה של חצי קדיש לפני העמידה בניגון ימים נוראים ומחציתו השניה בניגון שבת ומסיימים בניגון המסולסל של ימים נוראים.
 אומרים 'ויכלו' וברכת 'מגן אבות' עם הנוסח: 'המלך הקדוש'. אין אומרים 'במה מדליקין'.
 פותחים את ארון הקודש לפני אמירת 'יעלה', וסוגרים אותו לפני קדיש 'תתקבל'.
 בשבת מסיימים את אמירת הסליחות ב'הרחמים והסליחות', היינו שמדלגים 'א' רחום שמך' ואילך עד קדיש 'תתקבל'.
 בגמר התפילה שרים 'יגדל' ו'אדון עולם' בניגוני ימים נוראים.
 רבים נשארים בבית הכנסת לאמירה משותפת של 'שיר היחוד' ו'שיר הכבוד'.
 בגמר 'שיר הכבוד' אומרים מזמור פ"ג 'שיר מזמור לאסף'. קדיש יתום.

שחרית של יום הכפורים בשבת

אחת מחמש ההשכמות.
 סדר ברכות השחר הוא כבכל יום, ואין משמיטים את ברכת 'שעשה לי כל צרכי'.
 הש"ץ אומר בניגוני ימים נוראים: 'אדון עולם', ברכות 'על נטילת ידים', 'להתעטף בציצית' ו'ברוך שאמר'. את שאר ברכות השחר ופסוקי דמזרה, אומר בניגון שבת.
 לפני 'ברוך שאמר' מתעטפים בטלית. הרב, ואחריו בזה אחר זה בעלי התפילה לפי סדר תפילותיהם, מברכים, בקול רם, בניגון ימים נוראים, את ברכת 'להתעטף בציצית'.

בברכת יוצר גורסים 'ומאיר עיני המכחים לו' (ולא 'המכחים לסליחתו'). פותחים את ארון הקודש אחר 'ברכו', וסוגרים אותו לפני העמידה בלחש. בחזרת הש"ץ עד ברכת כהנים פותחים וסוגרים אותו כמו בראש השנה (ראה לעיל).

הפיוט 'הגוים אָפֶס וְתָהוּ נִגְדָּד חֲשׂוּבִים' שנקבע לאומרו בין 'מלך תר' לבין 'כי תודה', נדפס במחזורים המאוחרים בצורה חלקית ומשובשת מחמת יד הצנזורה; הפיוט 'הגוים אימים ומזומים קָדֵר וְאֲדוּמִים' שנקבע לאומרו בין הפיוט 'חכמי תוס' לבין 'ובכל תוקף' נשמט לגמרי מחמת הצנזורה; גם הפיוט 'מִלְכוּתָם בְּאֶבֶד עֹבְדֵי פְסִילִי נִסְכִּים תָּבוֹן מִלְכוּתָּךְ מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים', שנקבע לאומרו בין 'ובכל תוקף' לבין 'מאין כמון באמצע', נדפס במחזורים עם ליקויי הצנזורה, ומאחר שנשתבשו נמנעו בפפד"מ מאמירתם. נוסחי הפיוטים בשלמותם מופיעים במחזור בעריכת הרב אברהם אומן שיצא לאור על ידי 'מכון מורשת אשכנז'.

בשבת משלבים את פזמון 'שרי קודש היום' בפזמון 'שופט כל הארץ', ואומרים את שניהם בניגון 'שופט כל הארץ'. הש"ץ פותח ואומר 'שרי קודש' עד 'גם יחד', והקהל חוזר אחריו. הש"ץ אומר 'שופט כל הארץ' עד 'לעולת התמיד', והקהל חוזר אחריו. הש"ץ אומר 'בשבת יום מרגועי', עד סוף החרוז והקהל אומר אחריו את כל החרוז הראשון, 'שרי קודש'. הש"ץ אומר 'לובש צדקה' עד סוף החרוז והקהל אומר אחריו את כל החרוז השני, 'שופט כל הארץ'. הש"ץ לבדו ממשיך מ'במקרא שבת עונג', עד סוף החרוז 'היטיבה ברצונך'. הקהל חוזר ואומר 'שופט כל הארץ' וכוליה. הש"ץ אומר 'שעה קדוש' עד 'גם יחד', והקהל חוזר ואומר 'שרי קודש' וכוליה.

אם יש ברית מילה ביום הכפורים, בסוף הסליחות של שחרית, באמירת 'זכר לנו ברית אבות', אחר המילים 'והארץ אזכור' מוסיפים את חרוז הפזמון הבא: "זכור ברית אברהם ועקדת יצחק והשב שבות אהלי יעקב והושיענו למען שמך".

בראש השנה ויום הכפורים היו שהקפידו לכבד בטילת ידי הכהנים רק לויים נשואים. בקהילות גדולות שבהן מספר כהנים רב, הש"ץ אינו מתחיל 'רצה' עד שהלוי הנוטל מודיע לו בהכרזת: 'רצה!', שכל הכהנים גמרו ליטול ידיהם.

אחר 'רצה' אומרים 'ותערב לפניך' במקום 'ותחזינה'.

בעת נשיאת הכפים אין לומר 'רבונו של עולם', מפני שאין אומרים תחנה בשבת, מלבד מי שחלם חלום רע באותו לילה.

אחר ברכת כהנים פותחים הכהנים את ארון הקודש, והם סוגרים לפני קדיש 'תתקבל'. אין אומרים 'אבינו מלכנו'.

קריאת התורה של יום הכפורים בשבת

סדר הוצאת ספרי התורה והכנסתם בניגוני ימים נוראים.

אף בשבת אומרים י"ג מידות בנעימה שלוש פעמים, תחינת 'רבונו של עולם' ('רבון העולם') בלחש, ופסוק 'ואני תפילתי' בנעימה שלוש פעמים.

קריאת התורה היא בטעמי המקרא המיוחדים לימים נוראים. העולים לתורה מברכים את ברכות התורה בניגון הדומה לניגון הקריאה, וכן ה'מי שברך' וקריאת העולים לעלות – 'יעמוד' וכוליה, נאמרים בניגון זה.

קריאת המפטיר וברכותיו ואמירת ה'מי שברך' בשבילו – בניגון הרגיל.
 ב'מי שברך' לעולי התורה מסיימים: 'ויברכהו ויכתבהו בספר מחילה וסליחה עם כל ישראל אחיו, ונאמר אמן'.
 ראוי להעלות לתורה את בעלי שחרית ומוסף, אם לא קיבלו עליה בראש השנה.
 חצי קדיש שאחר קריאת התורה נאמר בניגון ימים נוראים.
 'מי שברך' לעולה האחרון בספר הראשון נאמר אחר הגבהתו. המגביה מוסר את הספר למכובד בהוצאת הספר השני.
 סוף הברכה האחרונה של ההפטרה היא בנוסח זה: "ודברך מלכנו אמת, וקים לעד, בא"י מלך מוחל וסולח לעונותינו ולעונות עמו בית ישראל ומעביר אשמותינו בכל שנה ושנה, מלך על כל הארץ מקדש השבת וישראל ויום הכפורים".
 אחר ההפטרה מיחדים זמן קצר מאוד להזכרת נשמות, בו מזכיר כל אחד בעצמו את נשמות אבותיו ובני משפחתו בנוסח: "יזכור אלהים נשמת" וכוליה. אין יחיד או הש"ץ אומר 'א' מלא רחמים', אין קוראים נשמות מתוך 'ממורבד', ואין אומרים 'אב הרחמים'. אף הללו שהוריהם בחיים נשארים בבית הכנסת. גם אבלים תוך שלושים וי"ב חודש אומרים 'יזכור'.
 בגמר הזכרה קצרה זו, הש"ץ של שחרית ממשיך עד סוף ההכנסה.
 אומרים 'יקום פורקן' ו'מי שברך' לקהל. בסוף ה'מי שברך' לקהל, מוסיף הש"ץ את הברכה: "ויכתבם בספר מחילה וסליחה עם כל ישראל אחיהם, ונאמר אמן".

ברית מילה ביום הכפורים

מלים אחר החזרת ספרי התורה לארון הקודש לפני מוסף. אחר המילה אומר הש"ץ של מוסף חצי קדיש ומתפללים מוסף.

מוסף של יום הכפורים בשבת

בעמידה של מוסף בין פסוקי קרבן שבת לפסוקי קרבן יום הכפורים אומרים: זֶה קֶרְבֵּן שַׁבָּת וְקֶרְבֵּן יוֹם הַכִּפּוּרִים כְּאָמֹר.
 אמירת 'עלינו לשבח' בחזרת הש"ץ נעשית באותה דרך שנעשית בראש השנה.
 סדר הכריעות והאמירות של עבודת יום הכפורים:
 הש"ץ מתחיל לומר בניגון: "וכך היה אומר", והקהל אומר עמו מילה במילה עד 'לפני ה'".
 מכים על הלב במילים הבאות: 'חטאתי, עויתי, פשעתי', 'כפר נא, לחטאים, ולעונות, ולפשעים, שחטאתי, ושעויתי, ושפשעתי'.
 אחר כך אומר הקהל בלבד 'והכהנים והעם', ובאמירת 'היו כורעים' הקהל כורע על הברכים, ובאמירת 'ומשתחוים ומודים' כופפים ראשיהם, ובאמירת 'ונופלים על פניהם' מניחים פניהם על חציצה שעל הרצפה, ובגמר אמירת 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד' זוקפים.
 בסיימם, חוזר הש"ץ על הקטע 'והכהנים והעם', כורע ומשתחוה כמותם. כשאומר 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד', אומר זאת הקהל עמו.
 גם הנשים בעזרה שלהן כורעות ומשתחוות.
 כאשר מונים את הזריקות, הקהל אומרם בנעימה יחד עם הש"ץ ולא אחריו.

אחר ברכת כהנים פותחים הכהנים את ארון הקודש, והם סוגרים לפני קדיש 'תתקבל'.

מנחה של יום הכפורים

הוצאת ספר התורה בניגון שחרית שבת.
טעמי המקרא, ברכות התורה, קריאת העולים לעלות 'יעמוד', ואמירת 'מי שברך' בניגון הרגיל ולא של ימים נוראים.
ב'מי שברך' לעולי התורה מסיימים: 'ויברכהו ויכתבהו בספר מחילה וסליחה עם כל ישראל אחיו', ונאמר אמן.
קוראים לישראל לעלות לתורה, בלא הזכרת שמו, במילים: "יעמוד מפטיר".
בסוף ההפטרה אין מוסיפים 'מי י' כמוך'.
לאחר קדושה ארון הקודש נשאר פתוח עד לפני קדיש 'תתקבל' ואז סוגרו אחד המתפללים.

נעילה

הרב עובר לפני התיבה, אם הוא מוכשר לכך.
'אשרי' עד סוף 'ובא לציון' בניגון מנחה של שבת. קדיש בניגון מיוחד לנעילה.
ראשי הפזמונים הנאמרים בסליחות, נאמרים כל אחד בניגונו הקבוע כבעת אמירתו בימי הסליחות. אם הזמן קצר אומרים הקהל יחד עם הש"ץ.
אחר 'רצה' אומרים 'תערב' במקום 'ותחזינה'.
כהנים עולים לדוכן אף אם נמשכת תפילת נעילה לתוך הלילה, כהוראת הראב"ה, אור זרוע, יראים, מהרי"ל, חות יאיר, שאילת יעב"ץ וסיעתם.
אחר ברכת כהנים פותחים הכהנים את ארון הקודש, ואחד המתפללים סוגר אחר 'אבינו מלכנו' לפני קדיש 'תתקבל'.
אומרים 'אבינו מלכנו' כפי סדר אמירתו בראש השנה.

שמות ותקיעה

אחר קדיש 'תתקבל' אומרים את ה'שמות'. לפני אמירתם חוזרים ופותחים את ארון הקודש וסוגרים אותו אחר התקיעה.
סדר ה'שמות' לפי מנהג פפד"מ נדפס במחזורי רעדלהיים בתחתית העמוד, הוא הסדר דלהלן:
ש"ץ אומר: 'ה' הוא האלהים', והקהל חוזר ואומר פסוק זה. על אמירה זו חוזרים ש"ץ וקהל עוד שש פעמים ובכל פעם מגביהים את הקול יותר מבפעם הקודמת.
ש"ץ אומר פעם אחת: 'שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד', וקהל חוזר אחריו.
כולם יחד אומרים פעם אחת בלחש: 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'.
אין תוקעים לפני צאת הכוכבים.
הרב קורא: 'תקיעה', והתוקע משמיע תקיעה אחת בלבד אצל הבימה.
מיד אחר כך פותחים בתפילת ערבית.

מוצאי שבת ויום הכפורים

אומרים 'והוא רחום' ו'ברכו' בניגון מוצאי שבת.
 אין אומרים 'ויהי נועם' ו'ואתה קדוש'. אומרים 'ויתן לך' ומסיימים כבכל מוצאי שבת.
 מבדילים בבית הכנסת, ומברכים על יין ונר ששבת ולא על בשמים (גם במוצאי שבת).
 מברכים ברכת הלבנה מיד אחר ערבית, ולא ממתינים עד אחר אכילה.
 אחר התפילה מברך איש את רעהו: 'גוט יום טוב'.
 מחליפים את הפרוכת, המעילים, והכסויים לאלו של ימות השנה.

בין יום הכפורים לסוכות

יש שנהגו שאין אָבֵל עובר לפני התיבה מפני שהם ימים שאין אומרים בהם תחנון. בעל 'יארציט' עובר.
 מאריכים ב'ברכו' של ערבית ושחרית בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון.
 אין אומרים תחנון.
 ביום שני לפני הוצאת ספר התורה אומר הש"ץ 'א' ארץ אפים' בניגון הימים שאין אומרים בהם תחנון, והקהל חוזר ואומרו אחריו.

י"א תשרי

למחרת יום הכפורים (מכונה גם בשם 'אסרו חג של יום הכפורים') משכימים לשחרית יותר משאר הימים, השכמה המכונה: 'אין גאטעס נאמען': 'בשם השם'.
 אין אומרים 'למנצח'.

ערב יום טוב

בשחרית אין אומרים 'למנצח'.
 מחליפים את הפרוכת, המעילים, כסויי עמוד החזן והבימה באלה המיוחדים לחג.
בחג לארץ: אחר תפילת שחרית ואחר תפילת מנחה (וכשמתפללים סמוך לשקיעה, לפני מנחה), מזכירים בהכרזה להניח עירובי תבשילין.

נוסחי תפילה בחג ובחול המועד

הנוסח בסוף 'והשיאנו' כבשבת: 'וישמחו בך ישראל אוהבי שמך'.
 במוסף, בברכה האמצעית, ב'ומפני חטאינו': שְׁנִשְׁתַּלַּחַה (ולא 'השלוחה'), ובקטע 'או"א מלך רחמן', הנוסח הוא: שׁוּבָה עָלֵינוּ (ולא 'אלינו').
 בחזרת הש"ץ של מוסף ביום טוב הנוסח הוא: וְתַעֲרֹב לְפָנֶיךָ עֲתִידָתֵנוּ (ולא 'ותערב עליך'),
 וכן הָשֵׁב שְׂכִינְתְּךָ לְצִיּוֹן עִירְךָ (ולא בהשמטת המילה 'עירך').

ליל ראשון של סוכות

בארץ ישראל: שרים 'מה טובו' לפני 'ברכו'.

אומרים מערבות 'אוחזי בידם' (נמצאות גם במחזורי פולין-ליטא).
אחר 'השכיבנו' אומרים את הפסוק: 'וידבר משה'.
קידוש בתוך בית הכנסת עם ברכת 'שהחיינו'. 'עלינו'. 'גדל' בניגון יום טוב.

שחרית יום ראשון של סוכות

'אדון עולם' נאמר בניגון סוכות (ניגון הנענועים בהלל). 'ברוך שאמר' – בניגון יום טוב.
הש"ץ פותח בנעימת יום טוב באמירת 'הגדול בכבוד שמך' (ולא פותח ב'הא' בתעצומות).
את סוף 'ישתבח' החל מ'א' ההודאות' אומר בניגון סוכות וממשיך בו עד סוף חצי הקדיש.
אומרים יוצר 'אכתיר זר', אופן 'אאמיר אותך'. נוסח 'אמת ויציב' הקצר והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון, זולת 'אנא הושיעה' (נמצאים גם במחזורי פולין-ליטא).
בחזרת הש"ץ אומרים את הקרובות 'אוימתי' (קרובות אלה נמצאים גם במחזורי פולין-ליטא). אומרים גם 'עד לא מצוקי רגב' (רק במחזורי אשכנז המובהקים) ו'א' נא', ואין מדלגים אותם. הש"ץ אומר בניגון 'מכלכל חיים בחסד' ואת סוף הסילוק.
ברכת כהנים בשחרית נאמרת בניגון סוכות.

נענועים והלל

לפי גדולי הפוסקים באשכנז אין לברך על אתרוג שאין לו מסורת מדור דור, אף שיש לו סימנים. מסורת כזו היתה לבני אשכנז רק על אתרוגי קאלאבריה-יענעווע.
לפני אמירת הלל הש"ץ מברך בקול רם את ברכת 'על נטילת לולב' בניגון של ברכת הלל, וביום הראשון מברך כן גם את ברכת 'שהחיינו'.
'הודו' ו'אנא' שבהלל נאמרים בניגון הנענועים של סוכות.
פני המנענע למזרח, וסדר הרוחות: מזרח, דרום, מערב, צפון, מעלה, מטה.
בנוסף לנענועיו באמירת 'הודו' ו'יאמר נא ישראל', הש"ץ מנענע גם ב'יאמרו נא בית אהרן' ו'יאמרו נא יראי ה'', והציבור מנענע בכל פעם שעונים 'הודו'.
בכל אמירת הלל בפסוקי 'יאמרו נא' מכוין הש"ץ להוציא את הציבור כאשר הוא אומרם בקול רם והציבור שותק. יש הנוהגים לומר בלחש גם את פסוקי 'יאמרו נא', אבל מקפידים על ענייה משותפת ומסודרת של 'הודו' על כל אמירת 'יאמרו' של הש"ץ, כפי הדין, ואין משבשים את סדר הענייה מתוך רצון לומר את פסוקו של הש"ץ בקול רם.
במילה 'אנא' מנענעים לשתי רוחות, וכן במילה 'הושיעה' לשתי רוחות וכן במילה 'נא' לשתי רוחות, הן הש"ץ והן הקהל.
אין מנענעים ב'אנא ה' הצליחה נא'.
ביום טוב, קדיש 'תתקבל' שלאחר הלל – בניגון נבחר.

קריאת התורה בראשון של סוכות

פסוקי הוצאת ספרי התורה והכנסתם נאמרים בניגוני יום טוב.
יש הנוהגים לומר ברגלים י"ג מידות ותחינת 'רבונו של עולם' ('רבון העולם').
חצי קדיש אחרי קריאת התורה נאמר בניגון סוכות.

'מי שברך' לעולה האחרון בספר הראשון נאמר אחר הגבתו. המגביה מוסר את הספר למכובד בהוצאת הספר השני.

מוסף והושענות

ברכת כהנים נאמרת בניגון סוכות או בניגון נבחר. אחר חזרת הש"ץ של מוסף, לפני קדיש 'תתקבל', אומרים סדר הושענות. מוציאים ספר תורה אחד ומחזיקים אותו על הבימה עד גמר ההקפה. אחרי הוצאת ספר התורה סוגרים את הארון מיד.

ש"ץ אומר: 'הושענא', וקהל עונה: 'הושענא'; ש"ץ אומר: 'למענך אלהינו', וקהל עונה: 'הושענא'. וכן עונה הקהל בשאר שלוש אמירות 'למענך' של ש"ץ. לאחריו אומר הש"ץ בנעימה ידועה את הפיוט 'אערוך שועי' כולו (וכן בכל יום בפיוט שנאמר בו), וקהל עמו. אין אומרים 'הושענא' אחר כל צמד מילים, מלבד בשני החרוזים האחרונים, אותם אומר הש"ץ בקול ובניגון של 'למענך' ואחרי כל אחד מהם עונה הקהל: 'הושענא', וכפי שנדפס בסידורים והמחזורים.

סדר פיוטי ההושענות לפי ימי החג הוא קבוע בכל השנים, ונמצא בסדורי ומחזורי אשכנז המובהקים.

בתחילת ההקפה ש"ץ פונה לצפון, ואחריו הולך הרב, ואחריהם שאר המתפללים. כאשר הציבור כולו סיים להקיף, המחזיק בספר התורה יורד ומחזירו לארון וסוגרו. לכן בקהילות גדולות חוזר ספר התורה רק סמוך לקדיש.

כשחוזר הש"ץ למקומו לפני התיבה אחר ההקפה אחרי ההושענא, אומר בקול רם: "אני והו הושיעה נא", והקהל אחריו. הש"ץ אומר בניגון כל חרוז של 'כהושעת אלים', והקהל עונה על כל חרוז: 'כן הושע נא'. לאחר מכן הש"ץ אומר בקול רם: "אני והו הושיעה נא", והקהל אחריו. האָבֿל איננו מקיף.

ביום טוב ובשבת, קדיש 'תתקבל' שלאחר ההושענות נאמר בניגון נבחר ובחול המועד בניגון יום חול.

את שירת 'אין כֵּאלֵהינו' ושיר הכבוד, יש שנהגו לאומרם בניגונים שנתייחדו לימים טובים.

מנחה של יום טוב

'אשרי' ו'ובא לציון' נאמרים בניגון מנחה של שבת; חצי הקדיש לפני העמידה, שתי הברכות הראשונות של חזרת הש"ץ והקדושה – בניגון יום חול; 'לדור ודור' והברכה האמצעית – בניגון יום טוב; שלוש הברכות האחרונות – בניגון יום חול; קדיש 'תתקבל' – בניגון מיוחד למנחה של יום טוב.

בחוף לארץ
ליל שני של סוכות שרים 'מה טובו' לפני 'ברכו'.

בחוץ לארץ

אומרים מערבות 'חג האסיף' (נמצאות במחזורי אשכנז המובהקים).
בברכת 'השכיבנו' אומרים את הביכור 'אדברה ואעירה'.
אחר 'השכיבנו' אומרים את הפסוק 'וידבר משה'.
קידוש עם ברכת 'שהחיינו' בתוך בית הכנסת. 'עלינו'. 'יגדל' בניגון יום טוב.

שחרית יום שני של סוכות

אומרים יוצר 'אאמיץ לנורא ואיום', אופן 'אאמיר אותך' (נמצאים גם במחזורי פולין-ליטא).
נוסח 'אמת ויציב' הקצר והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון, זולת 'אנא הושיעה' (במחזורי פולין-ליטא נמצא ביום א' דסוכות).
בחזרת הש"ץ אומרים את הקרובות 'ארחץ' (קרובות אלה הם גם במחזורי פולין-ליטא).
אומרים גם 'א נא'. הש"ץ אומר בניגון 'מכלכל חיים בחסד' ואת סוף הסילוק.

ערבית לילי חול המועד

אָבֵל אינו עובר לפני התיבה בכל תפילות חול המועד. בעל 'יארצייט' עובר.
במוצאי יום טוב אין אומרים 'לדוד ברוך' אך מאריכים באמירת 'והוא רחום' ו'ברכו'
כבמוצאי שבת. מבדילים בתוך בית הכנסת לפני 'עלינו'.
בשאר לילי חול המועד מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, אך לא מאריכים
באמירת 'והוא רחום'.

תפילין בחול המועד

הנחת תפילין בחול המועד, לשיטת רבותינו הראשונים והאחרונים באשכנז בכל הדורות, היא
חובה גמורה הקיימת בארץ ישראל כמו בחוץ לארץ (ורבינו עקיבא איגר הורה שגם מי
שאבותיו חדלו מהנחת תפילין, עליו לחזור לקבלת אבות אבותיו ולהניחם). בן אשכנז המתפלל
בציבור שאינו מניח תפילין, מניחם בצנעה.

מי שמנהג אבותיו בברכה, כפי שהיה המנהג בקהילות אשכנז, מברך על התפילין גם בארץ
ישראל.

הש"ץ מברך על התפילין בלחש ולא בקול כבשאר הימים.
לפני נטילת לולב, וכן לפני הושענות, ראוי להתיר הרצועה מהיד, כדי שלא תחצוץ באחיזת
ארבעת המינים, או ישתדל לכתחילה שלא להחזיקם במקום הרצועה.
אין הפסקה לפני מוסף לצורך חליצת תפילין. יש החולצים אותן לפני הלל, יש החולצים לפני
'ובא לציון', יש החולצים לפני חצי קדיש ויש החולצים כמנהג הישן אחר מוסף, והורו פוסקי
אשכנז שמועדי החליצה השונים בבית כנסת אחד אין בהם משום 'לא תתגודדו'.

שחרית של חול המועד סוכות

'אדון עולם' בניגון סוכות.

מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון. הלל ונענועים כמו ביום טוב של סוכות. קדיש 'תתקבל' שאחר הלל בניגון יום חול.

קריאת התורה של חול המועד סוכות

בקריאת התורה יש הנוהגים בארץ ישראל כבחוף לארץ לקרוא גם את הקריאה של יום אתמול ויום המחר, כמסורת אשכנז שהובאה להלכה ברמ"א (כשיטת 'מור וקציעה', 'ביכורי יעקב' ו'בהר יראה', שגם בארץ ישראל יש מקום לקריאה לפי הסדר הזה, מפני שאינה מחמת ספיקא דיומא, וכעין סדר זה נהגו לקרוא גם הספרדים בארץ ישראל בימי מהרל"ח). כך סדר הקריאה:

בארץ ישראל: ביום א' של חול המועד הכהן קורא 'וביום השני', הלוי קורא 'וביום השלישי', ישראל ראשון קורא 'וביום הרביעי', וישראל שני קורא שוב 'וביום השני'. (יום ב' של חול המועד הוא שבת). מיום שלישי של חול המועד והלאה (מלבד הושענא רבה), הכהן קורא את ה'יום' של אתמול, הלוי קורא את ה'יום' הנוכחי, ישראל ראשון קורא את ה'יום' של מחר, וישראל שני קורא שוב ה'יום' הנוכחי.

בחוף לארץ: הכהן קורא את ה'יום' של אתמול, הלוי קורא את ה'יום' הנוכחי, ישראל ראשון קורא את ה'יום' של מחר, וישראל שני קורא את ספיקא דיומא. חצי קדיש בגמר הקריאה נאמר בניגון סוכות.

מוסף של חול המועד סוכות

חצי קדיש לפני העמידה בניגון יום חול, ומ'לעילא' – בניגון יום טוב ויש שנהגו בניגון שבת. בחזרת הש"ץ אומרים קדושת 'נקדש'.

הש"ץ אומר את שתי הברכות הראשונות של חזרת הש"ץ והקדושה – בניגון יום חול; 'לדור ודור' והברכה האמצעית – בניגון יום טוב; שלוש הברכות האחרונות – בניגון יום חול; סיום הברכה האחרונה – בניגון יום טוב, להודיע על אמירת הושענות.

פיוטי ה'הושענות' נאמרים לפני קדיש 'תתקבל', באופן שנאמרו בראשון של חג. קדיש 'תתקבל' בניגון יום חול.

שבת חול המועד סוכות

סדר קבלת שבת נאמר בשלמות, כבכל שבתות השנה. בערבית, 'ברכו', 'מלכותך', 'ונאמר', 'השכיבנו' וחלקו השני של חצי קדיש נאמרים בניגונים המיוחדים לשבתות בהן קוראים בשני ספרי תורה.

בארץ ישראל: אומרים 'במה מדליקין' ואמר רבי אלעזר. **בחוף לארץ:** אין אומרים. מקדשים בתוך בית הכנסת.

בשחרית, 'אדון עולם' בניגון סוכות.

'בפי ישרים' בניגון המיוחד לשבתות שקוראים בהן בשני ספרי תורה.

אומרים יוצר 'את השם הנכבד', נוסח 'אמת ויציב' הקצר והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון, זולת 'אזכרה מקדם פלאך' (פיוטים אלה מופיעים רק במחזורי אשכנז המובהקים). פסוקי 'הודו' ו'אנא ה' הושיעה נא' נאמרים בניגון נבחר או בניגון הנענועים של סוכות. קדיש 'תתקבל' נאמר בניגון מיוחד לקדיש שלפני קריאת מגילה במועד, ויש שמתחילים בניגון זה כבר מ'אנא ה' הצליחה נא' ובאותו ניגון מסיים הש"ץ את הברכה החל מהמילים 'כי לך טוב', וממשיך בו ואומר קדיש 'תתקבל'.

לפני הוצאת ספרי התורה קוראים קהלת בברכה מתוך מגילה של קלף. אין מברכים 'שהחינו'. ובמקום בו נוהגים שהציבור כולו קורא את המגילה מתוך מחזורים מודפסים, אין מברכים עליה כלל. אחר הקריאה, קדיש יתום.

חצי קדיש אחר קריאת התורה נאמר בניגון סוכות. 'מי שברך' לעולה השביעי נאמר אחרי הגבהת הספר הראשון. המגביה מוסר את הספר למכובד בהוצאת הספר השני. אין מזכירים נשמות.

בעמידה של מוסף בין פסוקי קרבן שבת לפסוקי קרבן החג אומרים: זֶה קָרְבַּן שֶׁבֶת וְקָרְבַּן יוֹם חַג הַסֻּכּוֹת כְּאָמֹר.

בחזרת הש"ץ של מוסף, אומר הש"ץ את שתי הברכות הראשונות והקדושה – בניגון שבת; 'לדור ודור' והברכה האמצעית – בניגון יום טוב (מלבד הקטעים 'וביום השבת' ו'ישמחו' שנאמרים בניגון שבת); שלוש הברכות האחרונות מ'רצה' – בניגון שבת; סיום הברכה האחרונה – בניגון יום טוב, להודיע על אמירת ההושענות.

בסוף קדושה אחר עניית הקהל 'אני ה' אלהיכם', אומרים את הפיוט: 'אליכם ישיב'. נוסח מלא ומדויק על פי כתבי יד מופיע בתדפיס בפני עצמו וכן בספר 'מערבים וקרובות' ובסידור 'תפילת ישורון'.

בגמר חזרת הש"ץ אומרים את סדר ההושענות.

אין מוציאים ספר תורה ואף אין פותחים את ארון הקודש.

ההושענות נאמרות באותה נעימה כמו בשאר ימי החג בהם מקיפים עם הלולב.

הש"ץ אומר בניגון את הפיוט 'אום נצורה', והקהל עמו. אין אומרים 'הושענא' אחר כל צמד מילים. את שני החרוזים האחרונים אומר הש"ץ בקול ובניגון של 'למענד' ו**שלא כבשאר הימים** עונה הקהל: 'הושענא' רק בפעם האחרונה בסוף הפיוט וכפי שנדפס בסידורים ובמחזורים. הש"ץ אומר בניגון כל חרוז של 'כהושעת אב המון', וקהל עונה על כל חרוז: 'כן הושע נא'.

קדיש 'תתקבל' לאחר ההושענות – בניגון נבחר.

במנחה אין אומרים 'צדקתך', ולפיכך הש"ץ אומר את הקדיש השלם בניגון מ'תתקבל' עד הסוף.

במוצאי שבת מזמרים 'לדוד ברוך' ו'למנצח בנגינות' ומאריכים באמירת 'והוא רחום' ו'ברכו' כבכל מוצאי שבת. אין אומרים 'ויהי נועם' ו'ואתה קדוש'. אומרים 'ויתן לך' ומבדילים בתוך בית הכנסת.

תיקון ליל הושענא רבה

בליל הושענא רבה נוהגים רבים להיות נעורים עד לאחר חצות, וללמוד את סדר תקון ליל הושענא רבה.

קוראים בחבורה בסוכה גדולה (או בבית), את כל ספר דברים ואת כל ספר תהלים. אין קוראים ספר דברים מתוך ספר תורה, אלא מתוך חומשים, ואופן הקריאה דומה לקריאה של ליל שבועות. יושבים כולם סביב שולחן ובראשם הרב. מחלקים את ספר דברים לפרשיות. הרב פותח בקריאת פרשת דברים עד 'שני', וקורא בקול רם בטעמים, ואחריו כל אחד ואחד לפי תורו וסדר ישיבתו קורא בקול רם קטע אחד, והצבור קורא עמו בלחש. בשעת קריאת עשרת הדברות נוהגים לעמוד. יש המקדימים לקום כמה פסוקים לפני כן כדי שלא להבדיל בין דברי תורה.

הרב קורא את עשרת הדברות וכן את פרשת 'וזאת הברכה' כולה. בגמר קריאת ספר דברים, אומרים קדיש יתום. את מזמורי התהלים קוראים כדרך אמירת תהלים המקובלת מקדמת דנא, היינו המקריא – כל אחד בתורו – קורא פסוק אחד בקול רם (וקהל עמו בקול נמוך), והקהל עונה אחריו בקול רם את הפסוק שאחריו, וחוזר חלילה. לפני תחילת כל אחד מחמשת ספרי התהלים אומרים את ג' הפסוקים 'לכו נרננה', וגומר. ואחר סיום כל ספר אומרים את ג' הפסוקים 'מי יתן', וגומר, קדיש יתום ונוסח 'יהי רצון' המתאים לאותו הספר. במהלך הלימוד עומדים לרשות הלומדים מאכלים ומשקאות. יש העורכים הפסקה להגשתם בין סיום קריאת ספר דברים לבין התחלת אמירת תהלים.

שחרית של הושענא רבה

אחת מחמש ההשכמות. לפני התפילה מסירים את טבעות הלולב, לפחות את הטבעת העליונה. מחליפים את הערבות של אגד הלולב בחדשות. שמים פרוכת ומעילים לבנים של ימים נוראים, עד סוף התפילה. הש"ץ אינו לובש 'סארגנס' (קיטל). הש"ץ אומר בניגוני ימים נוראים: 'אדון עולם', ברכות 'על נטילת ידים', 'להתעטף בציצית' ו'ברוך שאמר'. את שאר ברכות השחר ופסוקי דזמרה אומר בניגון יום חול. אין אומרים פסוקי דזמרה של שבת. 'אור חדש' עד 'לאורו' וכן 'והביאנו' עד 'וליהדך באהבה' אומר הש"ץ בניגון ימים נוראים, סיום הברכה – בניגון יום חול.

קריאת התורה בהושענא רבה

הוצאת ספר התורה בניגוני ימים נוראים. יש אומרים י"ג מידות ו'רבון' של ימים נוראים, 'ואני תפילתי'. אין אומרים 'על הכל'. ניגון הקריאה וברכות העולים לתורה וכן נוסח ה'מי שברך' – כבכל יום.

כהן קורא 'וביום החמישי', לוי 'וביום הששי', שלישי 'וביום השביעי'.
בארץ ישראל: הרביעי חוזר וקורא 'וביום השביעי'. **בחוצ לארץ:** הרביעי חוזר וקורא 'וביום הששי' ו'וביום השביעי'.
 חצי קדיש אחר קריאת התורה בניגון ימים נוראים וכופלים בו 'לעילא'.
 הכנסת ספר תורה בניגוני ימים נוראים.

מוסף של הושענא רבה

הניגונים בקדיש שלפני מוסף ובחזרת הש"ץ כבשאר ימי חול המועד ואומרים קדושת 'נקדש'.
 להושענות שבעה אנשים מוציאים שבעה ספרי תורה והם מחזיקים אותם על הבימה.
 ארון הקודש נשאר פתוח במשך ההקפות בלבד. בגמר הקפה ראשונה מחזירים אחד מהספרים, בגמר הקפה שניה מחזירים ספר שני, וכן בגמר כל הקפה ספר נוסף. ההקפה השניה היא 'אערוד שועי'. אחר הקפה שביעית והחזרת ספר שביעי, סוגרים את ארון הקודש. כשאין בבית הכנסת שבעה ספרי תורה, מחזירים לפי מנין הספרים המצויים, בחישוב שהאחרון יוחזר בגמר ההקפה השביעית.
 ניגוני הפיוטים של ההושענות הם כמו בשאר ימי חג הסוכות.
 הש"ץ אומר 'אני והו הושיעה נא', והקהל חוזר אחריו. 'כהושעת אלי' נאמר כבשאר ימי סוכות. לאחר מכן הש"ץ ממשיך 'אנא הושיעה נא'.
 המנהג הישן היה להחזיק את הערבות כבר מתחילת ההקפות, יש יחד עם ארבעת המינים ויש את הערבות בלבד, והמנהג המאוחר הוא להניח את ארבעת המינים וליטול את הערבות רק לפני אמירת 'תענה אמונים'.
 בסוף הפיוט 'אז כעני עבדים', יש האומרים 'שערי שמים פתח' בניגון סוף הפיוט 'אנסיכה' במלכיות של ראש השנה.
 בגמר אמירת 'הושיעה את עמך', הש"ץ אומר קדיש 'תתקבל' בניגון נבחר של יום טוב. חובטים את הערבות אחר קדיש 'תתקבל'.
 לאחר החבטות אומרים 'עלינו', שיר של יום ו'שיר מזמור לאסף'.
 את בדי הערבות והלולב, מצניעים לשריפת חמץ או לאפיית מצות.

בחוצ לארץ

אחר תפילת מוסף ואחר תפילת מנחה של הושענא רבה (וכשמתפללים סמוך לשקיעה, לפני מנחה), מזכירים בהכרזה להניח עירובי תבשילין.

ליל שמיני עצרת

אומרים מערבות של שמיני עצרת: 'שמיני אותותיו' (נמצאות במחזורי אשכנז המובהקים).
 אחר 'השכיבנו' אומרים את הפסוק 'וידבר משה'.
 בעמידה, בקידוש ובברכת המזון אומרים: יום שמיני (ולא 'השמיני') חג העצרת הַזֶּה.
 קידוש עם ברכת 'שהחיינו'. 'עלינו'. 'יגדל' בניגון יום טוב.

בחוץ לארץ

ישיבת סוכה בשמיני עצרת

מנהג רוב בני אשכנז שלא לישן בסוכה אבל אוכלים בה את הסעודות בליל שמיני עצרת וביומו, בלא ברכת 'לישב בסוכה'.

שחרית של שמיני עצרת

הש"ץ של שחרית פותח במילים 'הגדול בכבוד שמך' (ולא פותח ב'הא בתעצומות'). את סוף 'ישתבח' החל מ'א' ההודאות' אומר הש"ץ בניגון מתנת יד' וממשיך בו עד סוף חצי הקדיש (ויש שממשיכים בניגון זה גם באמירת 'ברכו'). בקדיש זה כופלים 'לעילא ולעילא'. אומרים יוצר 'אום כאישון ננצרת', נוסח 'אמת ויציב' הקצר והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון. זולת 'אמונים אשר נאספו' (נמצאים גם במחזורי פולין-ליטא). 'הודו' ו'אנא' שבהלל נאמרים בניגון נבחר או בניגון הנענועים של סוכות. קדיש 'תתקבל' שלאחר הלל – בניגון נבחר. הוצאת ספרי התורה בניגוני יום טוב. יש הנוהגים לומר ברגלים י"ג מידות ותחינת 'רבנו של עולם' ('רבון העולם'). שרים 'על הכל' לסירוגין הש"ץ והקהל. קוראים לחמשה קרואים בפרשת 'כל הבכור'. ב'מי שברך' לעולי התורה מוסיפים: 'לכבוד התורה ולכבוד הרגל', 'ויזכהו לעלות לרגל עם כל ישראל אחיו'. חצי קדיש אחר קריאת התורה נאמר בניגון סוכות. 'מי שברך' לעולה האחרון בספר הראשון נאמר אחר הגבתו. המגביה מוסר את הספר למכובד בהוצאת הספר השני. הרב הוא חיוב לעלות לתורה וכן מכובד בגלילת ספר שני, משום 'מי שברך' של 'מתנת יד'. מפטירים 'ויהי ככלות שלמה' ומסיימים במילים: 'ול ישראל עמו'.

מתנת יד

הרב הוא הש"ץ עד סוף הכנסת ספרי התורה. לאחר ההפטרה מברכים עבור 'מתנת יד'. אחד מראשי הקהל או חזן ספר תורה בידו ומברך את הרב ב'מי שברך' של 'מתנת יד', ואחר כך או חזן הרב את ספר התורה ומברך ב'מי שברך' של 'מתנת יד' את כל הקהל. (המעוה שכל אחד קיבל על עצמו לתת כמתנת יד עבור לומדי תורה ועניי ארץ ישראל וירושלים, נאספות אחר החג ונשלחות ליעדן). אין אומרים 'זיכור' ברגלים, כי אסור לעורר עצב בימי חיוב דאורייתא של שמחה, כמבואר בראשונים. המורגלים באמירתו כמנהג פולין-ליטא, יכולים לאומרו בזמן 'מי שברך' של 'מתנת יד'.

הכנסת ספרי התורה, כולל 'אשרי' ו'תהילת ה' ידבר', בניגוני ימים נוראים. הרב בעצמו מניח את הספרים בתוך הארון.

בחוץ לארץ

תפילת גשם

לפני מוסף תולים פרוכת לבנה. הש"ץ אינו לובש סארגנס (קיטל).
קדיש לפני מוסף – בניגון ימים נוראים, כופלים בו 'לעילא', ואומרים מ'לעילא' בניגון מיוחד לתפילות גשם וטל.
לפני תפילה בלחש מכריז הש"ץ: "משיב הרוח ומוריד הגשם". הקהל אומר: משיב הרוח ומוריד הגשם (הגשם – גימל בסגול ולא בקמץ) בתפילה זו ואילך.
תפילת גשם נאמרת בתוך חזרת הש"ץ.
פותחים את ארון הקודש בתחילת חזרת הש"ץ וסוגרים אותו לפני קדושה. ברכה ראשונה של חזרת הש"ץ נאמרת בניגון שבת.
אחרי 'אתה רב להושיע', עדיין אין אומרים 'יטריח לפלג', אלא ש"ץ אומר: 'משיב הרוח ומוריד הגשם', וממשיך 'מכלכל חיים בחסד' בניגון שבת עד אחרי 'ונאמן אתה להחיות מתים', ורק אז אומרים 'יטריח לפלג' וכל הפיוטים הנלוים לפי ניגונייהם המיוחדים. (כולם נמצאים גם במחזורי פולין-ליטא השלמים, מלבד האחרון 'איום זכור').
בסוף הפיוטים מקדימים: לשובע ולא לרזון, ואחר כך אומרים: לחיים ולא למות. אז ממשיך הש"ץ ואומר בניגון מיוחד: מְמִית וּמְחַיֶּה וּמְצַמֵּחַ יְשׁוּעָה וְאֵין דְּיוֹמָהּ לָךְ, ומסיים בניגון שבת: "בא"י מחיה המתים".
את הקדושה החל מ'כבודו מלא' אומר הש"ץ בניגון 'איום זכור נא'.
ברכת כהנים נאמרת בניגון 'מתנת יד'.
קדיש 'תתקבל' בניגון נבחר, וכופלים בו 'לעילא'.
'אין כלהינו' ו'אנעים זמירות', בניגון ימים נוראים.

מנחה של יום טוב

'אשרי' ו'ובא לציון' נאמרים בניגון מנחה של שבת; חצי הקדיש לפני העמידה, שתי הברכות הראשונות של חזרת הש"ץ והקדושה – בניגון יום חול; 'לדור ודור' והברכה האמצעית – בניגון יום טוב; שלוש הברכות האחרונות – בניגון יום חול; קדיש 'תתקבל' – בניגון פזמונים של סליחות ('פזמונים קדיש').

ליל שמחת תורה

מכירת מצוות לכל השנה: יין לקידוש, יין להבדלה, נר להבדלה, חיפוש, קיפול מפה והושטה, עץ חיים, וכיוצא באלה.
שרים 'מה טובו' לפני 'ברכו'.
בארץ ישראל: אומרים מערבות של שמיני עצרת: 'שמיני אותותיו' (נמצאות במחזורי אשכנז המובהקים).
בחוץ לארץ: אומרים מערבות של שמחת תורה 'את יום השמיני' (נמצאות גם במחזורי פולין-ליטא).

אחר 'השכיבנו' אומרים את הפסוק 'וידבר משה'.
בעמידה, בקידוש ובברכת המזון אומרים: יום שְׁמִינִי (ולא 'השמיני') חג הַעֲצֵרֶת הַזֶּה.
קדיש 'תתקבל' בניגוני מועדי השנה ('יאהרעס קדיש').
קידוש עם ברכת שהחיינו. 'עלינו'. 'יגדל' בניגון יום טוב.

שמחה בליל יום טוב לכבודה של תורה

ריקודים בתוך בית הכנסת לא היו נהוגים בדורות שלפנינו. מאז ימות רבותינו הראשונים נהגו באשכנז לצאת במחולות שיר לכבוד התורה, בשעות אחר הצהריים של שמחת תורה, סביב מדורה בחצר בית הכנסת, בלא לטלטל את ספרי התורה ובלא לקפץ עמם. היו עורכים שולחן לצד המחוללים וכל החפץ בכך היה מטיב את לבו במיני תרגימא ומשקה המונחים שם. בדורות האחרונים בטלה שמחה זו בצו השלטונות, שאסרו על עריכת מדורות מפני חשש דליקות ושריפות. מני אז לא היו מנהגי מחול קבועים בשמחת תורה בקהילות אשכנז. יש שלא רקדו כלל, ויש שבליל שמחת תורה יצאו במחולות באולמות מיוחדים, ויש שבאותו לילה עשו הקפות עם מחולות בבית הכנסת עם קריאה לילדים, זה בכה וזה בכה.

בבתי הכנסת כמנהג אשכנז המובהק בארץ ישראל, התקבלה ההנהגה לסיים את תפילת ערבית לגמרי, והחפץ ללכת לביתו, לקדש ולסעוד, יכול לעשות כן. האחרים נשארים בבית הכנסת ונוהגים לפי הסדר דלהלן שאינו חלק מתפילת ערבית, ושאוב מהנהגות של קהילות אחדות באשכנז בדורות האחרונים.

פסוקי 'אתה הראת' נאמרים בקול רם על ידי הש"ץ בזה אחר זה והקהל אומרם עמו בקול נמוך. את הפסוק 'שמע ישראל' אומרים בניגון ימים נוראים, ואז פותחים את ארון הקודש ואומרים את הפסוק 'ויהי בנסוע' בניגון שבת. לפני 'גדלו' מוציאים ספרי תורה לשם 'חיפוש' (ועמם את שאר הספרים, "דרך כבוד של מעלה").

בתוך ארון הקודש הריק, נהגו להניח נר דולק, עד שיוחזרו ספרי התורה.

הש"ץ אוחז את אחד מספרי התורה ואומר 'גדלו' בניגון ימים נוראים.

הקפות בשירה ורננה. 'אנא ה', 'אהי הרוחות' וכוליה, אומרים בניגון הקפות שמחת תורה ('אנא ה' הושיעה נא').

כל מי שמכובד באחיות ספר תורה בהקפות, מתעטף בטלית.

באשכנז הקפידו על שורת הדין שלא להשמיע פסוקים דרך שיר, אלא בתוך התפילה בלבד דרך העבודה שקבעו חז"ל. בזמני שמחה הרבו לזמר פיוטים וזמירות אך לא פסוקים. לפיכך בעת ריקודי שמחת תורה שרים רק מילים של קדושה שאינם פסוקים, הן פיוטים והן מילות תפילה והתעוררות. בין ההקפות שרים שירים שונים בלשון הקודש ואף בלשון אשכנז, כגון 'עס גיבט קיין גאט וויא אונזער גאט אין כֹּאֲהֵינו', 'נחית כצאן עמך', 'ווארתי כל לעבדך', וכן אומרים בנעימה יפה את שני מזמורי התהלים קיא וקיב, 'אודה השם בכל לבב' ו'אשרי איש ירא את השם' (השירים מופיעים בתדפיס מיוחד).

קפיצות גבוהות בעקירת שתי רגלים יחד, שהונהגו בכמה מקומות בזמננו גם בשבת וביום טוב ראשון, באמירת 'משה אמת ותורתו אמת', וקפיצות אחרות כיוצא בהן, לא נהגו בהן

באשכנז אף בשמחת תורה שביום טוב שני של גליות, ואין להן שורש במסורת אשכנז המובהקת.

אחר ההקפות עושים את ה'חיפוש', היינו שגוללים את ג' ספרי התורה למקום הקריאה של מחר.

נערים שאינם בני מצוה, שהתכוונו והודיעו לגבאים לפני החג, קוראים בספרי התורה הללו בלא ברכה בטעמי המקרא בפרשיות שעומדים לקרוא מחר. כל נער קורא כשלושה פסוקים ולאחר מכן הקהל אומר לו בקול: 'ישר כח'.

בשעת הקריאה, על הקהל לישב במקומות מסודרים, כבקריאה רגילה, לכבוד המקום ולכבוד התורה, ולא להסתובב ולהרעיש.

הכנסת ספרי התורה בשירה: 'הללו', 'לדוד מזמור', 'ובנחה יאמר'. מוציאים את הנר מן הארון לפני הכנסת ספרי התורה.

שחרית של שמחת תורה

'אדון עולם' נאמר בניגון הקפות שמחת תורה ('אנא ה' הושיעה נא'), 'ברוך שאמר' – בניגון יום טוב.

הש"ץ של שחרית פותח במילים 'הגדול בכבוד שמך' (ולא פותח ב'הא' בתעצומות). 'הגדול' נאמר בניגון יום טוב, 'המלך' – בניגון ימים נוראים, 'שוכן עד' – בניגון שבת, 'וכתוב' – בניגון ברכת המגילה, 'בפי ישרים' – בניגון שבתות שקוראים בהן בשני ספרי תורה, וסופו בניגון יום טוב.

בארץ ישראל: את סוף 'ישתבח' החל מ'א' ההודאות' אומר הש"ץ בניגון הקפות שמחת תורה או בניגון 'מתנת יד'. קדיש בניגון 'מתנת יד' (ויש שממשיכים בניגון זה גם באמירת 'ברכו'). בקדיש זה כופלים 'לעילא ולעילא'.

בחוצ לארץ: את סוף 'ישתבח' החל מ'א' ההודאות' אומר הש"ץ בניגון הקפות שמחת תורה וממשיך בו עד סוף חצי הקדיש.

אומרים יוצרות של שמחת תורה: יוצר 'אשרי העם' (נמצא גם במחזורי פולין-ליטא), סלוק היוצר 'אשריך ישראל' (נמצא רק במחזורי אשכנז), אופן 'אשרי אום קדוש' (נמצא רק במחזורי אשכנז). נוסח 'אמת ויציב' הקצר והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון. אומרים בניגון את הזולת 'אז בקשוב' (נמצא גם במחזורי פולין-ליטא).

את הקטע המתחיל במילים 'ממצרים גאלתנו' אומר הש"ץ בניגון שביעי של פסח, ו'שירה חדשה' – בניגון ברית מילה.

'הודו' ו'אנא' שבהלל נאמרים בניגוני מועדי השנה.

קדיש 'תתקבל' – בניגוני מועדי השנה ('יאהרעס קדיש').

פסוקי 'אתה הראת' נאמרים בעת שהש"ץ והמכובד בהוצאה עומדים לפני ארון הקודש. הש"ץ אומר בקול רם את הפסוקים בזה אחר זה והקהל אומרם עמו בקול נמוך. את הפסוק 'שמע ישראל' אומרים בניגון ימים נוראים, ואז פותחים את ארון הקודש ואומרים את הפסוק 'ויהי בנסוע' בניגון שבת. לפני 'גדלו' מוציאים את כל ספרי התורה ואין מכבדים בחורים בנשיאתם.

בתוך ארון הקודש הריק, נהגו להניח נר דולק, עד שיוחזרו ספרי התורה. הש"ץ מחזיק את אחד מספרי התורה ואומר 'גדלו'. אחר כך אומרים 'רוממו' עד 'בישועתו'. נושאי ספרי התורה מקיפים סביב הבימה ג' פעמים, הקפות ממש "כמו שמקיפים עם הלולב" (כמבואר ברמ"א), והקהל אינו מקיף אלא מנשק את ספרי התורה בעברם על פניהם. בכל אחת מהקפות אלה אומר הש"ץ 'אנא ה', 'אלהי הרוחות', בניגון הידוע של הקפות אלה. בגמר הקפה שלישית מחזירים את רוב ספרי התורה לארון הקודש, מלבד ג' ספרי התורה שקוראים בהם. מוציאים את הנר מן הארון לפני הכנסת ספרי התורה. הש"ץ ושנים שעמו מביאים את ג' הספרים לבימה, ושרים 'על הכל' לסירוגין הש"ץ והקהל.

קריאת התורה של שמחת תורה

ויעזור ויגן' אומרים בניגון בר מצוה. לקריאת התורה בפרשת 'וזאת הברכה' עולים חמשה קוראים בלבד לפני עליית חתן תורה. כהן עולה עם כל הכהנים החפצים לצאת בברכתו ולוי עולה עם כל הלויים החפצים לצאת בברכתו וישראל עם כל הישראלים החפצים לצאת בברכתו. כהן קורא עד 'מצריו תהיה', לוי – עד 'ובין כתפיו שכן', שלישי – עד 'אלפי מנשה', רביעי – עד 'עם ישראל', חמישי עם כל הנערים – עד 'ובגאותו שחקים'. ברכות עולי התורה וקריאתה הן בניגון הרגיל ולא בניגון של ימים נוראים. **בארץ ישראל:** ב'מי שברך' לעולי התורה מוסיפים: 'לכבוד התורה ולכבוד הרגל', 'ויוזכרו לעלות לרגל עם כל ישראל אחיו'. הרב הוא חיוב לעלות לתורה וכן מכובד בגלילת ספר שלישי, משום 'מי שברך' של 'מתנת יד'. העולה ל'כל הנערים' מברך את ברכות התורה במתן מהרגיל, כדי שיוכלו הנערים הרכים לברך עמו. אחר ברכה אחרונה של 'כל הנערים' אומר כל הקהל את הפסוק 'המלאך הגואל' בטעמי המקרא. ש"ץ מברך ב'מי שברך' משותף את העולה החמישי עם כל הנערים. בימינו יש בתי כנסת בהם נהגו אחר אמירת 'מרשות' לחתן תורה (וכן לחתן בראשית), לילך אל מושב החתן, לפרוס מעליו טלית ולהוליכו אל הבימה בשירת הפסוק 'ויהי בישורן מלך'. לחתן תורה קוראים מ'מעונה' עד סוף הספר. את שלושת הפסוקים האחרונים החל מ'ולא קם נביא עוד' עד סוף הספר מקדים הקהל ואומרם בקול רם, ולאחר מכן חוזר הקורא בתורה על שני הפסוקים שלפני הפסוק האחרון, היינו הפסוקים: 'ולא קם נביא עוד' ולכל האותות', ואז חתן התורה קורא בעצמו את הפסוק האחרון: 'ולכל היד החזקה'. בסיום הספר קורא הציבור בקול רם כלפי המסיים את שתי המילים: **חֶזֶק וְנִתְחַזַּק**, כלשון המקרא ודקדוקו בשמואל ב', יב (ולא שלוש מילים: "חזק חזק ונתחזק"), חתן תורה שותק מפני הפסק לברכה אחרונה. שרים את החרוז הראשון של הפיוט 'אחד יחיד' לחתן תורה מיד אחר סיום ברכת 'אשר נתן'.

לפני הגבהת ספר התורה הראשון, מניחים על הבימה את ספר התורה השני לשמאל הראשון. אחר גלילת ספר התורה הראשון, מברכים את חתן התורה ב'מי שברך', ואז אומרים 'מרשות' של חתן בראשית. המגביה מוסר את הספר למכובד בהוצאת הספר השני.

חתן בראשית קורא בעצמו את פרשתו אם הוא מסוגל לכך. כשמגיע הקורא ל'ויהי ערב' של כל אחד מימי הבריאה, מקדים הקהל לומר בנעימה ידועה: 'ויהי ערב ויהי בוקר יום...!', וחוזר על כך הקורא.

אחר קריאת 'יום הששי', ממשיך הקהל לומר 'ויכלו' עד 'ברא אלהים לעשות', וחוזר הקורא על ניגון הקהל של 'ויהי ערב ויהי בוקר יום הששי', וממשיך לקרוא בטעמי המקרא את פרשת 'ויכלו' בהרמת קול יתירה.

שרים את החרוז הראשון של הפיוט 'אחד יחיד' לחתן בראשית אחרי חצי קדיש. לפני אמירת חצי הקדיש מכסים את ספר התורה השני ומניחים את ספר התורה השלישי לשמאל השני. אך אין חוזרים להניח את ספר התורה הראשון על הבימה.

חצי קדיש אחר הקריאה נאמר בניגון הקפות שמחת תורה (ויש – בניגוני 'יאהרעס קדיש'). לאחר גלילת ספר שני מברכים את חתן בראשית ב'מי שברך'. המגביה מוסר את הספר למכובד בהוצאת הספר השלישי.

לחתן תורה ולחתן בראשית בשובם מן הבימה למקומם אומר להם כל אחד מהעומדים בדרכם: 'מזל טוב', והם עונים: 'ברוך תהיה'.

'מתנת יד' בארץ ישראל'

הרב הוא הש"ץ עד סוף הכנסת ספרי התורה. לאחר ההפטרה מברכים עבור 'מתנת יד'. אחד מראשי הקהל אוחז ספר תורה בידו ומברך את הרב ב'מי שברך' של 'מתנת יד', ואחר כך אוחז הרב את ספר התורה ומברך ב'מי שברך' של 'מתנת יד' את כל הקהל. (המעוות שכל אחד קיבל על עצמו לתת כמתנת יד עבור לומדי תורה ועניי ארץ ישראל וירושלים, נאספות אחר החג ונשלחות ליעדן). אין אומרים 'זיכור' ברגלים, כי אסור לעורר עצב בימי חיוב דאורייתא של שמחה, כמבואר בראשונים. המורגלים באמירתו כמנהג פולין-ליטא, יכולים לאומרו בזמן 'מי שברך' של 'מתנת יד'.

שירה וזמרה עם ספרי התורה והכנסתם

בארץ ישראל: 'אשרי', תחילתו וסופו, בניגון ימים נוראים. הש"ץ נוטל ספר תורה של מפטיר, חתן תורה נוטל ספרו וחתן בראשית נוטל ספרו, ובעמדם יחד כשבידיהם ג' ספרי התורה אומרים בנעימה: 'אשר בגלל אבות', 'שישו וגילו', 'אשריכם ישראל' ו'אגיל ואשמח'. באמרם את החרוז החוזר: 'נגיל ונשיש', הם מכרכרים קלות וסובבים במקומם, וכן מכרכרים באמרם: 'תורה היא עץ חיים'.

בפיוט 'התקבצו מלאכים', אחר כל אחד מעשר שמותיו של משה רבנו ע"ה, אומרים: '...עלה למרום והוריד עז מבטחה', ואומרים שוב בנעימה: 'התקבצו' ו'מי עלה' לפני השם הבא אחריו, לפי הסדר. בפיוט 'אגיל ואשמח' מזמרים לכל אחד משמות אבות העולם את כל הבית:

'...שמח בשמחת תורה בא יבוא צמח בשמחת תורה, תורה היא עץ חיים לכולם חיים כי עמך מקור חיים', ובמחזורים קיצרו המדפיסים.

בחוץ לארץ	בארץ ישראל
פסוקי הכנסת ספרי התורה נאמרים בנגון יום טוב.	פסוקי הכנסת ספרי התורה נאמרים בנגון ימים נוראים. הרב בעצמו מניח את הספרים בתוך הארון.
מוסף של שמחת תורה כהנים עולים לדוכן גם בתפילה זו. קדיש 'תתקבל' בנגון מועדי השנה ('יאהרעס קדיש').	מוסף של שמחת תורה ותפילת גשם ראה בלוח המקביל לבני חוץ לארץ בשמיני עצרת, אלא שקדיש 'תתקבל' נאמר בנגון מועדי השנה ('יאהרעס קדיש').

ממתקים לילדים

מחמת ההקפדה לא לאכול בתוך בית הכנסת, חלוקת חבילות תשורה-מזכרת מחתני תורה ובראשית לילדים, נעשית בצורה מסודרת מחוץ לכותלי בית הכנסת, אחר סיום תפילת מוסף.

מנחה של יום טוב

'אשרי' ו'ובא לציון' נאמרים בנגון מנחה של שבת; חצי הקדיש לפני העמידה, שתי הברכות הראשונות של חזרת הש"ץ והקדושה – בנגון יום חול; 'לדור ודור' והברכה האמצעית – בנגון יום טוב; שלוש הברכות האחרונות – בנגון יום חול.

בארץ ישראל: קדיש 'תתקבל' – בנגון פזמונים של סליחות ('פזמונים קדיש').
בחוץ לארץ ביום טוב שני: קדיש 'תתקבל' – בנגון מיוחד למנחה של יום טוב. סדר קבלת שבת נאמר בשלמות כבכל שבתות השנה.

שמחה לכבוד התורה

בשעות אחר הצהרים, לפני מנחה או לאחריה, מתאסף הקהל למחולות לכבוד התורה. אין מוציאים ספרי תורה, ואין אומרים 'אתה הראת'. אל חוץ לבית הכנסת מביא חתן תורה מזונות, פירות ומיני מתיקה עם משקאות, ואוכלים ושותים ושמחים שמחה של מצוה. יש שחזרו והנהיגו את המנהג הישן (שנתבטל בדורות עברו בגזרת השלטונות הגרמניים בתואנה של בטיחות) לצאת במחולות שיר לכבוד התורה סביב מדורה בחצר בית הכנסת, לצד השולחן הערוך במיני תרגימא.

בארץ ישראל

מוצאי יום טוב – אסרו חג

יש שנהגו שאין אָבֵל עובר לפני התיבה. בעל 'יארצייט' עובר.
אין אומרים 'לדוד ברוך' ו'למנצח בנגינות', אך מאריכים באמירת 'והוא רחום' ו'ברכו'
בבמוצאי שבת.
מבדילים לפני 'עלינו'.
בשחרית מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון.
אין אומרים תחנון ו'למנצח'.

שבת בראשית

בחוץ לארץ: בליל שבת אין אומרים 'במה מדליקין' ו'אמר רבי אלעזר'.
בשחרית אומרים יוצר 'א' נשא', אופן 'לבעל התפארת' בניגון ידוע, נוסח 'אמת ויציב' הקצר
והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון, זולת 'אחשבה לדעת'. לפני ישראל היו שאמרו
את הזולת בניגון הפזמון של צום גדליה 'הורית דרך תשובה'.
חתן בראשית עולה לתורה.
כהן קורא עד 'יום שלישי', לוי עד 'יום חמישי', שלישי עד 'לעשות', רביעי עד 'הוא שמו',
חמישי עד 'וילבשם', ששי עד 'לקח אתו אלהים'.
שלישי נחשבת לעליה חשובה, בגלל קריאת 'ויכלו' שבסופה, ויש מקומות שהיא נמכרת
בפני עצמה, ויש שמעלים בה את הרב.
מחציתו השניה של קדיש שאחר קריאת התורה נאמרת באחת מהנגינות הידועות.
מפטירים 'כה אמר ה' ומסיימים במילים: 'יגדיל תורה ויאדיר'.
אין מזכירים נשמות ואין אומרים מי שברך לקהל.
מברכים החודש. הש"ץ נוטל ספר תורה בידו ומכריז: "ראש חודש מרחשון יהיה ביום
הששי וביום שבת קודש הבא עלינו לטובה". הקהל אינו חוזר על הכרזה זו, אלא אומר תיכף
את בקשת 'יחדשהו', בנוסח הקצר, והש"ץ חוזר עליה, והחל מהמילים 'לחיים ולשלום' אומרה
בניגון 'הלכה ותוספות', וממשיך בו בתחילת 'אשרי'.
בסוף קדושה של מוסף אחר עניית הקהל 'אני ה' אלהיכם', אומרים את הפיוט: 'אלהיכם
ישיביל'.
קדיש 'תתקבל' אחר מוסף נאמר בניגון נבחר.
מסיבת חתן בראשית לכל הקהל אחר תפילת מוסף.
במנחה אין אומרים 'צדקתך', ולפיכך הש"ץ אומר את הקדיש השלם בניגון מ'תתקבל' עד
הסוף.

סוף חודש תשרי

יש שנהגו שאין אָבֵל עובר לפני התיבה מפני שהם ימים שאין אומרים בהם תחנון. בעל
'יארצייט' עובר.

מאריכים ב'ברכו' של ערבית ושחרית בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון, אך לא מאריכים באמירת 'והוא רחום'.
 אין אומרים תחנון עד סוף החודש.
 בב' וה' לפני הוצאת ספר התורה אומר הש"ץ 'א' ארץ אפים' בניגון הימים שאין אומרים בהם תחנון, והקהל חוזר ואומרו אחריו.

מרחשון

א' דראש חודש מרחשון

בראש חודש אין אָבֵל עובר לפני התיבה בכל התפילות. בעל 'יארצייט' עובר. בערבית ובשחרית מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון, אך לא מאריכים באמירת 'והוא רחום'.
 ליל ראשון של ראש חודש לפני תפילת שמונה עשרה, מכריזים: 'יעלה ויבא'.
 'אדון עולם' בניגון מיוחד.
 'הודו' ו'אנא' שבהלל נאמרים בניגון נבחר.
 אין הפסקה בין חצי קדיש למוסף. יש החולצים תפילין לפני הקדיש, ויש שחולצים אחר מוסף.
 בחזרת הש"ץ של מוסף, הש"ץ אומר את הקטע מ'לששון ולשמחה' עד 'ולסליחת עון' בניגון 'הלכה ותוספות' (כמו ב'יחדשהו' של ברכת חודש מרחשון), וממשיך בניגון יום חול.

פרשת נח – ב' דראש חודש מרחשון

בקבלת שבת יש שאומרים את הפסוק 'ה' למבול ישב' בניגון מיוחד לשבת זו. בליל שבת 'ברכו', 'מלכותך', 'ונאמר', 'השכיבנו' וחלקו השני של חצי קדיש נאמרים בניגונים המיוחדים לשבתות בהן קוראים בשני ספרי תורה.
 לפני תפילת העמידה של ערבית ליל שבת מכריזים: 'ראש חודש'.
 בשחרית אומר הש"ץ 'בפי ישרים' בניגון המיוחד לשבתות שקוראים בהן בשני ספרי תורה. אומרים יוצר של שבת וראש חודש 'אהינו אֱלֹהִים אמת', אופן 'לך אֱלֹהִים' בניגון, נוסח 'אמת ויציב' הקצר והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון, זולת 'אמונתך אמת'.
 'הודו' ו'אנא' שבהלל נאמרים בניגון נבחר.
 חצי הקדיש שאחר קריאת התורה נאמר בניגון שבת וראש חודש.
 'מי שברך' לעולה השביעי נאמר אחרי הגבהת הספר הראשון. המגביה מוסר את הספר למכובד בהוצאת הספר השני.
 מפטירים הפטרת שבת ראש חודש 'השמים כסאי'.
 אין מזכירים נשמות.
 בעמידה של מוסף, בברכת 'אתה יצרת', בין פסוקי קרבן שבת לפסוקי קרבן ראש חודש, אומרים: זֶה קָרְבַּן שִׁבְתְּ וְקָרְבַּן רֹאשׁ חֹדֶשׁ קָאָמִיר.

בסוף קדושה אחר עניית הקהל: 'אני ה' אלהיכם', אומרים את הפיוט של שבת וראש חודש: 'אלהיכם יזריח'.

'לדור ודור' נאמר בניגון שבת, 'הא' הקדוש' – בניגון יום טוב, עד 'כאמור', 'וביום השבת' – בניגון שבת, עד 'זה קרבן שבת', מ'וקרבן ראש חודש כאמור, ובראשי חדשיכם' – בניגון יום טוב, 'ישמחו' – בניגון שבת, אלהינו' עד 'לטיבה ולברכה' – בניגון יום טוב, 'לששון ולשמחה' עד 'ולסליחת עון' – בניגון 'הלכה ותוספות' (כמו ב'יחדשהו' של ברכת חודש מרחשון), 'כי בעמד' עד סוף העמידה – בניגון שבת.

קדיש 'תתקבל' אחר מוסף נאמר בניגון נבחר.

במנחה, לוי קורא עד 'ונסוע העגבה'.

אין אומרים 'צדקתך', ולפיכך הש"ץ אומר את הקדיש השלם בניגון מ'תתקבל' עד הסוף.

'שאלה' בארץ ישראל

בערבית ליל ששי אור לז' במרחשון, לפני שמונה עשרה, מכריזים בקול רם: 'שאלה', כדי להזכיר לקהל לומר: 'ותן טל ומטר'.

פרשת לך לך

מפטירים 'למה תאמר יעקב' ומסיימים במילים: 'בקדוש ישראל תתהלל'.

תעניות בה"ב של מרחשון מאחרים למחצית השניה של החודש. בקהילות שאין להם ציבור בפני עצמו לתעניות בה"ב, ומתענים בה"ב עם בני פולין-ליטא בתחילת החודש, אז ב'מי שברך' של קהל, אחר המילה 'באמונה', מוסיפים בשבת זו את המילים: 'ומי שירצה להתענות שני וחמישי ושני'.

במנחה כהן קורא עד 'מעל עבדך'.

פרשת וירא

מפטירים 'ואשה אחת' ומסיימים במילים: 'ותאמר שלום'.

ב'מי שברך' של קהל, אחר המילה 'באמונה', מוסיפים את המילים: 'ומי שירצה להתענות שני וחמישי ושני' (מלבד באותן קהילות שעשו כן כבר בפרשת לך לך).

ט"ז במרחשון

בליל ט"ז במרחשון תרצ"ט חרבו בתי הכנסת בגרמניה והחלה רדיפת היהודים באכזריות חמה, שהמשיכה בהשמדתם בשנות הזעם הנוראות ת"ש-תש"ה. הקפידו הרבנים שלא לכנות את ליל שריפת קדשי ישראל בשם 'ליל הבודולח', שהוא השם שניתן על ידי הפושעים הנאצים מתוך לעג, אלא בשם 'ט"ז במרחשון' (כמו ט' באב, י' בטבת, י"ז בתמוז וכיוצא בזה). לזכר ליל פורענות זה הנהיגו רבני גרמניה הניצולים כמה ענינים, זה בכה וזה בכה, והבוחר יבחר: תענית יחידים.

תענית חברה קדישא שנקבעה דוקא ליום זה.

השמעת דברי הספד.

אמירת מזמור תהלים אחר ערבית, היינו מזמור ע"ד (או מזמור ע"ט, או מזמור פ', או מזמור פ"ג).
 סיום ש"ס משניות מצטבר של בני הקהילה מלווה בדברי הספד וזכרון (בלא סעודה, שנערכת רק כאשר הציבור למד בצוותא את אותה מסכת).
 אמירת סליחה 'ה' אלהי רבת' ביום שני של תענית בה"ב הסמוך לט"ז במרחשון.

תענית שני קמא (של בה"ב)

יש המתענים כל היום כולו כמבואר בשולחן ערוך, ויש המתענים רק תענית שעות.
 אומרים סליחות בברכת 'סלח לנו' של חזרת הש"ץ אחר המילים 'כי פשענו'.
 סדר הסליחות הוא כמנהג אשכנז המובהק.
 בסליחה המתחילה 'ישראל עמך תחינה עורכים' יש הרבה שיבושי צנזורה. הנוסח המקורי מופיע בסידור 'תפלה' בעריכת הרב אברהם שלמה סולומון, ובקובץ מיוחד של 'מכון מורשת אשכנז'.
 התחינות שנתקנו לימי הסליחות ועשרת ימי תשובה, 'עננו' וכוליה, אינן נאמרות לאחר סליחות של תעניות ציבור ובה"ב.
 כאשר יש עשרה מתענים בבית הכנסת, לפני ברכת 'רפאנו' אומר הש"ץ ברכת 'עננו'.
 כאשר אין עשרה מתענים, אין הש"ץ אומר 'עננו'.
 סדר 'אבינו מלכנו' ניתקן לאמירה בעשרת ימי תשובה בלבד, ואין אומרים אותו בתעניות ציבור בשאר ימות השנה.
 אחר 'והוא רחום' הגדול, נפילת אפים ו'ה' אלהי ישראל', אומרים 'שומר ישראל', שהוא פיוט הנועד לימי תענית ציבור בלבד. ש"ץ אומר כל חרוז של 'שומר ישראל' בנעימת תענית ציבור, והציבור חוזר עליו באותה נעימה.
 כאשר יש עשרה מתענים קוראים בתורה בפרשת 'ויחל'.
 במנחה כאשר יש עשרה מתענים בבית הכנסת מוציאים ספר תורה וקוראים בו 'ויחל'.
 קוראים לישראל לעלות לתורה, בלא הזכרת שמו, במילים: "יעמוד מפטיר" ומפטירים 'דרשו'.
 בתפילת שמונה עשרה המתענה (אפילו כשמתפלל בציבור שאינם מתענים) אומר 'עננו' ב'שומע תפילה' ו'רבון העולמים' של תענית.
 בציבור המתענים אומרים 'שים שלום' במקום 'שלום רב' מפני שקראו בתורה, ש"ץ אומר ברכת 'עננו' לפני ברכת 'רפאנו'. **בארץ ישראל:** הכהנים עולים לדוכן. **בחוץ לארץ:** הש"ץ אומר 'או"א ברכנו'.
 אין אומרים 'שומר ישראל' אחר נפילת אפים אלא ממשיכים כרגיל 'ואנחנו לא נדע'.

תענית חמישי

נוהגים כבשני קמא, ואומרים את הסליחות המיוחדות לתענית חמישי, כמנהג אשכנז המובהק.
 בסליחה המתחילה 'איה כל נפלאותיך' ובחטאנו 'גדול עוני' יש שיבושי צנזורה. הנוסח המקורי מופיע בסידור 'תפלה' בעריכת הרב אברהם שלמה סולומון, ובקובץ מיוחד של 'מכון מורשת אשכנז'.

הפזמון 'רעה ישראל' נאמר בניגון 'מלאכי רחמים'. התרוז החוזר הוא: 'ה' אלהים סלח נא, מי יקום יעקב כי קטן הוא'.

פרשת חיי שרה

לוי קורא עד 'עם אדני אברהם', רביעי – עד 'לבן אדני', חמישי – עד 'וישתחו ארצה לה', ששי – עד 'אחרי אמו'.
מפטירים 'והמלך דוד זקן'.

תענית שני בתרא

נוהגים כבשני קמא, ואומרים את הסליחות המיוחדות לתענית שני בתרא, כמנהג אשכנז המובהק.
בסוף הסליחה המתחילה 'אזון תחן' יש שיבושי צנזורה רבים. הנוסח המקורי מופיע בסידור 'תפלה' בעריכת הרב אברהם שלמה סולומון, ובקובץ מיוחד של 'מכון מורשת אשכנז'.

פרשת תולדות

חמישי קורא עד 'ויברכהו', ששי – עד 'ברוך יהיה'.
ששי נחשבת לעליה חשובה בגלל הברכות שבפסוקי 'ויתן לך', ויש מקומות שהיא נמכרת בפני עצמה, ויש שמעלים בה את הרב.
מחציתו השניה של קדיש שאחר קריאת התורה, נאמרת בניגון מיוחד מחמת ברכת החודש.
מפטירים הפטרת ערב ראש חודש שחל בשבת 'ויאמר לו יהונתן מחר חודש'.
אין מזכירים נשמות ואין אומרים 'מי שברך' לקהל.
מברכים החודש. הש"ץ נוטל ספר תורה בידו ומכריז: "ראש חודש כסלו יהיה למחר ביום הראשון וביום השני". הקהל אינו חוזר על הכרזה זו, אלא אומר תיכף את בקשת 'יחדשהו' בנוסח הקצר, והש"ץ חוזר עליה, והחל מהמילים 'לחיים ולשלום' אומרה בניגון נבחר ויש שנהגו בניגון 'מעוז צור', וממשיך בו בתחילת 'אשרי'.
במנחה אין אומרים 'צדקתך', ולפיכך הש"ץ אומר את הקדיש השלם בניגון מ'תתקבל' עד הסוף.

כסלו

ראש חודש כסליו

בראש חודש אין אָבֵל עובר לפני התיבה בכל התפילות. בעל 'יארצייט' עובר.
בערבית ובשחרית מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון, אך בליל ב' דראש חודש לא מאריכים באמירת 'והוא רחום'.

בליל א' דראש חודש לפני שמונה עשרה, מכריזים: 'יעלה ויבא'; בליל ב' דראש חודש מכריזים: 'ראש חודש'.

'אדון עולם' בניגון מיוחד.

'הודו ו'אנא' שבהלל נאמרים בניגון של חנוכה.

אין הפסקה בין חצי קדיש למוסף. יש החולצים תפילין לפני הקדיש, ויש שחולצים אחר מוסף.

בחזרת הש"ץ של מוסף, הש"ץ אומר את הקטע מ'לששון ולשמחה' עד 'ולסליחת עון' בניגון חנוכה, וממשיך בניגון יום חול.

'שאלה' בחוץ לארץ

בחוץ לארץ, בערבית ליל חמישי אור לד' בכסלו, לפני שמונה עשרה, מכריזים בקול רם: 'שאלה', כדי להזכיר לקהל לומר: 'ותן טל ומטר'.

פרשת ויצא

בשם 'יששכר' קוראים רק שי"ן אחת, וכן בכל 'יששכר' בתורה כולה. מפטירים 'ויברח יעקב' ומסיימים במילים: 'יכשלו במ' בלי להוסיף שום פסוקים מספר יואל מאלו שמוסיפים בשבת שובה.

פרשת וישלח

מפטירים 'חזון עובדיה'.

פרשת וישב

מפטירים 'כה אמר ה' על שלשה פשעי ישראל'.

הדלקת נר חנוכה

נהגו בכל תפוצות אשכנז להדליק נר חנוכה בבית לאחר צאת הכוכבים. מאז ימות רבותינו הראשונים נהגו בכל תפוצות האשכנזים להתפלל ערבית מבעוד יום, והדלקת נר חנוכה אחרי תפילת ערבית. בדורות האחרונים מעת שנוסדו חברות 'מעריב בזמנו', יש שהקדימו את הדלקת נר חנוכה לערבית, ויש שהקדימו ערבית לנר חנוכה. בבית הכנסת מדליקים לפני ערבית.

מדליקים בבית הכנסת נרות זקופים, הן של שעה הן של שמן בבזיכים זקופים בהם הלהב עולה כבמנורת בית המקדש.

המנורה מוצבת דרומית לארון הקודש, והמדליק עומד כשאחוריו לדרום ופניו לצפון. ביום הראשון מתחיל מימינו, שהוא הנר הסמוך לארון הקודש, ובשאר הימים מתחיל מהשמאלי הנוסף ופונה לימינו.

הש"ץ אומר בנגינה מיוחדת את הברכות ולאחריהן: 'הנרות הללו'.

לילי חנוכה

נהוג שהציבור כולו מגיע להדלקת הש"ץ, בפרט בלילה הראשון, להגדיל את פרסום הנס ברוח עם.

לפני ערבית אומרים: 'שיר המעלות הנה ברכו' וחצי קדיש, כבכל מעריב בזמנו בחול. 'ברכו' מאריכים לומר בניגון כבמוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין אומרים בו תחנון. אין מכריזים 'על הנסים' לפני שמונה עשרה. הנוסח הוא 'על הנסים' בלא וי"ו החיבור ('ועל הנסים').

בגמר התפילה שרים 'מעוז צור' בציבור. מהפיוט 'מעוז צור' שרים רק את חמשת הבתים שבודאי נתחברו על ידי הפייטן ר' מרדכי, בלא תוספות שנתפרסמו בתקופה מאוחרת כמו 'חשוף זרוע' ודומיו. נרות חנוכה של בית הכנסת דולקים ברציפות מעת לעת, ואם אי אפשר, חוזרים ומדליקים אותם בשחרית. אָבֵל אינו עובר לפני התיבה בכל תפילות חנוכה. בעל 'יארצייט' עובר.

שחרית ימי חנוכה

'אדון עולם' נאמר בניגון 'מעוז צור'. 'ועלו מושיעים בהר ציון' – בניגון ה'מאורה' של שבת חנוכה 'שני זיתים'.

מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון. 'הודו' ו'אנא' שבהלל נאמרים בניגון 'מעוז צור'.

קריאת התורה של חנוכה

ביום הראשון כהן קורא מ'ויהי ביום כלות' עד 'אהרן הכהן'; לוי עד 'לחנכת המזבח'; ישראל עד 'קרנן נחשון בן עמינדב'.

אף בארץ ישראל קוראים כנהוג בחוץ לארץ, היינו מיום שני עד יום חמישי של חנוכה (חוץ משבת), כהן ולוי קוראים בנשיא של אותו יום וישראל בנשיא של מחר. ביום אחרון של חנוכה, כהן ולוי קוראים בנשיא של יום שמיני וישראל גומר את פרשת נשא ואינו מוסיף פסוקים מתחילת פרשת בהעלותך.

חצי קדיש אחרי קריאת התורה נאמר בניגון ה'מאורה' 'שני זיתים'.

ליל שבת חנוכה

בערב שבת לפני מנחה מדליקים נר חנוכה בבית הכנסת.

'לכה דודי', לפחות את החרוז האחרון, מזמרים בניגון מיוחד לשבת זו.

'ברכו', 'מלכותך', 'ונאמר', 'השכיבנו' וחלקו השני של חצי קדיש נאמרים בניגונים המיוחדים לשבתות שקוראים בהן בשני ספרי תורה. סיום ברכת 'השכיבנו' והחלק הראשון של חצי קדיש – בניגון מיוחד לשבת זו.

אחר 'יגדל' שרים 'מעוז צור' בציבור.

שחרית של שבת חנוכה

'אדון עולם' נאמר בניגון 'מעוז צור'. 'ועלו מושיעים בהר ציון' – בניגון המאורה 'שני זיתים'. 'בפי ישרים' בניגון המיוחד לשבתות שקוראים בהן בשני ספרי תורה. אומרים יוצר 'אודך כי אנפת', מאורה 'שני זיתים' בניגון. חתימת הברכה מ'אור חדש' נאמרת בניגון 'כי א' שומרנו' של שבת חנוכה. נוסח 'אמת ויציב' הקצר והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון, זולת 'אין צור חלף'.

החלק הראשון של חצי קדיש אחרי קריאת התורה נאמר בניגון 'כי א' שומרנו' של שבת חנוכה, והחלק השני בניגון מיוחד לשבת חנוכה של קדיש זה.

'מי שברך' לעולה השביעי נאמר אחרי הגבהת ספר התורה הראשון. המגביה מוסר את ספר התורה למכובד בהוצאת הספר השני.

למפטיר קוראים בספר שני בפרשת נשא, מ'ביום השלישי' עד 'קרבן אליאב בן חלף'.

מפטירים הפטרת שבת חנוכה 'רני ושמחי'.

אין מזכירים נשמות ואין אומרים 'מי שברך' לקהל.

מברכים החודש. הש"ץ נוטל ספר תורה בידו ומכריז: 'ראש חודש טבת יהיה ביום השלישי וביום הרביעי'. הקהל אינו חוזר על הכרזה זו, אלא אומר תיכף את בקשת 'יחדשהו' בנוסח הקצר, והש"ץ חוזר עליה, והחל מהמילים 'לחיים ולשלום' אומרה באחד מניגוני חנוכה, וממשיך בו בתחילת 'אשרי'.

במוסף בסוף קדושה אחר עניית הקהל 'אני ה' אלהיכם', אומרים את הפיוט: 'אלהיכם יביא משחול'.

קדיש 'תתקבל' אחר מוסף נאמר בניגון נבחר.

מנחה של שבת חנוכה

במנחה אין אומרים 'צדקתך', ולפיכך הש"ץ אומר את הקדיש השלם בניגון מ'תקבל' עד הסוף.

מוצאי שבת חנוכה

בעת אמירת 'ויהי נועם' עורכים את הנרות.

אחר קדיש 'תתקבל', לפני 'ויתן לך', מדליק ש"ץ נר חנוכה, ומבדיל לפני 'שיר המעלות' כבכל מוצאי שבת.

אף במוצאי שבת בגמר התפילה שרים 'מעוז צור' בציבור.

טבת

ראש חודש טבת

אין אָבֵל עובר לפני התיבה בכל התפילות. בעל 'יארצייט' עובר.

בערבית ובשחרית מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון, אך לא מאריכים באמירת 'והוא רחום'.

בליל א' דראש חודש לפני שמונה עשרה מכריזים: 'עלה ויבא'; בליל ב' דראש חודש מכריזים: 'ראש חודש'.

'אדון עולם' בניגון 'מעוז צור'.

'הודו' ו'אנא' שבהלל נאמרים בניגון 'מעוז צור'.

כהן קורא בפרשת ראש חודש עד 'רביעית ההין', לוי – עד 'התמיד ונסכה', שלישי – עד 'יעשה ונסכו'.

'מי שברך' לעולה השלישי נאמר אחרי הגבהת ספר התורה הראשון. המגביה מוסר את ספר התורה למכובד בהוצאת הספר השני.

בא' דראש חודש: לרביעי קוראים בספר שני בפרשת נשא, מ'ביום הששי' עד 'קרבן אליסף בן דעואל'.

בב' דראש חודש: לרביעי קוראים בספר שני בפרשת נשא, מ'ביום השביעי' עד 'קרבן אלישמע בן עמיהוד'.

חצי קדיש אחרי קריאת התורה נאמר אחר הקריאה בספר השני בניגון ה'מאורה' של שבת חנוכה 'שני זיתים'.

אין הפסקה בין חצי קדיש למוסף. יש החולצים תפילין לפני הקדיש, ויש שחולצים אחר מוסף.

בחזרת הש"ץ של מוסף, הש"ץ אומר את הקטע מ'לששון ולשמחה' עד 'ולסליחת עון' בניגון 'שני זיתים', וממשיך בניגון יום חול.

פרשת ויגש

שלישי קורא עד 'רוח יעקב אביהם', רביעי – עד 'הביא אתו מצרימה'.

מפטירים 'ויהי דבר ה' אלי לאמר ואתה בן אדם'.

עשרה בטבת

עוטפים את ספר התורה במעיל שחור עד אחרי קריאת התורה של מנחה, שאז מחזירים את המעיל הרגיל.

אומרים סליחות בברכת 'סלח לנו' של חזרת הש"ץ אחר המילים 'כי פשענו'. סדר הסליחות הוא כמנהג אשכנז המובהק.

את הפזמון 'אבותי כי בטחו' אומר הש"ץ בנעימה המיוחדת לפזמונים של צום גדליה, עשרה בטבת ותענית אסתר. אחר אומרו את החרוז הראשון חוזר עליו הקהל באותה נעימה. הש"ץ ממשיך לומר בניגון את שאר החרוזים, והקהל עמו בקול נמוך. בסופו חוזר הקהל לומר את החרוז הראשון בקול רם ובנעימה.

בפזמון 'אבותי כי בטחו' יש הרבה שיבושי צנזורה. הנוסח המקורי מופיע בסידור 'תפלה' בעריכת הרב אברהם שלמה סולומון, ובקובץ מיוחד של 'מכון מורשת אשכנז'.

לפני ברכת 'רפאנו' אומר הש"ץ ברכת 'עננו'.

יש שנהגו שהש"ץ מסיים ברכת 'ענגו' בניגון 'שומע תפלה'. סדר 'אבינו מלכנו' ניתקן לאמירה בעשרת ימי תשובה בלבד, ואין אומרים אותו בתעניות ציבור בשאר ימות השנה. אחר נפילת אפים אומרים 'שומר ישראל', שהוא פיוט הנועד לימי תענית ציבור בלבד. הש"ץ אומר כל חרוז של 'שומר ישראל' בנעימת תענית ציבור, והציבור חוזר עליו באותה נעימה. לפני הוצאת ספר התורה אומר הש"ץ 'א' ארך אפים', והקהל חוזר ואומרו אחריו. במנחה, קוראים לישראל לעלות לתורה, בלא הזכרת שמו, במילים: "יעמוד מפטיר". 'ענגו'. 'שים שלום' במקום 'שלום רב'. 'רבון העולמים' של תענית. **בארץ ישראל:** הכהנים עולים לדוכן. **בחוצ' לארץ:** הש"ץ אומר 'או"א ברכנו'. בערב שבת אין אומרים תחנון (וכל שכן שאין אומרים 'אבינו מלכנו' ו'שומר ישראל').

פרשת ויחי

רביעי קורא עד 'ולבן שנים מחלב', חמישי – עד 'קויתי ה', ששי – עד 'עם רב'. יש מקומות בהן עליית לוי נחשבת לחשובה, בגלל קריאת הפסוק 'המלאך הגואל' שבסופה, ונמכרת בפני עצמה, ויש שמעלים בה לוי חשוב. חמישי נחשבת לעליה חשובה, בגלל קריאת הפסוק 'לשועתך קויתי ה' שבסופה, ויש מקומות שהיא נמכרת בפני עצמה, ויש שמעלים בה את הרב (ואם עולה לסיום הספר, מעלים את ראש הקהל וכיוצא בו). בקריאת מילים אלו הקורא מרים קולו. בסיום הספר קורא הציבור כלפי המסיים את שתי המילים: חֶזֶק וְנִתְחַזַּק, כלשון המקרא ודקדוקו בשמואל ב' י' (ולא שלוש מילים: "חזק חזק ונתחזק"), העולה שותק מפני הפסק לברכה אחרונה, ורק הקורא בתורה חוזר על קריאה זו. קדיש שאחר קריאת התורה, לפחות מחציתו השניה, נאמר בניגון נבחר לכבוד סיום הספר. מפטירים 'ויקראו ימי דוד למות'.

פרשת שמות

מפטירים 'הבאים ישרש'.

פרשת וארא

מחציתו השניה של קדיש שאחר קריאת התורה נאמרת בניגון מיוחד מחמת ברכת החודש. מפטירים 'כה אמר ה' אלהים בקבצ'.

אין מזכירים נשמות ואין אומרים מי שברך לקהל. מברכים החודש. הש"ץ נוטל ספר תורה בידו ומכריז: "ראש חודש שבט יהיה ביום החמישי". הקהל אינו חוזר על הכרזה זו, אלא אומר תיכף את בקשת 'יחדשהו' בנוסח הקצר, והש"ץ חוזר עליה, והחל מהמילים 'לחיים ולשלום' אומרה בניגון נבחר, וממשיך בו בתחילת 'אשרי'.

שבת

ראש חודש שבת

בראש חודש אין אָבֶל עובר לפני התיבה בכל התפילות. בעל 'יארצייט' עובר.
בערבית ובשחרית מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון, אך לא מאריכים באמירת 'והוא רחום'.
בליל ראש חודש לפני שמונה עשרה מכריזים: 'ראש חודש'.
'אדון עולם' בניגון מיוחד.
'הודו ו'אנא' שבהלל נאמרים בניגון נבחר.
אין הפסקה בין חצי קדיש למוסף. יש החולצים תפילין לפני הקדיש, ויש שחולצים אחר מוסף.
בחזרת הש"ץ של מוסף, הש"ץ אומר את הקטע מ'לששון ולשמחה' עד 'ולסליחת עון' בניגון נבחר, וממשיך בניגון יום חול.

פרשת בא

מפטירים 'הדבר אשר דבר ה'.
במנחה, כהן קורא עד 'מזה אתכם', לוי עד 'לפני העם'.

פרשת בשלח

בפסוקי דזמרה אומר הש"ץ את שירת הים בניגון קריאתה בתורה בשבת זו.
את הקטע המתחיל במילים 'ממצרים גאלתנו' אומר הש"ץ בניגון מיוחד לפרשת בשלח ושביעי של פסח. יש הממשיכים בניגון זה עד גאל ישראל, ויש שהחל מהמילים שירה חדשה ועד גאל ישראל אומרים בניגון הידוע לברית מילה.
הפסוק האחרון של קריאת לוי, 'ה' ילחם לכם ואתם תחרישון', נקרא בהרמת קול.
שלישי ורביעי הן עליות חשובות, שלישי בגלל פרשת 'ויסע'-'ויבא'-'ויט', ורביעי בגלל שירת הים. יש מקומות שהן נמכרות כל אחת בפני עצמה, ויש שמעלים לשלישי את הרב ולרביעי את ראש הקהל וכיוצא בו.
בקריאת שלישי, שלושת הפסוקים המתחילים 'ויסע', 'ויבא', 'ויט' נקראים בהרמת קול, ובמילה האחרונה לפני כל אחד מהפסוקים האלה, הקורא מאריך בנגינה. בפסוק האחרון, המילים מ'ויאמר מצרים', נקראות בהרמת קול.
בקריאת רביעי, קוראים את שירת הים בניגון מיוחד. בפסוק האחרון המילים מ'כל המחלה' נקראות בהרמת קול.
בקריאת שביעי הפסוק האחרון 'ויאמר כי יד' נקרא בהרמת קול.
מפטירים 'ודבורה אשה נביאה'.
אוכלים תבשיל של חטים ונותנים חטים לפני העופות. יש המקפידים ליתנם לעופות לפני כניסת שבת, ויש המקילים להניחם בשבת לפני החלון ולא לפנייהם ממש.

ט"ו בשבט ('חמשה עשר')

במנחה שלפניו אומרים תחנון.
 יש שנהגו שאין אָבֵל עובר לפני התיבה בט"ו בשבט. בעל 'ארציט' עובר.
 בשחרית מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון.
 אין אומרים תחנון בשחרית אבל במנחה אומרים.
 לפני הוצאת ספר התורה אומר הש"ץ 'א' ארך אפים' בניגון הימים שאין אומרים בהם תחנון, והקהל חוזר ואומרו אחריו.
 ט"ו בשבט הוא יומא דמפגרי ביה המלמדים ותלמידיהם.
 מרבים באכילת פירות. יש האוכלים חמשה עשר פירות כמנין ט"ו, בתוכם משבעת המינים, ולא פירות האדמה.

פרשת יתרו

בשחרית אומר הש"ץ בניגון מיוחד: 'ישמח משה', עד 'וכן כתוב בתורתך', ויש האומרים בניגון עד 'שבת וינפש'.
 שלישי קורא עד 'אשר תדבר אל בני ישראל', רביעי – עד 'המה יעלו בהר', חמישי – עד 'יעננו בקול'.
 ששי נחשבת לעליה חשובה בגלל קריאת עשרת הדברות שבה, ויש מקומות שהיא נמכרת בפני עצמה, ויש שמעלים בה את הרב. בשעת קריאת עשרת הדברות נוהגים לעמוד. יש המקדימים לקום כמה פסוקים לפני כן כדי שלא להבדיל בין דברי תורה, ולפיכך נהגו שאין עושים 'אנכי' תחלת פרשה.
 עד 'לאמר' קוראים בנגינה רגילה ובמילה 'לאמר' מאריך בנגינה.
 את עשרת הדברות קוראים בציבור בטעם העליון, וביחיד – בטעם התחתון.
 פרשת 'אנכי' נקראת בקול רם. הקורא מאריך בנגינה בסיומי הפסוקים שלפני הדברות (לפי 'דברי קהלת' היינו במילים: 'מצותי', 'לשוא' השניה, 'ויקדשהו', 'לך', 'תרצח', 'תנאף', 'תגנב', 'שקר').
 מפטירים 'בשנת מות המלך' ומסיימים במילים: 'קנאת ה' צבאות תעשה זאת'.

פרשת משפטים

לוי קורא עד 'המבעיר את הבערה'.
 מחציתו השניה של קדיש שאחר קריאת התורה נאמרת בניגון מיוחד מחמת ברכת החודש.
 מפטירים 'הדבר אשר היה אל ירמיהו'.
 אין מזכירים נשמות ואין אומרים 'מי שברך' לקהל.
 מברכים החודש. הש"ץ נוטל ספר תורה בידו ומכריז: "ראש חודש אָדָר יהיה ביום הששי וביום שבת קודש הבא עלינו לטובה". הקהל אינו חוזר על הכרזה זו, אלא אומר תיכף את בקשת 'יחדשהו' בנוסח הקצר, והש"ץ חוזר עליה, והחל מהמילים 'לחיים ולשלום' אומרה באחד מניגוני פורים וממשיך בו בתחילת 'אשרי' (ניגון 'ויתלו את המן' אינו של פורים, אלא מושאל מהולכת חתן וכלה ל'מין').

אדר

א' דראש חודש אדר

בראש חודש אין אָבֿל עובר לפני התיבה בכל התפילות. בעל 'יארצייט' עובר. בערבית ובשחרית מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון, אך לא מאריכים באמירת 'והוא רחום'.
בליל א' דראש חודש לפני שמונה עשרה מכריזים: 'יעלה ויבא'.
'אדון עולם' בניגון מיוחד.
'הודו' ו'אנא' שבהלל נאמרים באחד מניגוני פורים.
אין הפסקה בין חצי קדיש למוסף. יש החולצים תפילין לפני הקדיש, ויש שחולצים אחר מוסף.
בחזרת הש"ץ של מוסף, הש"ץ אומר את הקטע מ'לששון ולשמחה' עד 'ולסליחת עון' באחד מניגוני פורים, וממשיך בניגון יום חול.

פרשת תרומה – ב' דראש חודש אדר – פרשת שקלים

לקראת כל אחת משבתות ארבע הפרשיות תולים פרוכת ומניחים כיסויים מיוחדים של עמוד הש"ץ וה'אלממור' (בימה).
בליל שבת 'ברכו', 'מלכותך', 'ונאמר', 'השכיבנו' וחלקו השני של חצי קדיש נאמרים בניגונים המיוחדים לשבתות בהן קוראים בשני ספרי תורה. 'ופרוש עלינו', 'ושמר' וחלקו הראשון של חצי קדיש – בניגון פרשת שקלים.
לפני תפילת העמידה של ערבית ליל שבת מכריזים: 'ראש חודש'.
בשחרית אומר הש"ץ 'בפי ישרים' בניגון המיוחד לשבתות שקוראים בהן בשני ספרי תורה. אומרים יוצר של פרשת שקלים 'א' מתנשא לכל'. אופן 'לך אלים' של שבת וראש חודש בניגון, נוסח 'אמת ויציב' הקצר והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון, זולת של פרשת שקלים 'אתה אהבת'.
בחזרת הש"ץ אומרים קרובות לשבת שקלים 'אז מאז זמות'.
'הודו' ו'אנא' שבהלל נאמרים באחד מניגוני פורים.
מוציאים שלושה ספרי תורה, ועולים ששה קרואים בספר ראשון.
לוי קורא עד 'לפני תמיד', שלישי – עד 'מראה בהר', רביעי – עד 'מלמעלה', חמישי – עד 'הראית בהר', ששי קורא עד סוף פרשת השבוע.
לפני הגבהת ספר התורה הראשון, מניחים על הבימה את ספר התורה השני לשמאל הראשון. 'מי שברך' לעולה הששי נאמר אחרי הגבהת ספר התורה הראשון. המגביה מוסר את הספר למכובד בהוצאת הספר השני.
לעולה השביעי קוראים את פרשת ראש חודש. לפני אמירת חצי קדיש אחר עליית שביעי בספר התורה השני, מכסים את ספר התורה השני ומניחים את ספר התורה השלישי לשמאל השני. אך אין חוזרים להניח את ספר התורה הראשון על הבימה.

החלק הראשון של חצי הקדיש אחרי קריאת התורה נאמר בניגון שבת וראש חודש, וחלקו השני – בניגון פרשת שקלים. 'מי שברך' לעולה השביעי נאמר אחרי הגבהת ספר התורה השני. המגביה מוסר את הספר למכובד בהוצאת הספר השלישי. למפטיר קוראים בספר התורה השלישי את פרשת שקלים. מפטירים הפטרת פרשת שקלים 'בן שבע שנים יהואש'.

אין מזכירים נשמות. בהחזרת הספרים לארון הקודש, ש"ץ נוטל מידי המגביה האחרון את ספר התורה בו קראו מפטיר כדי להחזירו לארון הקודש. אחר הש"ץ הולכים שני מחזיקי הספרים הנוספים. בעמידה של מוסף, בברכת 'אתה יצרת', בין פסוקי קרבן שבת לפסוקי קרבן ראש חודש, אומרים: 'זה קרבן שבת וקרבן ראש חודש כאמור'. בחזרת הש"ץ אומרים קרובות 'אשכול איווי', בניגוני פרשת שקלים, בהם מזמרים גם חלק מהקדושה.

בסוף קדושה אחר עניית הקהל 'אני ה' אלהיכם', אומרים את הפיוט של שבת וראש חודש: 'אלהיכם יזריח'.

'לדור ודור' נאמר בניגון שבת, 'הא' הקדוש' – בניגון יום טוב, עד 'כאמור', 'וביום השבת' – בניגון שבת, עד 'זה קרבן שבת', ומ'וקרבן ראש חודש כאמור, ובראשי חדשיכם' – בניגון יום טוב, 'ישמחו' – בניגון שבת, 'להינו' עד 'לטובה ולברכה' – בניגון יום טוב, 'לששון ולשמחה' עד 'ולסליחת עון' – באחד מניגוני פורים, 'כי בעמך' עד סוף העמידה (חוץ מהפיוטים הנאמרים בניגוני פרשת שקלים) – בניגון שבת. קדיש 'תתקבל' – בניגון פרשת שקלים. במנחה, כהן קורא עד 'לכבוד ולתפארת', לוי – עד 'ואת השש'. אין אומרים 'צדקתך', ולפיכך הש"ץ אומר את הקדיש השלם בניגון מ'תתקבל' עד הסוף.

פרשת תצוה – פרשת זכור

בליל שבת 'ברכו', 'מלכותך', ונאמר, 'השכיבנו' וחלקו השני של חצי קדיש נאמרים בניגונים המיוחדים לשבתות בהן קוראים בשני ספרי תורה. חלקו הראשון של הקדיש נאמר בניגון שבת.

בשחרית אומר הש"ץ את המילים 'וכתוב רננו צדיקים בה' לישרים נאווה תהלה', בניגון 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם' של ברכת המגילה. 'בפי ישרים' – בניגון המיוחד לשבתות שקוראים בהן בשני ספרי תורה.

אומרים יוצר 'זכור את אשר עשה', נוסח 'אמת ויציב' הקצר והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון, זולת 'אתה מלא רחמים'.

בחזרת הש"ץ אומרים קרובות 'אזכיר סלה'. בסילוק 'אלהים אל דמי' אומר הש"ץ את הקטע 'והמזכירים את ה' עד 'שש אשים בה', בניגון פרשת זכור.

חצי קדיש שאחר קריאת התורה נאמר בניגון פרשת זכור. 'מי שברך' לעולה השביעי נאמר אחרי הגבהת הספר הראשון. המגביה מוסר את הספר למכובד בהוצאת הספר השני.

רבים מקפידים על הוראת רבינו נתן אדלר שנשים תשמענה את קריאת פרשת זכור. למפטיר מעלים את הרב. הקריאה המקובלת היא 'תמחה את זכר עמלק', הזי"ן של 'זכר' בצירי, ולא נהגו לכפול את הקריאה. מפטירים הפטרת פרשת זכור 'כה אמר ה' צבאות פקדתי ומסיימים במילים: 'עלה אל ביתו גבעת שאול'. בהפטרה את המילה 'ומה' (קול הצאן הזה באזני), יש האומרים בהטעמה מיוחדת כדי להבליט את הרמז של הנביא לגעיית הצאן. אין מזכירים נשמות. קדיש 'תתקבל' אחר מוסף נאמר בניגון פרשת זכור או בניגון נבחר.

שחרית של תענית אסתר

עוטפים את ספר התורה במעיל שחור עד אחרי קריאת התורה של מנחה, שאז מחזירים את המעיל הרגיל. אומרים סליחות בברכת 'סלח לנו' של חזרת הש"ץ אחר המילים 'כי פשענו'. סדר הסליחות הוא כמנהג אשכנז המובהק. את הפזמון 'במתי מספר' אומר הש"ץ בנעימה המיוחדת לפזמונים של צום גדליה, עשרה בטבת ותענית אסתר. אחר אומרו את החרוז הראשון חוזר עליו הקהל באותה נעימה. הש"ץ ממשיך לומר בניגון את שאר החרוזים, והקהל עמו בקול נמוך. בסופו חוזר הקהל לומר את החרוז הראשון בקול רם ובנעימה. לפני ברכת 'רפאנו' אומר הש"ץ ברכת 'עננו'. יש שנהגו שהש"ץ מסיים ברכת 'עננו' בניגון 'שומע תפלה'. סדר 'אבינו מלכנו' ניתקן לאמירה בעשרת ימי תשובה בלבד, ואין אומרים אותו בתעניות ציבור בשאר ימות השנה. אחר נפילת אפים אומרים 'שומר ישראל', שהוא פיוט הנועד לימי תענית ציבור בלבד. הש"ץ אומר כל חרוז של 'שומר ישראל' בנעימת תענית ציבור, והציבור חוזר עליו באותה נעימה. בבית הכנסת אין לימוד אחרי התפילה.

מחצית השקל

נותנים כספי צדקה לפני מנחה לתוך שלוש קערות מיוחדות, המסומנות במילים: 'מעות פורים', 'מחצית השקל' ו'צדקה'.

- 'מעות פורים'. עבור: חלוקה לעניי העיר לסעודת פורים, היינו מתנות לאביונים. סכום הנתינה: ג' מחציות מטבע של אותה מדינה.
- 'מחצית השקל'. עבור: לומדי תורה בירושלים, זכר לשקלים שנשלחו לירושלים. סכום הנתינה: ערך מחצית השקל בזמן שבית המקדש היה קיים, שהוא בין שבעה לשמונה גרם כסף טהור, ויש אומרים שהוא קרוב לעשרה גרם כסף טהור (ויש מקום להקל

בזה) – העשיר לא ירבה והדל לא ימעט מערך מחצית השקל. (מזן ה'חתם סופר' נתן מחצית שקל עתיקה אמיתית שהיתה ברשותו, ופדאה אחר כך).
 • 'צדקה'. עבור: מטרות צדקה שונות, מצד אגרא דתעניתא צדקתא. סכום הנתינה: דמי הסעודות שלא נאכלו בתענית, ככל אשר ידבנו לבו.

מנחה של תענית אסתר

קוראים לישראל לעלות לתורה, בלא הזכרת שמו, במילים: "יעמוד מפטיר".
 בפסוק אחרון של 'ויחל', קוראים את המילים 'אשר אתה בקרב' בניגון קדמא ואזלא של מגילת אסתר.
 'עננו'. 'שים שלום' במקום 'שלום רב'. 'רבון העולמים' של תענית.
בארץ ישראל: הכתנים עולים לדוכן. בחוץ לארץ: הש"ץ אומר 'או"א ברכנו'.
 אין אומרים 'אבינו מלכנו' ולא תחנון.

ליל פורים (ליל י"ד באדר)

מרבית באורות ונרות בבית הכנסת.
 אָבֵל אינו עובר לפני התיבה בכל תפילות פורים. בעל 'יארצייט' עובר.
 'שיר המעלות הנה ברכו' וחצי קדיש נאמרים לפני ערבית, כבכל מעריב בזמנו בחול.
 מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת כנהוג בכל יום שאין בו תחנון, אך לא מאריכים באמירת 'והוא רחום'.
 אחר שמונה עשרה אומרים קדיש 'תתקבל', וקוראים את המגילה.
 בגמר קריאת המגילה והברכה שאחריה, אומרים 'אשר הניא' ומזמרים 'שושנת יעקב'.
 הגירסא הישנה היא 'ברוכה אסתר בעדי' בלי המילה 'מגנה' שנוספה בסידורי רעדליים. לפני 'וגם חרבונה' יש להוסיף את הקטע שהושמט בידי הצנזורה: אָרְוִים כָּל הָעַרְלִים. בְּרוּכִים כָּל יִשְׂרָאֵל (ולא: 'ארורים כל הרשעים ברוכים כל הצדיקים').
 אומרים 'ואתה קדוש' ושוב קדיש 'תתקבל'. עלינו.

קריאת המגילה

לקריאת המגילה עומד הרב לימין הקורא והגבאי – לשמאלו.
 פותחים את המגילה ופושטים אותה עד סופה וכופלים את היריעות זו על זו באופן שתהיינה היריעות הראשונות לעיני הש"ץ בתחילת הקריאה.
 יש הנזהרים שלא לגעת במגילה בעת הקריאה משום 'האוחז ערום', ואוחזים אותה בעמוד ונרתק המחזברים לה.
 לפני אמירת הברכות מכריזים: "שתיקה יפה בשעת קריאת המגילה והברכות".
 בקריאה של ליל פורים ראוי לכון בברכה 'שהחיינו' גם על משלוח מנות, מתנות לאביונים וסעודת פורים של מחר, מפני שאין מברכים 'שהחיינו' ביום.

את הפסוקים הבאים אומר הקהל תחילה ואחר כך הש"ץ: 'איש יהודי' עד 'ימיני' (ב, ה) / 'ומרדכי' עד 'ושמחה' (ח, טו) / 'ליהודים' עד 'ויקר' (ח, טז) / 'חמש מאות איש' עד 'עשרת' (ט, ו-י) / 'כי מרדכי' עד הסוף (הפסוק האחרון).

בפסוקים הבאים קוראים בניגון איכה: 'וכלים מכלים שונים' (א, ז) / 'אשר הגלה' עד 'מלך' בבל' (ב, ו) / 'והמלך והמן' עד 'ומרה' (ג, טו – ד, א) / 'אבל גדול' עד 'לרבים' (ד, ג) / 'וכאשר אבדתי אבדתי' (ד, טז) / 'כי איככה אוכל' עד 'מולדתי' (ח, ו).

בפסוקים הבאים משמיעים ניגוני שמחה ידועים: 'להראות' עד 'היא' (א, יא) / 'להיות' עד 'עמו' (א, כב) / 'והנערה' עד 'ויעש כן' (ב, ד) / 'ובהגיע תור אסתר בת אביחיל' (ב, טו) / 'ויאהב' עד 'ושתי' (ב, יז) / 'בלילה הוא נדדה שנת המלך' (ו, א) ומלת 'המלך' שאחריו בניגון 'המלך' שבימים נוראים לפני 'יושב על כסא' / 'מהר' עד 'אשר דברת' (ו, י) / 'ויתלו' עד 'שככה' (ז, י) / 'הרצים' עד 'הבירה' (ח, יד) / 'ומרדכי' עד 'ושמחה' (ח, טו) / 'ליהודים' עד 'ויקר' (ח, טז) / 'וכל מעשה' עד 'ופרס' (י, ב) / 'כי מרדכי' עד הסוף (הפסוק האחרון).

בפסוקים הבאים מרים הקורא את קולו, מפני שהשם הוי' מופיע בראשי התיבות או בסופן: 'היא וכל הנשים יתנו' (א, כ) / 'יבא המלך והמן היום' (ה, ד) / 'זה איננו שוה לי' (ה, יג) / 'כי כלתה אליו הרעה' (ז, ז).

וכן מרים קולו באמירת: 'רוח והצלח' עד 'אחר' (ד, יד) / 'ככה' עד 'ביקרו' (ו, יא). יש הכופלים את הפסוקים הבאים: 'אשר נתן המלך' (ח, יא), פעם ראשונה את כל הפסוק כשהמילה 'להרוג' נקראת בלא וי"ו החיבור, ופעם שניה את כל הפסוק כשהמילה 'ולהרוג' נקראת עם וי"ו החיבור; 'נקהלו היהודים' (ט, ב), פעם ראשונה את כל הפסוק כשהמילה 'בפניהם' נקראת בבי"ת, ופעם שניה את כל הפסוק כשהמילה 'לפניהם' נקראת בלמ"ד.

שחרית של פורים (י"ד באדר)

אחת מחמש ההשכמות.

אומרים 'אדון עולם' באחד מניגוני פורים, וכן 'ועלו מושיעים' עד 'לאמר'. מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון. בחזרת הש"ץ אומרים קרובות 'ויאהב אומן' (בני ירושלים, ביום זה שהוא ראשון לפורים המשולש וקוראים בו את המגילה, אף הם אומרים את הקרובות, שהן מענין המגילה). בסוף כל קטע הש"ץ אומר את שני החרוזים האחרונים בניגון, ובמילה הנזכרת מפסוק במגילה הש"ץ מגביה את קולו.

לפני סיום ברכת המינים, הש"ץ אומר את המילים מ'יום ליום יביע' עד 'לנצור' בניגון פורים. באמירת 'שובר אויבים ומכניע זדים' מרים הש"ץ את קולו בניגון הנהוג באמירת 'בא"י שומע תפילה'.

בערי הפרזות: חצי קדיש לאחר קריאת התורה נאמר בניגון של פורים.

אין מברכים 'שהחיינו' בקריאת המגילה של שחרית, שכבר יצאו בברכה של אתמול. אין אומרים 'אשר הניא', מפני שאמרו קרובות בחזרת הש"ץ, אך מזמרים את סופו 'שושנת יעקב'.

אם יש ברית מילה, מלים בסוף התפילה כבשאר ימים.

בבית הכנסת אין לימוד אחרי התפילה.

סעודת פורים

מקדימים ביותר את הסעודה מפני כניסת שבת ומשתדלים להתחילה לפני חצות. יש האוכלים בשר מעוֹשן המכונה 'המֶן' (מפני שבשר זה נתלה לצורך עישונו), ואת המאפה בצורת אדם הקרוי 'המֶן'. יש נוהגים לומר 'אגגי קם לאבד ידידים', או זמירות ושירים אחרים בלשון הקודש וביידיש-דייטש.

פרשת כי תשא – הפסקה ראשונה – שושן פורים

בשחרית אומרים יוצר 'אור זרוע'. אף בני ירושלים, שלהם הוא יום שני של פורים המשולש, אומרים את הפיוט. כהן קורא עד 'לדרתם', לוי – עד 'אשר צויתך יעשו', שלישי – עד 'לעשות לעמו', רביעי – עד 'היום ברכה', חמישי – עד 'ונחלתנו'.
בערי הפרזות: מפטירים 'וישלח אחאב' ומסיימים במילים: 'ה' הוא האֱלֹהִים'.
אין מזכירים נשמות.
קדיש 'תתקבל' אחר מוסף נאמר בניגון נבחר.
במנחה אין אומרים 'צדקתך', ולפיכך הש"ץ אומר את הקדיש השלם בניגון מ'תתקבל' עד הסוף.

בערים המוקפות חומה

בליל שבת 'ברכו', 'מלכותך', 'ונאמר', 'השכיבנו' וחלקו השני של חצי קדיש נאמרים בניגונים המיוחדים לשבתות בהן קוראים בשני ספרי תורה.
בשחרית אומרים 'אדון עולם' באחד מניגוני פורים, וכן 'ועלו מושיעים' עד 'לאמר'. 'בפי ישרים' בניגון המיוחד לשבתות שקוראים בהן בשני ספרי תורה.
רבי אלעזר הקליר, שקרובותיו לפורים שחל בחול נאמרות באשכנז, פייט קרובות שתוכנן מתאים לפרשת זכור או לשבת פורים והובאו לדפוס בדור האחרון, ואלה שנפשם כמהה לאמירת פיוטים יכולים לאומרם אחר חזרת הש"ץ.
חצי קדיש לאחר קריאת התורה נאמר בניגון של פורים.
'מי שברך' לעולה השביעי נאמר אחרי הגבהת הספר הראשון. המגביה מוסר את הספר למכובד בהוצאת הספר השני.
מפטירים כבפרשת זכור 'כה אמר ה' צבאות פקדתי ומסיימים במילים: 'עלה אל ביתו גבעת שאול'. את המילה 'וְמָה' (קול הצאן הזה באזני), יש האומרים בהטעמה מיוחדת כדי להבליט את הרמז של הנביא לגעיית הצאן.

ט"ז באדר

בערים שאינן מוקפות חומה אומרים תחנון, ובערים המוקפות חומה שלא אומרים בהן תחנון מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת.

פרשת ויקהל – פרשת פרה

ליל שבת 'ברכו', 'מלכותך', 'ונאמר', 'השכיבנו' וחלקו השני של חצי קדיש נאמרים בניגונים המיוחדים לשבתות בהן קוראים בשני ספרי תורה. חלקו הראשון של הקדיש נאמר בניגון שבת.

בשחרית אומר הש"ץ 'בפי ישרים' בניגון המיוחד לשבתות שקוראים בהן בשני ספרי תורה. אומרים יוצר 'אוס אשר בך דבוקה', נוסח 'אמת ויציב' הקצר והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון, זולת 'אשרי כל חוסי בך'.

בחזרת הש"ץ אומרים קרובות 'אצולת אומן'. אין אומרים בהם את הקטע 'זאת הקשה'. מחציתו השניה של קדיש שאחר קריאת התורה נאמרת בניגון חצי קדיש של ערבית שבתות שקוראים בהן בשני ספרי תורה. 'מי שברך' לעולה השביעי נאמר אחרי הגבהת הספר הראשון. המגביה מוסר את הספר למכובד בהוצאת הספר השני.

מפטירים הפטרת פרשת פרה 'ויהי דבר ה' אלי לאמר בן אדם' ומסיימים במילים: 'וידעו כי אני ה'.

אין מזכירים נשמות.

קדיש 'תתקבל' אחר מוסף נאמר בניגון נבחר.

פרשת פקודי – פרשת החודש

ליל שבת 'ברכו', 'מלכותך', 'ונאמר', 'השכיבנו' וחלקו השני של חצי קדיש נאמרים בניגונים המיוחדים לשבתות בהן קוראים בשני ספרי תורה. 'ופרוש עלינו', 'ושמרו' וחלקו הראשון של חצי קדיש – בניגוני פרשיות שקלים והחודש.

בשחרית אומר הש"ץ 'בפי ישרים' בניגון המיוחד לשבתות שקוראים בהן בשני ספרי תורה. אומרים יוצר 'אות זה החודש'. נוסח 'אמת ויציב' הקצר והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון, זולת 'א' עושה נפלאות'.

בחזרת הש"ץ אומרים קרובות 'אתית עת דודים'.

בסיום הספר קורא הציבור כלפי המסיים את שתי המילים: חֶזֶק וְנִתְחַזַּק, כלשון המקרא ודקדוקו בשמואל ב', יב (ולא שלוש מילים: "חזק חזק ונתחזק"), העולה שותק מפני הפסק לברכה אחרונה, ורק הקורא בתורה חוזר על קריאה זו.

יש נוהגים שמחציתו הראשונה של קדיש שאחר קריאת התורה נאמר בניגון נבחר לכבוד סיום הספר, והחל מ'יתברך' לפי מנהג כל הקהילות ממשיכים את הקדיש בניגון פרשיות שקלים והחודש.

'מי שברך' לעולה השביעי נאמר אחרי הגבהת הספר הראשון. המגביה מוסר את הספר למכובד בהוצאת הספר השני.

מפטירים הפטרת פרשת החודש 'כה אמר ה' אֱלֹהִים בְּרֹאשׁוֹן' ומסיימים במילים: 'עולת למיד'.

אין מזכירים נשמות ואין אומרים 'מי שברך' לקהל. מברכים החודש. הש"ץ נוטל ספר תורה בידו ומכריז: "ראש חודש ניסן יהיה למחר ביום הראשון". הקהל אינו חוזר על הכרזה זו, אלא אומר תיכף את בקשת 'יחדשהו' בנוסח הקצר, והש"ץ חוזר עליה, והחל מהמילים 'לחיים ולשלום' אומרה בניגון פסח ('אדיר הוא'), וממשיך בו בתחילת 'אשרי'.

במוסף בחזרת הש"ץ אומרים קרובות 'ראשון אמצת'. סדר ניגונו כבפרשת שקלים. קדיש 'תתקבל' נאמר בניגון פרשיות שקלים והחודש.

במנחה כהן קורא עד 'לרצנו לפני ה'".

אין אומרים 'צדקתך', ולפיכך הש"ץ אומר את הקדיש השלם בניגון מ'תתקבל' עד הסוף.

ניסן

ימי חול

אין אומרים תחנון בכל חודש ניסן. בימי שני וחמישי אומרים 'א' ארך אפים', גם אם חלים בערב פסח ואסרו חג, ואומרו הש"ץ בניגון הימים שאין אומרים תחנון, והקהל חוזר ואומרו אחריו. מאריכים באמירת 'ברכו' בשחרית ובערבית בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון.

יש שנהגו שאָבֵל אינו עובר לפני התיבה בכל חודש ניסן. בעל 'יארצייט' עובר. הקדיש שלאחר קריאת התורה נאמר בניגון מיוחד לחודש ניסן.

ראש חודש ניסן

בראש חודש אין אָבֵל עובר לפני התיבה בכל התפילות. בעל 'יארצייט' עובר. גם בשחרית מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון. בליל ראש חודש לפני שמונה עשרה מכריזים: 'ראש חודש'. 'אדון עולם' בניגון מיוחד. 'הודו' ו'אנא' שבהלל נאמרים בניגון 'אדיר הוא'. הקדיש שלאחר קריאת התורה נאמר בניגון מיוחד לחודש ניסן. אין הפסקה בין חצי קדיש למוסף. יש החולצים תפילין לפני הקדיש, ויש שחולצים אחר מוסף.

בחזרת הש"ץ של מוסף, הש"ץ אומר את הקטע מ'לששון ולשמחה' עד 'ולסליחת עון' בניגון 'אדיר הוא', וממשיך בניגון יום חול.

פרשת ויקרא – הפסקה שניה

בשחרית אומרים יוצר 'אורות מאופל'.

בשנה זו בה שבת הגדול חלה בערב פסח דורש הרב את הדרשה בשבת זו. לאחר קדיש 'תתקבל', לפני הוצאת ספר התורה, הרב דורש את דרשת שבת הגדול מענייני פסח. את דרשתו פותח באגדה, ממשיך בהלכה ומשלים באגדה. הוא מסיים במילים: "ובא לציון גואל במהרה בימינו אמן". אחר הדרשה אומרים קדיש דרבנן.

הרב חיוב לעלות לתורה.

לוי קורא עד 'תקריב מלח', שלישי עד 'ריח ניחח לה', רביעי עד 'לא תאכלו'.

הקדיש שלאחר קריאת התורה נאמר בניגון מיוחד לחודש ניסן.

מפטירים 'עם זו יצרתי לי' ומסיימים במילים: 'ובישראל יתפאר'.

אין מזכירים נשמות.

בחזרת הש"ץ של מוסף לפני 'אהינו ואלהי אבותינו רצה במנוחתינו' אומרים מתוך הקרובות לשבת הגדול את הסדר 'אדיר דר מתוחים' עד סוף הסדר, היינו עד המילים 'מי שאומר ההגדה'.

קדיש 'תתקבל' אחרי מוסף נאמר בניגון נבחר.

במנחה אין אומרים 'צדקתך', ולפיכך הש"ץ אומר את הקדיש השלם בניגון מ'תתקבל' עד הסוף.

י"ב בניסן – תענית בכורות

היות וערב פסח חל השנה בשבת, הבכורים מקדימים להתענות ביום חמישי י"ב בניסן. תענית בכורות נהגו מני קדם להשלימה. במוצאי הצום אין לסעוד לפני בדיקת חמץ, אך אם קשה עליו התענית יבקש מאחר לבדוק בשבילו, או שהוא עצמו יבדוק ויוכל לטעום טעימה בעלמא לפני הבדיקה.

בכורים קטנים שעדיין לא מסוגלים להתענות, אביהם או אמם מתענים במקומם. כאשר גם האב בכור, נחשבת התענית שמתענה לעצמו אף לבנו הקטן. בדורות המאוחרים יש שהחמירו במקרה כזה שהאם תתענה עבור בנה.

אם האב חלש, יכול לפדות את תענית בנו הקטן.

בכור המתענה תענית בכורות, אומר 'עננו' בברכת 'שמע קולנו' שבתפילת מנחה.

י"ג בניסן ערב שבת הגדול – עירובי חצרות

לאחר שחרית מכריזים בבית הכנסת את סוף זמן שריפת חמץ.

הנהיגו קדמונינו לעשות עירובי חצרות במצה שמתקיימת ימים רבים ואינה מתעפשת, ולכן קבעו לערב החצרות בערב פסח, שהוא זמן אפיית המצות. ובשנה שערב פסח חל בשבת מקדימים לערב אותה שבת.

לפנים בישראל היו מכינים לעירוב זה מצה גדולה ביותר שנאפתה מקמח שנאסף מכל בני הקהילה, ובדורות האחרונים אחר שהורגלו לאפות מצות במאפיות ציבוריות ואין אוספים קמח מבני הקהילה, יש שנטלו מצות בשיעור הדרוש לכך, ויש שנהגו לאפות מצה גדולה מיוחדת לשם עירובי חצרות ואת המצות שנועדו לעירוב להקנות לבני הקהילה באופן המבואר להלן.

כדי להימנע מברכה לבטלה, אין מברכים על העירוב אלא אם ברור לחלוטין שעל פי הדין אותו המקום חייב בעירוב. כמו כן אין לברך בשם ומלכות בבית כנסת בעיר שעושים בה ערוב חצרות כללי מטעם רבני העיר.

בשנים רגילות, בקהילות בהן מתפללים ערבית של ליל פסח מבעוד יום, עושים עירובי חצרות לפני 'ברכו', ובקהילות המאחרות להתפלל ערבית בלילה, עושים כן לפני תפילת מנחה. שנה זו שחל ערב פסח בשבת, מערבים חצרות בערב שבת, ועל הכל להקפיד שהעירוב ייעשה לכל המאוחר לפני קבלת שבת.

הרב, או החשוב שבקהל, עולה ל'אלממור' (בימה), נוטל את המצה ומוסרה לידי השמש או לאחד מבני הקהילה ואומר לו בלשון הקודש או בשפה אחרת המובנת להם: זכה בעירוב זה לאחינו בני ישראל הדרים פה עמנו ושיבואו לדור במשך השנה בעיר הזאת [בבית הזה. בבית הזה] שייסמכו עליו לטלטל על ידו מרשות לרשות בשבתות ובין ימים טובים הקאים. השמש מגביה את המצה טפח ומתכוון לזכות עבורם ואומר: הריני זוכה. הרב נוטל את המצה מידי השמש (ומברך בקול רם: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות ערוב. וממשיך) ואומר: בדין עירובא והא שרא לנא. לאפוקי ולעילוי ולטלטולי. ברחובות ורחובות ובתים. ומהבתים לחצרות ומהרחובות ומהחצרות לבתים. ומבית לבית. ומחצר לחצר. ומגן לגן. ומהבתים ומהחצרות לגנות. ולכל אתר דצריך לן. בכל שבתות השנה (ובין ימים טובים). לנו ולכל הדרים והעתידיים לדור בעיר הזאת.

בכמה מקומות הורגלו לקרוא כן מתוך נוסח הרשום ב'ממורבוך' המונח על הבימה, ויש אומרים זאת בנוסחים שונים קצת.

מניחים את העירוב בבית הכנסת במקום משומר שלא יאבד ושלא יאכלוהו עכברים או מזיקים אחרים, ונהגו לתלותו סמוך לתקרה במערב בית הכנסת במקום גלוי לעין כגון בתוך קופסת עץ מפוארת, שדלתה בצורת מגן דוד וניתן לראות דרכה את המצה.

אם התעפשה או התליעה מצת העירוב במרוצת השנה, עושים מחדש עירובי חצרות כפעם בפעם, כפי הצורך.

במשך דורות רבים, כאשר מצת העירוב נאפתה מקמח הנאסף מהקהל, היו מחלקים בערב שבת הגדול (ואם חלה שבת הגדול בערב פסח, כמו בשנה זו, עשו כן בשבת הקודמת) בין בני הקהל את מצת העירוב של אשתקד, ולאותה שבת בלבד היו עושים עירוב מפת של חמץ. משחדלו לאסוף קמח לאפיית המצה, לא חילקוה בערב שבת הגדול, אלא שרפוה עם החמץ בערב פסח, וכן היה מנהג הקדמונים.

בעיר או שכונה שאסור לטלטל בהם בשבת, אין עושים עירובי חצרות, אך כדי שלא תשתכח תורת עירוב, יש העושים עירובי חצרות בלא ברכה.

פרשת צו – שבת הגדול – ערב פסח שחל בשבת

משכימים לשחרית ומקצרים בניגונים, כדי להקדים את יציאת בית הכנסת ולהספיק סעודת חמץ לפני סוף זמן אכילתו.

בשחרית אומרים יוצר 'אתי מלבנון'.

'הכל יודוך' אומרים לסירוגין עם הש"ץ החל משבת זו עד לימי הסליחות.

בשבת זו אומרים 'א' אדון' בניגון מהיר או שאומרים אותו לסירוגין עם הש"ץ.

נוסח 'אמת ויציב' הקצר. זולת 'אומרת אני'.

בחזרת הש"ץ של שחרית אומרים קרובות 'אוני פטרי'. מדלגים את הסדר 'אדיר דר מתוחים', מפני שנאמר כבר בשבוע הקודם, וממשיכים 'ובכן לך תעלה קדושה'. הקדיש שלאחר קריאת התורה נאמר בניגון מיוחד לחודש ניסן. אין מפטירים 'וערבה' אלא מפטירים בשל פרשת השבוע 'כה אמר ה' צבאות אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֹלֹתֵיכֶם'.
אין מזכירים נשמות.

קדיש 'תתקבל' אחרי מוסף נאמר בניגון נבחר מהיר. מכריזים בבית הכנסת את סוף זמני אכילת חמץ וביטולו. אין שיעור בבית הכנסת לאחר התפילה. במנחה אין אומרים 'צדקתך', ולפיכך הש"ץ אומר את הקדיש השלם בניגון מ'תתקבל' עד הסוף. אין אומרים בציבור 'עבדים היינו'.

נוסחי תפילות בחג ובחול המועד

הנוסח בסוף 'והשיאנו' כבשבת: "וישמחו בך ישראל אוהבי שמך".
במוסף, בברכה האמצעית, ב'ומפני חטאינו': שְׁנִשְׁתַּלַּחַה (ולא 'השלוחה'), ובקטע 'או"א מלך רחמן', הנוסח הוא: שׁוּבָה עֲלֵינוּ (ולא 'אלינו').
בחזרת הש"ץ של מוסף ביום טוב הנוסח הוא: וְתַעֲרַב לְפָנֶיךָ עֲתִירָתֵנוּ (ולא 'ותערב עליך'), וכן הָשֵׁב שְׂכִינְתְּךָ לְצִיּוֹן עִירְךָ (ולא בהשמטת המילה 'עירך').

ליל ראשון של פסח שחל במוצאי שבת

אחר צאת הכוכבים מחליפים את הפרוכת, המעילים, כסויי עמוד החזן והבימה באלה המיוחדים לחג.
שרים 'מה טובו' לפני 'ברכו'.
אומרים מערבות 'ליל שימורים אותו א' חצה' (נמצאות גם במחזורי פולין-ליטא).
בברכת 'השכיבנו' אומרים את הביכור 'אזכרה שנות' (נמצא רק במחזורי אשכנז המובהקים).
אחר 'השכיבנו' אומרים את הפסוק 'וידבר משה'.
בעמידה אומרים 'ותודיענו'. הנוסח הוא: 'לעשות בהם חקי רצונך', וכוליה, 'ותבדילנו ה' אלינו', וכוליה.
אין אומרים הלל ואין עושים קידוש בבית הכנסת.
'יגדל' בניגון יום טוב.
אחר התפילה מברך איש את רעהו: 'בויא גוט' ('בנה היטב', בבנין בית המקדש – כלשון פיוט ההגדה החביב 'אלמעכטיגר גאט נון בויא דיין טעמפל שירה' – 'אדיר הוא יבנה ביתו בקרוב').

שחרית ראשון של פסח

'אדון עולם' נאמר בניגון 'אדיר הוא'; 'ברוך שאמר' – בניגון יום טוב; הלל הגדול בפסוקי דזמרה – בניגון 'אדיר הוא'.

הש"ץ פותח בנעימת יום טוב באמירת 'הגבור לנצח' (ולא פותח ב'ה' בתעצומות'). את סוף 'ישתבח' החל מ'א' ההודאות' אומר הש"ץ בניגון 'אדיר הוא' וממשיך בו עד סוף חצי הקדיש.

אומרים יוצר 'אור ישע'. אופן 'ראשו כתם'. נוסח 'אמת ויציב' הקצר והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון, זולת 'אהבוך', גאולה 'ברך דודי עד שתחפץ' בניגון (פיוטים אלה הם גם במחזורי פולין-ליטא).

אין אומרים קרובות בחזרת הש"ץ.

ברכת כהנים נאמרת בניגון 'אדיר הוא'.

'הודו' ו'אנא' שבהלל נאמרים בניגון 'אדיר הוא'.

קדיש 'תתקבל' נאמר בניגון נבחר.

הוצאת ספרי התורה בניגוני יום טוב.

יש הנוהגים לומר ברגלים י"ג מידות ותחינת 'רבונו של עולם' ('רבון העולם').

חצי קדיש אחר קריאת התורה, בניגון 'אדיר הוא'.

'מי שברך' לעולה האחרון בספר הראשון נאמר אחר הגבהתו. המגביה מוסר את הספר למכובד בהוצאת הספר השני.

מתחילים את ההפטרה מהפסוק 'בעת ההיא', ומסיימים במילים 'אין יוצא ואין בא'.

תפילת טל

תולים פרוכת לבנה. הש"ץ אינו לובש סארגנס (קיטל).

תחילת 'אשרי' וסופן, 'יהללו' וסדר הכנסת ספרי התורה נאמרים בניגוני ימים נוראים.

קדיש לפני מוסף – בניגון ימים נוראים, כופלים בו 'לעילא', ואומרים מ'לעילא' בניגון מיוחד לתפילות גשם וטל.

לפני התפילה בלחש הש"ץ מכריז: "מכלכל חיים בחסד", ואין אומרים לא 'משיב הרוח' ולא 'מוריד הטל', כל ימי הקיץ. אצל הנוהגים כמנהג הפרושים לומר 'מוריד הטל' בקיץ, מכריז הש"ץ: "מוריד הטל".

תפילת טל נאמרת בתוך חזרת הש"ץ. פותחים את ארון הקודש בתחילת חזרת הש"ץ וסוגרים אותו לפני קדושה. ברכה ראשונה של חזרת הש"ץ נאמרת בניגון שבת.

אחרי 'אתה רב להושיע' עדיין אין אומרים 'תהומות', אלא הש"ץ ממשיך בניגון שבת: 'מכלכל חיים בחסד' (אצל הנוהגים כמנהג הפרושים לומר 'מוריד הטל' בקיץ, ממשיך 'מוריד הטל מכלכל') עד אחרי 'ונאמן אתה להחיות מתים', ורק אז אומרים 'תהומות' וכל הפיוטים הנלוים לפי ניגוניהם המיוחדים (נמצאים גם במחזורי פולין-ליטא השלמים).

בסוף הפיוטים מקדימים: לְשׁוֹבֵעַ וְלֹא לְרִזּוֹן, ואחר כך אומרים: לְחַיִּים וְלֹא לְמוֹת. לאחריהן ממשיך הש"ץ בניגון מיוחד: מְמִית וּמְחַיֶּה וּמְצַמֵּחַ וְשׁוֹעֵה וְאֵין דְּיוֹמָה לָךְ, ומסיים בניגון שבת: בא"י מחיה המתים.

את הקדושה החל מ'כבודו מלא' אומר הש"ץ בניגון 'טל תן לרצות'.
קדיש 'תתקבל' נאמר בניגון נבחר, וכופלים בו 'לעילא'. 'אין כלהינו' נאמר בניגון ימים נוראים.

מנחה של יום טוב

'אשרי' ו'ובא לציון' נאמרים בניגון מנחה של שבת; חצי הקדיש לפני העמידה, שתי הברכות הראשונות של חזרת הש"ץ והקדושה – בניגון יום חול; 'לדור ודור' והברכה האמצעית – בניגון יום טוב; שלוש הברכות האחרונות – בניגון יום חול; קדיש 'תתקבל' בניגון מיוחד למנחה של יום טוב.

בארץ ישראל

ערבית מוצאי יום טוב ראשון של פסח

אין אומרים 'לדוד ברוך' אבל מאריכים באמירת 'והוא רחום' ו'ברכו' כבמוצאי שבת. ספירת העומר לפני הבדלה.

ספירת העומר

לפי מנהג אשכנז מקדמת דנא לפני עשיית מצוות אין אומרים לא 'לשם יחוד' ולא 'הנני מקיים', וגדולי אשכנז לא היתה דעתם נוחה מהדפסתן בסידורים המאוחרים.
הרב (או הש"ץ) מברך וסופר בקול רם, ואחריו חוזר על כך הציבור.
סופרים העומר לפני אמירת 'עלינו לשבח', ובמוצאי שבתות סופרים לפני אמירת 'ויתן לך', ובמוצאי ימים טובים סופרים לפני הבדלה.
אחר הספירה אומרים 'יהי רצון', ויש אומרים גם 'למנצח בנגינות'.
נשים מברכות וסופרות.

בחוץ לארץ

ליל יום טוב שני של פסח

שרים 'מה טובו' לפני 'ברכו'.
אומרים מערבות 'ליל שימורים אור ישראל'. בברכת 'השכיבנו' אומרים את הביכור 'אור יום הנף' (נמצאים גם במחזורי פולין-ליטא).
אחר 'השכיבנו' אומרים את הפסוק 'וידבר משה'.
אין אומרים הלל ואין עושים קידוש בבית הכנסת.
לפני 'עלינו' סופרים את העומר.
'יגדל' בניגון יום טוב.
אחר התפילה מברך איש את רעהו: 'בויא גוט'.

בחוץ לארץ

שחרית יום שני של פסח

אומרים יוצר 'אפיק רנן ושירים', אופן 'גן נעול'. נוסח 'אמת ויציב' הקצר והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון, זולת 'אודך כי עניתני', גאולה 'ברח דודי אל מכון לשבתך' בניגון (פיוטים אלה הם גם במחזורי פולין-ליטא).
בחזרת הש"ץ אומרים את הקרובות 'אסירים אשר בכשר'.
מפטירים 'ויצו המלך את חלקיהו', ומדלגים מאחרי המילים 'בתוך אחיהם' עד 'ויצו המלך את כל העם'.

תפילין בחול המועד

הנחת תפילין בחול המועד, לשיטת רבותינו הראשונים והאחרונים באשכנז בכל הדורות, היא חובה גמורה הקיימת בארץ ישראל כמו בחוץ לארץ (ורבינו עקיבא איגר הורה שגם מי שאבותיו חדלו מהנחת תפילין, עליו לחזור לקבלת אבות אבותיו ולהניחם). בן אשכנז המתפלל בציבור שאינו מניח תפילין, מניחם בצנעה.
מי שמנהג אבותיו בברכה, כפי שהיה המנהג בקהילות אשכנז, מברך על התפילין גם בארץ ישראל.

הש"ץ מברך על התפילין בלחש ולא בקול כבשאר הימים.
אין הפסקה לפני מוסף לצורך חליצת תפילין. יש החולצים אותן לפני הלל, יש החולצים לפני 'ובא לציון', יש החולצים לפני חצי קדיש ויש החולצים כמנהג הישן אחר מוסף, והורו פוסקי אשכנז שמועדי החליצה השונים בבית כנסת אחד אין בהם משום 'לא תתגודדו'.

חול המועד פסח

אָבֵל אינו עובר לפני התיבה בכל תפילות חול המועד. בעל 'יארצייט' עובר.
בערבית ובשחרית מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון, אך לא מאריכים באמירת 'והוא רחום'.
'אדון עולם', 'הודו' ו'אנא' שבהלל, נאמרים בניגון 'אדיר הוא'.
'מי שברך' לעולה האחרון בספר הראשון נאמר אחר הגבהתו. המגביה מוסר את הספר למכובד בהוצאת הספר השני.
חצי קדיש שאחר קריאת התורה נאמר אחר הקריאה בספר השני בניגון 'אדיר הוא'.
בקריאת התורה ביום חמישי של פסח, פרשת 'פסל לך', כהן קורא עד 'עשה עמך'.
במוסף חצי קדיש לפני העמידה נאמר בניגון יום חול, ומ'לעילא' – בניגון יום טוב ויש שנהגו בניגון שבת.

ש"ץ אומר את שתי הברכות הראשונות של חזרת הש"ץ בניגון יום חול.
אומרים קדושת 'נקדש' בניגון יום חול. 'לדור ודור' והברכה האמצעית נאמרים בניגון יום טוב; שלוש הברכות האחרונות – בניגון יום חול.
קדיש 'תתקבל' בניגון יום חול.

ליל שביעי של פסח בשבת

סדר קבלת שבת נאמר בשלמות, כבכל שבתות השנה.

בארץ ישראל: שרים 'מה טובו' לפני 'ברכו'.

אומרים מערבות 'אורי וישעי' (נמצאות במחזורי אשכנז המובהקים).

בברכת 'אמת ואמונה' נאמר הקטע מ'המעביר בניו' עד 'לך ענו שירה' בנעימה מיוחדת.

בברכת 'השכיבנו' אומרים את הביכור 'מתי אבוא'.

אחר 'השכיבנו' אומרים 'ושמרו' ואת הפסוק 'וידבר משה'.

אחר ברכת מעין שבע וקדיש 'תתקבל' אומרים 'במה מדליקין'. קידוש בלא 'שהחיינו'. 'אמר

רבי אלעזר' וקדיש יתום. ספירת העומר. עלינו. 'יגדל' בניגון יום טוב.

שחרית שביעי של פסח בשבת

'אדון עולם' נאמר בניגון 'אדיר הוא'; 'ברוך שאמר' – בניגון יום טוב; הלל הגדול בפסוקי דזמרה – בניגון 'אדיר הוא'.

ש"ץ פותח בנעימת יום טוב באמירת 'הגבור לנצח' (ולא פותח ב'ה' בתעצומות').

בארץ ישראל: את סוף 'ישתבח' החל מ'א' ההודאות' אומר הש"ץ בניגון המיוחד לימי

'מתנת יד' וממשיך בו את חצי הקדיש (ויש שממשיכים בניגון זה גם באמירת 'ברכו'). בקדיש זה כופלים 'לעילא ולעילא'.

בחוצ לארץ: את סוף 'ישתבח' החל מ'א' ההודאות' אומר הש"ץ בניגון 'אדיר הוא' וממשיך

בו עד סוף חצי הקדיש.

בברכות קריאת שמע אומרים את הפיוטים של שבת חול המועד. (פיוטים אלה נמצאים גם

במחזורי פולין-ליטא. בכמה מחזורים נדפסו בתחתית עמודי פיוטי שביעי של פסח).

אומרים יוצר 'אהוביך אהבוד', אופן 'דודי שליט'. נוסח 'אמת ויציב' הקצר והחל מ'על

הראשונים' אומרים אותו בניגון, זולת 'אלה וכאלה'.

את הקטע המתחיל במילים 'ממצרים גאלתנו' אומר הש"ץ בניגון מיוחד לפרשת בשלח

ושביעי של פסח. יש הממשיכים בניגון זה עד ברח דודי, ויש שהחל מהמילים שירה חדשה ועד

ברח דודי אומרים בניגון הידוע לברית מילה.

גאולה 'ברח דודי אל שאנן'.

בחזרת הש"ץ אומרים קרובות של שביעי של פסח 'אותותיך ראינו' (קרובות אלה נמצאים

גם במחזורי פולין-ליטא).

בפיוט 'אילי הצדק ידועים' אומר הש"ץ סוף כל קטע בנעימה ידועה. הקהל מצטרף אל

הש"ץ באמירת חצאי הפסוקים שבסוף כל קטע. בקטע האחרון, 'שם יקרא', פותח הש"ץ

ב'ציון יקנא', ואומרו עד סופו בניגון נבחר. ומסיימים ש"ץ וקהל ביחד את הפסוק האחרון בניגון

של הפסוקים.

בסילוק 'חסדי ה' אזכיר', הקטע באמצע הסילוק המתחיל 'חסדי ה' כי לא תמנו', שובש

מאוד בידי הצנזורה. נוסח הפייטן מופיע בתדפיס בפני עצמו וכן בספר 'מערבים וקרובות'.

ברכת כהנים נאמרת בניגון 'אדיר הוא'. בעת נשיאת הכפים אין לומר 'רבונו של עולם', מפני

שאין אומרים תחנה בשבת, מלבד מי שחלם חלום רע באותו לילה.

'הודו' ו'אנא ה' הושיעה נא' שבהלל נאמרים בניגון 'אדיר הוא'. קדיש 'תתקבל' נאמר בניגון מיוחד לקדיש שלפני קריאת מגילה במועד, ויש שמתחילים בניגון זה כבר מ'אנא ה' הצליחה נא' ובאותו ניגון מסיים הש"ץ את הברכה החל מהמילים 'כי לך טוב להודות', ובו ממשיך ואומר קדיש 'תתקבל'. לפני הוצאת ספרי התורה קוראים שיר השירים בברכה מתוך מגילה של קלף. אין מברכים 'שהחיינו'. ובמקום בו נוהגים שהציבור כולו קורא את המגילה מתוך מחזורים מודפסים, אין מברכים עליה כלל. אחר קריאת המגילה, קדיש יתום.

קריאת התורה – שביעי של פסח בשבת

הוצאת ספרי התורה בניגוני יום טוב. בהוצאתם בשבת אין אומרים י"ג מידות ותחינת 'רבנו של עולם' ('רבון העולם').

בארץ ישראל: בהוצאת ספרי התורה שרים 'על הכל' לסירוגין הש"ץ והקהל. שלישי קורא עד 'ביד רמה', רביעי – עד 'תחרשון', חמישי – עד 'נלחם להם במצרים', ששי – עד 'סוס ורכבו רמה בים' שלפני 'ויסע משה', שביעי – עד 'רפאך' (ולא כבמחזורי רעדלהיים).

הפסוק האחרון של קריאת רביעי, 'ה' ילחם לכם ואתם תחרשון', נאמר בהרמת קול. חמישי וששי הן עליות חשובות. חמישי בגלל פרשת 'ויסע'-'ויבא'-'ויט', וששי בגלל שירת הים. יש מקומות שהן נמכרות כל אחת בפני עצמה, ויש שמעלים לחמישי את הרב ולששי את ראש הקהל וכיוצא בו.

בקריאת חמישי, שלושת הפסוקים המתחילים 'ויסע', 'ויבא', 'ויט' נקראים בהרמת קול, ובמילה האחרונה לפני כל אחד מהפסוקים האלה, הקורא מאריך בנגינה. בפסוק האחרון, המילים מ'ויאמר מצרים', נקראות בהרמת קול.

בקריאת ששי, קוראים את שירת הים בניגון מיוחד. בקריאת שביעי בפסוק האחרון, המילים מ'כל המחלה', נקראות בהרמת קול. חצי קדיש שאחר קריאת התורה בניגון מיוחד לקדיש זה או בניגון 'אדיר הוא'. 'מי שברך' לעולה האחרון בספר הראשון נאמר אחר הגבהתו. המגביה מוסר את הספר למכובד בהוצאת הספר השני. אין מזכירים נשמות.

בארץ ישראל

ב'מי שברך' לעולי התורה מוסיפים: 'לכבוד התורה, ולכבוד הרגל', 'ויזכהו לעלות לרגל עם כל ישראל אחיו'.

הרב הוא חיוב לעלות לתורה וכן מכובד בגלילת ספר שני, משום 'מי שברך' של 'מתנת יד'.

מתנת יד

הרב הוא הש"ץ עד סוף הכנסת ספרי התורה, ובשבת מתחיל מ'יקום פורקן'.

בארץ ישראל

בסוף 'מי שברך' לקהל של שבת לפני המילים 'עם כל ישראל אחיהם', מוסיף הש"ץ: 'ויזככם לעלות לרגל'.

לאחר 'מי שברך' לקהל מברכים עבור 'מתנת יד'. אחד מראשי הקהל אוחז ספר תורה בידו ומברך את הרב ב'מי שברך' של 'מתנת יד', ואחר כך אוחז הרב את ספר התורה ומברך ב'מי שברך' של 'מתנת יד' את כל הקהל. (המעוֹת שכל אחד קיבל על עצמו לתת כמתנת יד עבור לומדי תורה ועניי ארץ ישראל וירושלים נאספות אחר החג ונשלחות ליעדן).

אין אומרים 'יזכור' ברגלים, כי אסור לעורר עצב בימי חיוב דאורייתא של שמחה, כמבואר בראשונים. המורגלים באמירתו כמנהג פולין-ליטא, יכולים לאומרו בשעת אמירת 'מי שברך' של 'מתנת יד'.

הכנסת ספרי התורה, כולל 'אשרי' ו'תהילת ה' ידבר', בניגוני ימים נוראים. הרב בעצמו מניח את הספרים בתוך הארון.

מוסף שביעי של פסח בשבת

בעמידה של מוסף בין פסוקי קרבן שבת לפסוקי קרבן החג אומרים: זֶה קָרְבַּן שִׁבְתְּ וְקָרְבַּן יוֹם חַג הַמִּצּוֹת קָאָמֹר.

בחזרת הש"ץ, אומר הש"ץ את שתי הברכות הראשונות והקדושה – בניגון שבת; 'לדור ודור' עד סוף העמידה – בניגון יום טוב (מלבד הקטעים 'וביום השבת' ו'ישמחו' שנאמרים בניגון שבת).

ברכת כהנים נאמרת **בארץ ישראל**: בניגון 'מתנת יד' **ובחוץ לארץ**: בניגון 'אדיר הוא'. קדיש 'תתקבל' אחר מוסף נאמר בניגון נבחר.

מנחה של יום טוב בשבת

'אשרי' ו'ובא לציון' וחצי הקדיש שאחריהם נאמרים בניגון מנחה של שבת. חצי הקדיש לפני העמידה – בניגון יום חול.

שתי הברכות הראשונות של חזרת הש"ץ והקדושה – בניגון יום חול; 'לדור ודור' והברכה האמצעית – בניגון יום טוב; שלוש הברכות האחרונות – בניגון מנחה של שבת; קדיש 'תתקבל' – בניגון מיוחד למנחה של יום טוב.

בארץ ישראל

ערבית מוצאי פסח ושבת

כבכל מוצאי שבת מזמרים 'לדוד ברוך' ו'למנצח בנגינות'. מאריכים ביותר ב'והוא רחום' ו'ברכו', ומכנים אותו: 'ברכו של חמץ' ('חמצדיגען ברכו'). לאחר קדיש 'תתקבל' סופרים את העומה. אומרים 'ויתן לך', ומבדילים לפני 'שיר המעלות'.

שמיני של פסח בחוץ לארץ

ליל שמיני של פסח

שרים 'מה טובו' לפני 'ברכו'.

אומרים מערבות 'אמונת אמן' (נמצאות במחזורי אשכנז המובהקים).

אחר השכיבנו אומרים את הפסוק 'ידבר משה'.

בעמידה אומרים 'ותודיענו'. הנוסח הוא: 'לעשות בהם חקי רצונך', וכוליה, 'ותבדילנו ה' אלהינו', וכוליה.

בליל זה מקדימים ספירת העומר לקידוש. קידוש לפני 'עלינו' בסדר יקנ"ה ואין מברכים 'שהחיינו'.

'גדל' בניגון יום טוב.

שחרית שמיני של פסח

'אדון עולם' בניגון 'אדיר הוא'; 'ברוך שאמר' – בניגון יום טוב; הלל הגדול בפסוקי דזמרה – בניגון 'אדיר הוא'.

הש"ץ פותח באמירת 'הגבור לנצח' (ולא פותח ב'ה'א בתעצומות'). את סוף 'ישתבח' החל מ'א' ההודאות' אומר הש"ץ בניגון המיוחד לימי 'מתנת יד' וממשיך בו את חצי הקדיש (ויש שממשיכים בניגון זה גם באמירת 'ברכו'). בקדיש זה כופלים 'לעילא ולעילא'.

אומרים יוצר 'אתה הארת'. אין אומרים אופן. נוסח 'אמת ויציב' הקצר והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון, זולת 'אי פתרוס' (נמצאים גם במחזורי פולין-ליטא). בחזרת הש"ץ אומרים קרובות 'אימת נוראתיך' (קרובות אלה נמצאים גם במחזורי פולין-ליטא).

החרוז 'בעטות קנאה' וכוליה הוא מנוסח הפיוט והקהילות שהשמיטהו בדורות האחרונים עשו כן מאימת הצנזורה. אין אומרים 'א' נא'.

בפיוט 'אצולים מפרך סונים' אומר הש"ץ סוף כל קטע בנעימה ידועה. הקהל מצטרף אל הש"ץ באמירת חצאי הפסוקים שבסוף כל קטע. בקטע האחרון, 'מלכות עד', פותח הש"ץ ב'אז יהפוך', ואומרו עד סופו בניגון נבחר. ומסיימים ש"ץ וקהל ביחד את הפסוק האחרון בניגון של הפסוקים.

קדיש 'תתקבל' נאמר בניגון נבחר.

הוצאת ספרי התורה בניגוני יום טוב. יש הנוהגים לומר ברגלים י"ג מידות ותחינת 'רבנו של עולם' ('רבון העולם').

שרים 'על הכל' לסירוגין הש"ץ והקהל.

ב'מי שברך' לעולי התורה מוסיפים: 'לכבוד התורה ולכבוד הרגל', 'ויזכרו לעלות לרגל עם כל ישראל אחיו'.

הרב הוא חיוב לעלות לתורה וגם מכבדים אותו בגלילת ספר שני משום 'מי שברך' של 'מתנת יד'.

שמיני של פסח בחוץ לארץ

קדיש שאחר קריאת התורה בניגון 'אדיר הוא'.

מתנת יד ומוסף

לאחר ההפטרה מברכים עבור 'מתנת יד' כפי הסדר המפורט בלוח המקביל לבני ארץ ישראל במנהגי שביעי של פסח.

'אשרי' תחילתו וסופו, וכן הכנסת ספרי התורה בניגוני ימים נוראים. הרב בעצמו מניח את הספרים בתוך הארון.

ברכת כהנים נאמרת בניגון 'מתנת יד'.

קדיש 'תתקבל' אחרי מוסף נאמר בניגון נבחר.

מנחה של יום טוב

'אשרי' ו'ובא לציון' נאמרים בניגון מנחה של שבת; חצי הקדיש לפני העמידה, שתי הברכות הראשונות של חזרת הש"ץ והקדושה – בניגון יום חול; 'לדור ודור' והברכה האמצעית – בניגון יום טוב; שלוש הברכות האחרונות – בניגון יום חול; קדיש 'תתקבל' – בניגון מיוחד למנחה של יום טוב.

מוצאי פסח

מאריכים ביותר ב'והוא רחום' ו'ברכו', ומכנים אותו: 'ברכו של חמץ' ('חמצדיגען ברכו'). לאחר קדיש 'תתקבל' סופרים את העומר ומבדילים לפני 'עלינו'.

אסרו חג של פסח

אין אומרים תחנון ולא 'למנצח'.

בחוץ לארץ: לפני הוצאת ספר התורה אומר הש"ץ 'א' ארך אפים' בניגון הימים שאין אומרים בהם תחנון, והקהל חוזר ואומר אחריו.

פרשת שמיני

'לכה דודי' נאמר בניגוני שבתות רגילות ולא בניגון ספירה. בשחרית אין אומרים 'זולת'. מחציתו הראשונה של הקדיש שאחר קריאת התורה, נאמרת בניגון מיוחד לחודש ניסן, ומחציתו השניה – בניגון מיוחד מחמת ברכת החודש.

מפטירים 'ויוסף עוד דוד' ומסיימים במילים: 'כן דבר נתן אל דוד'.

אין מזכירים נשמות ואין אומרים 'מי שברך' לקהל.

מברכים החודש. הש"ץ נוטל ספר תורה בידו ומכריז: 'ראש חודש אייר יהיה ביום השני וביום השלישי'. הקהל אינו חוזר על הכרזה זו, אלא אומר תיכף את בקשת 'יחדשהו' בנוסח הקצר, והש"ץ חוזר עליה, והחל מהמילים 'לחיים ולשלום' אומרה בניגון 'הלכה ותוספות' ויש שנהגו בניגון 'לכה דודי' של שבתות הספירה, וממשיך בו בתחילת 'אשרי'.

קדיש 'תתקבל' אחרי מוסף נאמר בניגון נבחר. במנחה אין אומרים 'צדקתך', ולפיכך הש"ץ אומר את הקדיש השלם בניגון מ'תתקבל' עד הסוף. אחר מנחה מתחילים לשנות פרקי אבות, ובשבת זו שונים פרק ראשון.

פרקי אבות

בשבתות בין פסח ושבועות שונים מידי שבת אחר מנחה פרק אחד; בין שבועות וי"ז בתמוז שונים מידי שבת שני פרקים. אחר י"ז בתמוז אין שונים פרקים כלל. לאחר הפרקים אומרים קדיש יתום.

אייר

ראש חודש אייר

בראש חודש אין אָבֶל עובר לפני התיבה בכל התפילות. בעל 'יארצייט' עובר. בערבית ובשחרית מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון, אך לא מאריכים באמירת 'והוא רחום'. בליל א' דראש חודש לפני שמונה עשרה מכריזים: 'יעלה ויבא'; בליל ב' דראש חודש מכריזים: 'ראש חודש'. 'אדון עולם' בניגון מיוחד. 'הודו ו'אנא' שבהלל נאמרים בניגון 'לכה דודי' של ימי הספירה. אין הפסקה בין חצי קדיש למוסף. יש החולצים תפילין לפני הקדיש, ויש שחולצים אחר מוסף. בחזרת הש"ץ של מוסף, הש"ץ אומר את הקטע מ'לששון ולשמחה' עד 'ולסליחת עון' בניגון 'לכה דודי' של ימי הספירה, וממשיך בניגון יום חול.

תקופת האבלות

מנהגי אבלות של ימי הספירה מתחילים ביום ב' באייר ונמשכים עד שבועות, בהפסקת יום ל"ג בעומר. והתירו תספורת בערב שבועות. נישואין בימי הספירה אסורים עד שבועות, מלבד ראש חודש אייר ובי"ח בו הוא ל"ג בעומר.

פרשת תזריע-מצורע

'לכה דודי' נאמר בניגון המיוחד לימי הספירה. בשחרית אומרים את נוסח 'אמת ויציב' הרגיל והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בנעימת עצב. אומרים זולת 'אזכרך דודי', תחילתו וסופו נאמרים בנעימה. כהן קורא עד 'שבעת ימים שנית'. מפטירים 'וארבעה אנשים' ומסיימים במילים: 'בשער וימת'.

ב'מי שברך' של קהל, אחר המילה 'באמונה', מוסיפים את המילים: 'ומי שירצה להתענות שני וחמישי ושני'.
אחר מנחה שונים פרק ב' של אבות.

תענית שני קמא (של בה"ב)

בתחילת חודש אייר מתענים תעניות בה"ב. יש המתענים כל היום כולו כמבואר בשולחן ערוך, ויש המתענים רק תענית שעות.

אומרים סליחות בברכת 'סלח לנו' של חזרת הש"ץ אחר המילים 'כי פשענו'.
סדר הסליחות הוא כמנהג אשכנז המובהק.
בסליחה המתחילה 'ישראל עמך תחינה עורכים' יש הרבה שיבושי צנזורה. הנוסח המקורי מופיע בסידור 'תפלה' בעריכת הרב אברהם שלמה סולומון, ובקובץ מיוחד של 'מכון מורשת אשכנז'.

התחינות שנתקנו לימי הסליחות ועשרת ימי תשובה, 'עננו' וכוליה, אינן נאמרות לאחר סליחות של תעניות ציבור ובה"ב.

כאשר יש עשרה מתענים בבית הכנסת, לפני ברכת 'רפאנו' אומר הש"ץ ברכת 'עננו'.
כאשר אין עשרה מתענים, אין הש"ץ אומר 'עננו'.

סדר 'אבינו מלכנו' ניתקן לאמירה בעשרת ימי תשובה בלבד, ואין אומרים אותו בתעניות ציבור בשאר ימות השנה.

אחר 'והוא רחום' הגדול, נפילת אפים ו'ה' אלהי ישראל', אומרים 'שומר ישראל', שהוא פיוט הנועד לימי תענית ציבור בלבד. ש"ץ אומר כל חרוז של 'שומר ישראל' בנעימת תענית ציבור, והציבור חוזר עליו באותה נעימה.

כאשר יש עשרה מתענים קוראים בתורה בפרשת 'ויחל'.

במנחה כאשר יש עשרה מתענים בבית הכנסת מוציאים ספר תורה וקוראים בו 'ויחל'.
קוראים לישראל לעלות לתורה, בלא הזכרת שמו, במילים: "יעמוד מפטיר" ומפטירים 'דרשו'.
בתפילת שמונה עשרה המתענה (אפילו כשמתפלל בציבור שאינם מתענים) אומר 'עננו' ב'שומע תפילה' ו'רבון העולמים' של תענית.

בציבור המתענים אומרים 'שים שלום' במקום 'שלום רב' מפני שקראו בתורה, ש"ץ אומר ברכת 'עננו' לפני ברכת 'רפאנו'. **בארץ ישראל:** הכהנים עולים לדוכן. **בחוצ' לארץ:** הש"ץ אומר 'או"א ברכנו'.

אין אומרים 'שומר ישראל' אחר נפילת אפים אלא ממשיכים כרגיל 'ואנחנו לא נדע'.

תענית חמישי

נוהגים כבשני קמא, ואומרים את הסליחות המיוחדות לתענית חמישי, כמנהג אשכנז המובהק.
בסליחה המתחילה 'איה כל נפלאותיך' ובחטאנו 'גדול עוני' יש שיבושי צנזורה. הנוסח המקורי מופיע בסידור 'תפלה' בעריכת הרב אברהם שלמה סולומון, ובקובץ מיוחד של 'מכון מורשת אשכנז'.

הפזמון 'רעה ישראל' נאמר בניגון 'מלאכי רחמים'. החרוז החוזר הוא: 'ה' אֱלֹהִים סֶלַח נָא, מִי יָקוּם יַעֲקֹב כִּי קָטָן הוּא'.

פרשת אחרי מות-קדושים

'לכה דודי' נאמר בניגון המיוחד לימי הספירה. בשחרית אומרים את נוסח 'אמת ויציב' הרגיל והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בנעימת עצב. אומרים זולת 'אתה אֱלֹהִים', תחילתו וסופו נאמרים בנעימה. כהן קורא עד 'כל קהל ישראל'. מפטירים 'הלא כבני'. אחר מנחה שונים פרק ג' של אבות.

תענית שני בתרא – פסח שני

נוהגים כבשני קמא, ואומרים את הסליחות המיוחדות לתענית שני בתרא, כמנהג אשכנז המובהק. בסוף הסליחה המתחילה 'אזון תחן' יש שיבושי צנזורה רבים. הנוסח המקורי מופיע בסידור 'תפלה' בעריכת הרב אברהם שלמה סולומון, ובקובץ מיוחד של 'מכון מורשת אשכנז'. אומרים תחנון הארוך כרגיל.

ל"ג בעומר

יש שנהגו שאין אָבֵל עובר לפני התיבה בל"ג בעומר. בעל 'יארצייט' עובר. בשחרית מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון. אין אומרים תחנון בשחרית אבל במנחה שלפניו אומרים. ל"ג בעומר הוא יומא דמפגרי ביה המלמדים ותלמידיהם, ואוכלים ושותים מעט יותר לשמחת היום. נמנעים מלהשתתף בהילולות לציון פטירת רשב"י ושאר צדיקי עולם.

פרשת אמור

'לכה דודי' נאמר בניגון המיוחד לימי הספירה. בשחרית אומרים את נוסח 'אמת ויציב' הרגיל והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בנעימת עצב. אומרים זולת 'אֱלֹהִים אֵל דְּמִי', תחילתו וסופו נאמרים בנעימה. מפטירים 'והכהנים הלויים'. אחר מנחה שונים פרק ד' של אבות.

פרשת בהר-בחוקתי

'לכה דודי' נאמר בניגון המיוחד לימי הספירה.

בשחרית אומרים את נוסח 'אמת ויציב' הרגיל והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בנעימת עצב. אומרים זולת 'אחרי נמכר', תחילתו וסופו נאמרים בנעימה.
כהן קורא עד 'איש אל אחזתו'.
לתוכחה קוראים לעלות לתורה בזה הלשון: "יעמוד מי שירצה".
בתוכחה הקורא מנמיך את קולו מהפסוק 'ואם לא תשמעו' עד 'ואז ירצו את עונם' ומרים את קולו בפסוק 'וזכרתי', מנמיך בפסוק 'והארץ' ומרים מ'ואף גם זאת' עד סופה של התוכחה.
אחרי עלייתו, עושים לו 'מי שברך' בנוסח מיוחד בנוסף ל'מי שברך' הרגיל, ובשניהם מזכירים אותו בשמו.
בסיום הספר קורא הציבור כלפי המסיים את שתי המילים: חֶזֶק וְנִתְחַזֵּק, כלשון המקרא ודקדוקו בשמואל ב' יב (ולא שלוש מילים: "חזק חזק ונתחזק"), העולה שותק מפני הפסק לברכה אחרונה, ורק הקורא בתורה חוזר על קריאה זו.
קדיש שאחר קריאת התורה נאמר בניגון נבחר לכבוד סיום הספר ויש המתחילים בניגון רק מ'יתברך' שיש לו ניגון מיוחד לשבת ברכת החודש.
הקריאה למפטיר מתחילה מ'וכל מעשר בקר'.
מפטירים 'ה' עזי ומעזי'.
אין מזכירים נשמות ואין אומרים מי שברך לקהל.
מברכים החודש. הש"ץ נוטל ספר תורה בידו ומכריז: "ראש חודש סיון יהיה ביום הרביעי".
הקהל אינו חוזר על הכרזה זו, אלא אומר תיכף את בקשת 'יחדשהו' בנוסח הקצר, והש"ץ חוזר עליה, והחל מהמילים 'לחיים ולשלום' אומרה בניגון שבועות (תחילת 'אקדמות'), וממשיך בו בתחילת 'אשרי'.
אחר מנחה שונים פרק ה' של אבות.

סיון

ראש חודש סיון

בראש חודש אין אָבֵל עובר לפני התיבה בכל התפילות. בעל 'יארצייט' עובר.
בערבית ובשחרית מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון, אך לא מאריכים באמירת 'והוא רחום'.
בליל ראש חודש לפני שמונה עשרה מכריזים: 'ראש חודש'.
'אדון עולם' בניגון מיוחד.
'הודו' ו'אנא' שבהלל נאמרים בניגון שבועות (תחילת 'אקדמות').
אין הפסקה בין חצי קדיש למוסף. יש החולצים תפילין לפני הקדיש, ויש שחולצים אחר מוסף.
בחזרת הש"ץ של מוסף, הש"ץ אומר את הקטע מ'לששון ולשמחה' עד 'ולסליחת עון' בניגון שבועות, וממשיך בניגון יום חול.

בין ראש חודש סיון לשבועות

יש שנהגו שאין אֵל עובר לפני התיבה מפני שהם ימים שאין אומרים בהם תחנון. בעל 'ארציט' עובר.

מאריכים ב'ברכו' של ערבית ושחרית בניגון של מוצאי שבת. אין אומרים תחנון.

ביום ה' לפני הוצאת ספר התורה אומר הש"ץ 'א' ארך אפים' בניגון הימים שאין אומרים בהם תחנון, והקהל חוזר ואומרו אחריו.

שבת לפני שבועות פרשת במדבר – 'שווארץ שבת' (שבת זכרון קהילות אשכנז שחרבו בגזירות תתנ"ו)

'לכה דודי' נאמר בניגון המיוחד לימי הספירה.

בשחרית לפני חתימת ברכת 'אהבה רבה', אחר המילים 'וליחדך באהבה', אומרים את האהבה 'אותך כל היום' בניגון מיוחד, ואז אומרים את חתימת הברכה: 'בא"י הבוחר בעמו ישראל באהבה', בניגון שבת. הנוסח הנכון ללא שיבושי הצנזורה מופיע בתדפיס מיוחד, וכן באוצר פיוטי שבתות השנה 'השיר והשבח'.

נוסח 'אמת ויציב' הרגיל, ובשבת זו אין הש"ץ משמיע 'על הראשונים' בנעימה, אך מסיימו בניגון שבת, זולת 'אֵהים באזנינו' בניגון מיוחד. מפטירים 'והיה מספר בני ישראל'.

לאחר אמירת 'קום פורקן' מזכירים נשמות בלחש מתוך ספר הזכרת נשמות המכונה 'ממורבוך'. תחילה אומר הש"ץ כנהוג בכל שבת את ההזכרה של שלושת הנפטרים האחרונים שהלכו לעולמם ושנרשמו בו, וכן את ההזכרה של שלושה נפטרים קודמים, לפי סדר הופעתם בספר. לאחר מכן אומר את ההזכרה המיוחדת לשבת זו, היינו את נשמות הרוגי הקהילות בגזירות תתנ"ו, גזירות ק"ט ושאר גזירות, וכן את נשמות גדולי החכמים הנזכרים בספר. בגמר הזכרת נשמות אומר הש"ץ 'מי שברך' לקהל ולאחר מכן אומרים 'אשרי'.

אחרי 'אשרי' עומד הקהל על רגליו והש"ץ אומר בנעימה עצובה 'אב הרחמים' והקהל אומר עמו בלחש. הנוסח הנכון הוא: **וַיִּקְוֶם בְּיָמֵינוּ לְעֵינֵינוּ נִקְמַת דָּם עַבְדֵּי הַשְּׁפוּד**. (הנוסח המודפס קוצר בידי הצנזורה). אחר כך הש"ץ נוטל את ספר התורה ואומר 'יהללו' בניגון שבו מסיימין לומר 'אב הרחמים'.

קדיש 'תתקבל' אחר מוסף נאמר בניגון נבחר.

במנחה קריאת התורה מסתיימת ב'בן אהרן הכהן' לפני 'ויפקד'.

אין אומרים 'צדקתך', ולפיכך הש"ץ אומר את הקדיש השלם בניגון מ'תתקבל' עד הסוף.

אחר מנחה שונים פרק ו' של אבות.

בערבית של מוצאי שבת אין אומרים 'יהי נועם' ו'ואתה קדוש'.

ערב שבועות

אין אומרים 'למנצח'.

מחליפים את הפרוכת, המעילים, כסויי עמוד החזן והבימה באלה המיוחדים לחג.

עשבים ואילנות

לקראת יום טוב של שבועות, מקשטים את בית הכנסת בעשבים ומעמידים בו ענפי אילנות סרק. מעטרים בפרחים את ארון הקודש והבימה ומקשטים במ את פתחי בית הכנסת ובתי המגורים.

לעיתור ספרי התורה יש הקולעים כתרים מפרחים צבעוניים ומניחים אותם על ספרי התורה במקום כתרי הכסף ורימוני הכסף. רבותינו הקפידו שלא לבטל מנהג קדמונים זה, לשמחת הרגל ולכבוד התורה.

נוסחי תפילה בחג

הנוסח בסוף 'והשיאנו' כבשבת: "וישמחו בך ישראל אוהבי שמך".
במוסף, בברכה האמצעית, ב'ומפני חטאינו': שְׁשַׁתְּלָחָה (ולא 'השלוחה'), ובקטע 'או"א מלך רחמן', הנוסח הוא: שׁוּבָה עָלֵינוּ (ולא 'אלינו').
בחזרת הש"ץ של מוסף הנוסח הוא: וְחֶעֱרַב לְפָנֶיךָ עֲתִירָתֵנוּ (ולא 'ותערב עליך'), וכן הֶשֶׁב שְׁכִינְתְּךָ לְצִיּוֹן עִירְךָ (ולא בהשמטת המילה 'עירך').

ליל שבועות

בארץ ישראל: שרים 'מה טובו' לפני 'ברכו'.
אומרים מערבובת 'וירד אביר'. (פיוטי שבועות דידן של יום א' הם גם במחזורי פולין-ליטא).
אחר 'השכיבנו' אומרים את הפסוק 'וידבר משה'.
קידוש עם ברכת 'שהחיינו'. 'עלינו'.
'יגדל' בניגון יום טוב.

תיקון ליל שבועות – 'שבועות לערנען'

נעורים כל הלילה ולומדים בחבורה את סדר 'תיקון ליל שבועות'.
ילדים גדולים משתתפים בלימוד זה.
בני החבורה יושבים סביב שולחן ובראשם הרב. כל אחד מהנוכחים, לסירוגין לפי סדר הישיבה, קורא בקול רם קטע מהתיקון, ושאר בני החבורה אומרים עמו בלחש. כשגמר הראשון את הקטע שלו, מתחיל היושב לימינו בקריאת הקטע הבא. וכן הלאה עד הסוף. הואיל והקטעים מרובים הם, חוזר כל אחד לקרוא בהגיע תורו כמה פעמים.
חלק התורה נקרא בטעמי המקרא, חלק הנביאים – בנגינת ההפטרה, חלק התהלים – בניגון אמירת תהלים בציבור, חלק המגילות – בניגון, שאר הכתובים – בנגינת ההפטרה (מלבד איוב ומשלי שאין לנו בהם מסורת נגינה), וחלק המשניות – בניגון לימוד תורה שבעל פה.
בשעת קריאת עשרת הדברות נוהגים לעמוד, ויש המקדימים לעמוד כמה פסוקים לפני כן כדי שלא להבדיל בין דברי תורה.
אבל אומר קדיש יתום בסיום התורה, וכן בנביאים וכן בכתובים. אחר גמר כל סדר מששה סדרי משנה אומרים 'רבי חנניא בן עקשיא' וקדיש דרבנן, וכן אחר גמר כל חלק נוסף בסדר הלימוד, כפי שמצויין בספרי תיקון ליל שבועות.

בארץ ישראל: במגילת רות יש האומרים רק את שלושת הפסוקים הראשונים ושלושת הפסוקים האחרונים, מפני שבארץ ישראל קוראים את כולה בשחרית. פסוקי מגילת איכה נאמרים בלחש. מזמורי התהלים נאמרים לסירוגין פסוק בפסוק. יש מרבתינו שנמנעו מלומר את התחינות הקבליות והתפילה על תיקון כרת שבסוף הלימוד. בכמה קהילות בגמר הלימוד נהגו לזמר 'יגדל' ו'אדון עולם' בנגונים מיוחדים. במהלך הלימוד עומדים לרשות הלומדים מאכלים ומשקאות. יש העורכים הפסקה להגשתם בין לימוד תורה שבכתב לתורה שבעל פה.

שחרית של שבועות

'אדון עולם' נאמר בניגון תחילת 'אקדמות'. אחד המתפללים אשר ישן בלילה אומר את הברכות בקול רם מ'על נטילת ידיים' עד 'גומל חסדים טובים' וגם את ברכות התורה, ומכוין להוציא את המכוונים לצאת. 'ברוך שאמר' נאמר בניגון יום טוב. ש"ץ פותח בנעימת יום טוב באמירת 'ה' בתעצומות'. **בארץ ישראל:** את סוף 'ישתבח' החל מ'א' ההודאות' אומר הש"ץ בניגון המיוחד לימי 'מתנת יד' וממשיך בו את חצי הקדיש (ויש שממשיכים בניגון זה גם באמירת 'ברכו'). בקדיש זה כופלים 'לעילא ולעילא'. **בחוצ' לארץ:** את סוף 'ישתבח' החל מ'א' ההודאות' אומר הש"ץ בניגון תחילת 'אקדמות' וממשיך בו עד סוף חצי הקדיש. אומרים יוצר 'אדון אמנני'; אופן 'ועתה בני'; נוסח 'אמת ויציב' הקצר והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון, זולת 'אנכי שמעת'. בחזרת הש"ץ אומרים קרובות 'אורח חיים' (במחזורי פולין-ליטא הן הקרובות לשחרית יום ב' דשבועות). אומרים 'א' נא'. בסדר 'אלוף מסובל' אומר הש"ץ סוף כל קטע בנעימה ידועה. הקהל מצטרף אל הש"ץ באמירת חצאי הפסוקים שבסוף כל קטע. הקטע המתחיל 'תעתועים המה' שובש מאוד בידי הצנזורה, נוסח הפייטן ללא שיבושי הצנזורה מופיע בתדפיס מיוחד וכן בספר 'מערבים וקרובות'. בקטע האחרון, 'שכן רעד', פותח הש"ץ ב'קרוץ מחמר', ואומרו עד סופו בניגון נבחר. ומסיימים ש"ץ וקהל ביחד את הפסוק האחרון בניגון של הפסוקים. בסוף הסילוק הש"ץ מתחיל בנעימה מ'חילי מעלה'. ברכת כהנים של שחרית נאמרת בניגון תחילת 'אקדמות'.

בחוץ לארץ	בארץ ישראל
הלל	הלל ומגילה
'הודו' ו'אנא ה' הושיעה נא' נאמרים בניגון תחילת 'אקדמות'. קדיש 'תתקבל' נאמר בניגון מיוחד לקדיש שלפני קריאת מגילה במועד, ויש שבהלל, נאמרים שמתחילים בניגון זה כבר מ'אנא ה' הצליחה נא' ובאותו ניגון מסיים הש"ץ את הברכה החל מהמילים 'כי לך טוב להודות', ובו ממשיך ואומר קדיש 'תתקבל'. קדיש 'תתקבל' לפני הוצאת ספרי התורה קוראים מגילת 'רות' בברכה מתוך מגילה של קלף. אין מברכים 'שהחיינו'. ובמקום בו נוהגים שהציבור כולו קורא את המגילה מתוך מחזורים מודפסים, אין מברכים עליה כלל. אחר הקריאה אומרים קדיש יתום.	

אקדמות וקריאת התורה של שבועות

הוצאת ספרי התורה בניגוני יום טוב.

יש הנוהגים לומר ברגלים י"ג מידות ותחינת 'רבנו של עולם' ('רבון העולם').

בארץ ישראל: שרים 'על הכל' לסירוגין הש"ץ והקהל.

'אקדמות' אומרים אחר קריאת פסוק ראשון בתורה. בעת אמירת 'אקדמות' מכסים את ספר התורה. העולה לתורה אינו אומר 'אקדמות' כלל, לא את חרוזי הש"ץ ולא את חרוזי הציבור, משום הפסק ברכה שלו. על פי גדולי פוסקי אשכנז ראוי לקורא בתורה להמנע מלומר 'אקדמות' בעצמו ולהניח לאיש זולתו לאומרו, שהוא כדמות המתורגמן.

רביעי נחשבת לעליה חשובה, בגלל קריאת עשרת הדברות שבה, ויש מקומות שהיא נמכרת בפני עצמה, ויש שמעלים בה את הרב או תלמיד חכם אחר. אין אומרים 'ארכין'.

בשעת קריאת עשרת הדברות נוהגים לעמוד. יש המקדימים לקום כמה פסוקים לפני כן כדי שלא להבדיל בין דברי תורה, ולפיכך נהגו שאין עושים 'אנכי' תחלת פרשה.

עשרת הדברות קוראים בטעם עליון. כשאומר הקורא את המילה 'לאמר' שלפניהן, מאריך בנגינה, פרשת 'אנכי' נקראת בקול רם. הקורא מאריך בנגינה בסיומי הפסוקים שלפני הדברות (לפי 'דברי קהלת' היינו: 'מצותי', 'לשוא' השניה, 'ויקדשהו', 'לך', 'תרצח', 'תנאף', 'תגנב', 'שקר').

חצי קדיש שאחר קריאת התורה נאמר בניגון תחילת 'אקדמות'.

'מי שברך' לעולה האחרון בספר הראשון נאמר אחר הגבהתו. המגביה מוסר את הספר למכובד בהוצאת הספר השני.

להפטר 'מרכבה דחזקאל' קוראים את הרב או תלמיד חכם אחר (בארץ ישראל הרב הוא חיוב גם משום 'מתנת יד').

בארץ ישראל

ב'מי שברך' לעולי התורה מוסיפים: 'לכבוד התורה ולכבוד הרגל', 'ויזכהו לעלות לרגל עם כל ישראל אחיו'.

מכבדים את הרב בגלילת ספר שני משום 'מי שברך' של 'מתנת יד'.

מתנת יד

הרב הוא הש"ץ עד סוף הכנסת ספרי התורה.

לאחר ההפטרה מברכים עבור 'מתנת יד'. אחד מראשי הקהל אוחז ספר תורה בידו ומברך את הרב ב'מי שברך' של 'מתנת יד', ואחר כך אוחז הרב את ספר התורה ומברך ב'מי שברך' של 'מתנת יד' את כל הקהל. (המעות שכל אחד קיבל על עצמו לתת כמתנת יד עבור לומדי תורה ועניי ארץ ישראל וירושלים, נאספות אחר החג ונשלחות ליעדן).

אין אומרים 'זיכור' ברגלים, כי אסור לעורר עצב בימי חיוב דאורייתא של שמחה, כמבואר בראשונים. המורגלים באמירתו כמנהג פולין-ליטא, יכולים לאומרו בשעת אמירת 'מי שברך' של 'מתנת יד'.

הכנסת ספרי התורה, כולל 'אשרי' ו'תהילת ה' ידבר', בניגוני ימים נוראים. הרב בעצמו מניח את הספרים בתוך הארון.

מוסף של שבועות

בחזרת הש"ץ אומרים אזהרות 'אתה הנחלת'.

אחר האזהרות הש"ץ אומר 'אז שש מאות' בניגון 'בראש השנה יכתבון'.

ברכת כהנים **בארץ ישראל**: בניגון 'מתנת יד'; **בחוץ לארץ**: בניגון תחילת 'אקדמות'.

קדיש 'תתקבל' בניגון נבחר.

מנחה של יום טוב

'אשרי' ו'ובא לציון' נאמרים בניגון מנחה של שבת; חצי הקדיש לפני העמידה, שתי הברכות הראשונות של חזרת הש"ץ והקדושה – בניגון יום חול; 'לדור ודור' והברכה האמצעית – בניגון יום טוב; שלוש הברכות האחרונות – בניגון יום חול; קדיש 'תתקבל' – בניגון מיוחד למנחה של יום טוב.

בחוץ לארץ

ליל שני של שבועות

שרים 'מה טובו' לפני 'ברכו'.

אומרים מערבות 'אֵלֵהֶם ה'' (נמצאות במחזורי אשכנז המובהקים).

בברכת 'השכיבנו' אומרים את הביכור 'אשריך ישראל'.

אחר 'השכיבנו' אומרים את הפסוק 'וידבר משה'.

קידוש עם ברכת 'שהחיינו'. 'עלינו'. 'גדל' בניגון יום טוב.

בחוץ לארץ

שחרית יום שני של שבועות

'אדון עולם' נאמר בניגון תחילת 'אקדמות'.
הש"ץ מתחיל בנעימת יום טוב באמירת 'הל' בתעצומות'.
את סוף 'ישתבח' החל מ'א' ההודאות' אומר הש"ץ בניגון המיוחד לימי 'מתנת יד' וממשיך
בו את חצי הקדיש (ויש שממשיכים בניגון זה גם באמירת 'ברכו'). בקדיש זה כופלים 'לעילא
ולעילא'.

אומרים יוצר 'אילת אהבים' (נמצא גם במחזורי פולין-ליטא), אופן 'ארחות אראלים' (נמצא
במחזורי אשכנז המובהקים) [ויש שאומרים אופן 'ועתה בנים']. נוסח 'אמת ויציב' הקצר והחל
מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון, זולת 'אנכי גדול בנעדים' (נמצא במחזורי אשכנז
המובהקים).

בחזרת הש"ץ אומרים קרובות 'ארץ מטה ורעשה' (במחזורי פולין-ליטא הן הקרובות
לשחרית א' דשבועות).
אומרים 'א' נא'.

בסדר המתחיל 'ובכן ה' קנני ראשית דרכו', השמיטו המדפיסים כמה שורות בקטעים
המתחילים באותיות ע"ן עד רי"ש. נוסח הפיוט המלא מופיע בקובץ מיוחד של 'מכון מורשת
אשכנז'.

ברכת כהנים בניגון תחילת 'אקדמות'.
'הודו' ו'אנא ה' הושיעה נא' נאמרים בניגון תחילת 'אקדמות'. קדיש 'תתקבל' נאמר בניגון
מיוחד לקדיש שלפני קריאת מגילה במועד, ויש שמתחילים בניגון זה כבר מ'אנא ה' הצליחה
נא' ובאותו ניגון מסיים הש"ץ את הברכה החל מהמילים 'כי לך טוב להודות', ובו ממשיך
ואומר קדיש 'תתקבל'.

מגילה וקריאת התורה יום שני של שבועות

לפני הוצאת ספרי התורה קוראים מגילת 'רות' בברכה מתוך מגילה של קלף. אין מברכים
'שהחיינו'. ובמקום בו נוהגים שהציבור כולו קורא את המגילה מתוך מחזורים מודפסים, אין
מברכים עליה כלל. אחר הקריאה אומרים קדיש יתום.

הוצאת ספרי התורה בניגוני יום טוב.
יש הנוהגים לומר ברגלים י"ג מידות ותחינת 'רבוננו של עולם' ('רבון העולם').
שרים 'על הכל' לסירוגין הש"ץ והקהל.
ב'מי שברך' לעולי התורה מוסיפים: 'לכבוד התורה ולכבוד הרגל', 'ויזכרו לעלות לרגל עם
כל ישראל אחיו'.

הרב הוא חיוב לעלות לתורה משום 'מי שברך' של 'מתנת יד', ולכן אף מכבדים אותו
בגלילת ספר שני.

מתחילים את ההפטרה מהפסוק 'תפלה לחבקוק הנביא'.
בהפטרה אין אומרים 'יציב פתגם'.

בחוץ לארץ

אומרים 'מי שברך' של 'מתנת יד', כפי הסדר המפורט בקטע המקביל לבני ארץ ישראל ביום ראשון של שבועות.
הכנסת ספרי התורה, כולל 'אשרי' ו'תהילת ה' ידבר', בניגוני ימים נוראים. הרב בעצמו מניח את הספרים בתוך הארון.

מוסף יום שני של שבועות

בחזרת הש"ץ אומרים את האזהרות 'אזהרת ראשית'. אחר האזהרות אומר הש"ץ 'אז שש מאות' בניגון 'בראש השנה יכתבון'.
ברכת כהנים נאמרת בניגון 'מתנת יד'.
קדיש 'תתקבל' אחר מוסף נאמר בניגון נבחר.

מוצאי יום טוב

אין אומרים 'לדוד ברוך' אבל מאריכים באמירת 'והוא רחום' ו'ברכו' כבמוצאי שבת. מבדילים לפני 'עלינו'.

אסרו חג של שבועות

יש שנהגו שאין אגל עובר לפני התיבה באסרו חג מפני שאין אומרים בו תחנון ו'למנצח'. בעל 'יארציט' עובר.
בשחרית מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון. אין אומרים תחנון ולא 'למנצח'.

ימי התשלומים

למחרת אסרו חג עד סוף ימי התשלומים אומרים תחנון (ו'צדקתך' במנחה של שבת).

פרשת נשא

כהן קורא עד 'בן אהרן הכהן' לפני 'ויפקד'.
רביעי נחשבת לעליה חשובה, בגלל קריאת ברכת כהנים שבסופה, ויש מקומות שהיא נמכרת בפני עצמה, ויש שמעלים בה את הרב.
בברכת כהנים, הקורא מאריך בנגינה במילים 'אמור להם' וקורא את שלושת הפסוקים של הברכה בהרמת קול.
מפטירים 'ויהי איש אחד' ומסיימים במילים: 'ובין אשתאל'.
במנחה אומרים 'צדקתך'.
אחר מנחה שונים פרקים א'-ב' של אבות.

פרשת בהעלתך

את פסוקי המסעות קוראים בניגון מיוחד.
חמישי קורא עד 'ויסעו', ששי – עד 'את רוחו עליהם'.
מפטירים 'רני ושמחי' ומסיימים במילים: 'חן חן לה'.
אחר מנחה שונים פרקים ג'-ד' של אבות.

פרשת שלח

לוי קורא עד 'יכל נוכל לה', שלישי – עד 'מאד מאד', רביעי – עד 'את כל הארץ', חמישי – עד 'ריח ניחח לה', ששי – עד 'הגר אתכם'.
מחציתו השניה של קדיש שאחר קריאת התורה, נאמרת בניגון מיוחד מחמת ברכת החודש.
מפטירים 'וישלח יהושע'.

אין מזכירים נשמות ואין אומרים 'מי שברך' לקהל.
מברכים החודש. הש"ץ נוטל ספר תורה בידו ומכריז: "ראש חודש תמוז יהיה ביום החמישי וביום הששי". הקהל אינו חוזר על הכרזה זו, אלא אומר תיכף את בקשת 'יחדשהו' בנוסח הקצר, והש"ץ חוזר עליה, והחל מהמילים 'לחיים ולשלום' אומרת בניגון נבחר ויש שנהגו בניגון 'לכה דודי' של ימי בין המצרים, וממשיך בו בתחילת 'אשרי'.
אחר מנחה שונים פרקים ה'-ו' של אבות.

תמוז

ראש חודש תמוז

בראש חודש אין אָבֶל עובר לפני התיבה בכל התפילות. בעל 'יארצייט' עובר.
בערבית ובשחרית מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון, אך לא מאריכים באמירת 'והוא רחום'.
בליל א' דראש חודש לפני שמונה עשרה מכריזים: 'יעלה ויבא'; בליל ב' דראש חודש מכריזים: 'ראש חודש'.
'אדון עולם' בניגון מיוחד.
'הודו' ו'אנא' שבהלל נאמרים בניגון 'לכה דודי' של ימי בין המצרים.
אין הפסקה בין חצי קדיש למוסף. יש החולצים תפילין לפני הקדיש, ויש שחולצים אחר מוסף.

בחזרת הש"ץ של מוסף, הש"ץ אומר את הקטע מ'לששון ולשמחה' עד 'ולסליחת עון' בניגון 'לכה דודי' של ימי בין המצרים, וממשיך בניגון יום חול.

פרשת קרח

שלישי קורא עד 'ביד משה לו'.

מפטירים 'ויאמר שמואל אל העם'.
במנחה, לוי קורא עד 'לחוקת עולם'.
אחר מנחה שונים פרקים א'-ב' של אבות.

פרשת חוקת

מפטירים 'ויפתח הגלעד' ומסיימים במילים: 'מפני בני ישראל'.
אחר מנחה שונים פרקים ג'-ד' של אבות.

פרשת בלק

מפטירים 'והיה שארית יעקב'.
אחר מנחה שונים פרקים ה'-ו' של אבות.

שבעה עשר בתמוז

ביום זה מתחיל הש"ץ לגנון את ניגוני התפילה המיוחדים לימי בין המצרים (ראה להלן).
עוטים את ספר התורה במעיל שחור עד אחרי קריאת התורה של מנחה, שאז מחזירים את המעיל הרגיל.
אומרים סליחות בברכת 'סלח לנו' של חזרת הש"ץ אחר המילים 'כי פשענו'. סדר הסליחות הוא כמנהג אשכנז המובהק.
את הפזמון 'שעה נאסר' אומר הש"ץ בנעימה מיוחדת. אחר אומרו את החרוז הראשון חוזר עליו הקהל באותה נעימה. הש"ץ ממשיך לומר בניגון את שאר החרוזים והקהל עמו בקול נמוך. בסופו חוזר הקהל לומר את הקטע הראשון בקול רם ובנעימה.
לפני ברכת 'רפאנו' אומר הש"ץ ברכת 'עננו'.
יש שנהגו שהש"ץ מסיים ברכת 'עננו' בניגון 'שומע תפלה'.
'אבינו מלכנו' ניתקן לאמירה בעשרת ימי תשובה בלבד, ואין אומרים אותו בתעניות ציבור בשאר ימות השנה.
אחר נפילת אפים אומרים 'שומר ישראל', שהוא פיוט הנועד לימי תענית ציבור בלבד. הש"ץ אומר כל חרוז של 'שומר ישראל' בנעימת תענית ציבור, והציבור חוזר עליו באותה נעימה.
לפני הוצאת ספר התורה אומר הש"ץ 'א' ארך אפים' בניגון הפזמון 'שעה נאסר', והקהל חוזר ואומרו אחריו.
במנחה, קוראים לישראל לעלות לתורה, בלא הזכרת שמו, במילים: "יעמוד מפטיר".
'עננו'. 'שים שלום' במקום 'שלום רב'. 'רבון העולמים' של תענית.
בארץ ישראל: הכהנים עולים לדוכן. **בחוצ לארץ:** הש"ץ אומר 'או"א ברכנו'.
אין אומרים 'אבינו מלכנו', ולא 'שומר ישראל'.

בין המצרים

הש"ץ אומר 'אדון עולם' בניגון מיוחד לימי חול של בין המצרים, והניגון יורד במילים: 'ה' לי ולא אירא', וכן יורד הניגון במילים 'על נטילת ידים', 'מלך מהולל בתשבחות', 'אמן ואמן'.

את המילים 'הבוחר בעמו ישראל באהבה' אומר בניגון טעמי איכה. בחזרת הש"ץ של שחרית ומנחה יורד הניגון במילים: 'מגן אברהם', 'מחיה המתים', 'וקרא זה אל זה ואמר', 'לעומתם ברוך יאמרו'. את ברכת 'ולירושלים עירך' כולה אומר בניגון ידוע של קינות, ואת חתימת הברכה – בניגון טעמי איכה. גם בסוף שלוש הברכות האחרונות יורד הניגון, אולם במילה האחרונה של רצה ו'שים שלום' דהיינו 'לציון' ו'בשלום', הניגון שוב עולה. בשני וחמישי, אחר נפילת אפים באמירת 'ה' אלהי ישראל', את הקטעים הנאמרים בקול מסיימים בניגון יורד. לפני הוצאת ספר התורה אומר הש"ץ 'א' ארך אפים' בניגון הפזמון 'שעה נאסר', והקהל חוזר ואומרו אחריו. סוף חצי קדיש שאחר קריאת התורה מסתיים בניגון יורד. במנחה של ערב שבת וערב ראש חודש, בה אין אומרים תחנון, נעימת חזרת הש"ץ היא כבכל ימות השנה.

פרשת פינחס

'לכה דודי' נאמר בניגון מיוחד לשבתות בין המצרים. בשחרית אומרים את נוסח 'אמת ויציב' הרגיל והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בנעימת עצב. אומרים זולת 'אל א' חי ארנן', תחילתו וסופו נאמרים בנעימה. החרוז החוזר הוא 'אל תחרש א' (ולא 'אל דמי לך'). מחציתו השניה של קדיש שאחר קריאת התורה נאמרת בניגון מיוחד מחמת ברכת החודש. מפטירים 'דברי ירמיהו' (נדפס בפרשת מטות). אין מזכירים נשמות ואין אומרים 'מי שברך' לקהל. מברכים החודש. הש"ץ נוטל ספר תורה בידו ומכריז: "ראש חודש אב יהיה ביום שבת קודש הבא עלינו לטובה". הקהל אינו חוזר על הכרזה זו, אלא אומר תיכף את בקשת 'יחדשהו' בנוסח הקצר, והש"ץ חוזר עליה, והחל מהמילים 'לחיים ולשלום' אומרה בניגון 'אלי ציון' וממשיך בו בתחילת 'אשרי'. משבת זו והלאה, אין שונים פרקי אבות אחר מנחה.

מנחם אב

פרשת מטות-מסעי – ראש חודש אב

לובשים בגדי שבת כבכל שבתות השנה. 'לכה דודי' נאמר בניגון מיוחד לשבתות בין המצרים. אין הש"ץ מנגן את הניגונים המיוחדים לשבתות בהן קוראים בשני ספרי תורה, לא בערבית ולא בשחרית. לפני תפילת העמידה של ערבית ליל שבת מכריזים: 'ראש חודש'. בשחרית אומרים יוצר של שבת וראש חודש 'אליהו אלהים אמת', אופן 'לך אלים' של שבת וראש חודש בניגון. אומרים את נוסח 'אמת ויציב' הרגיל והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו

בנעימת עצב, זולת של שבת שניה אחר י"ז בתמוז 'אריות הדיחו', תחילתו וסופו נאמרים בנעימה.

כהן קורא עד 'בית אביה'.

את פסוקי המסעות בפרשת מסעי קוראים בניגון מיוחד.

בסיום הספר קורא הציבור כלפי המסיים את שתי המילים: חֶזֶק וְנִתְחַזַּק, כלשון המקרא ודקדוקו בשמואל ב' י' יב (ולא שלוש מילים: "חזק חזק ונתחזק"), העולה שותק מפני הפסק לברכה אחרונה, ורק הקורא בתורה חוזר על קריאה זו.

הקדיש אחרי קריאת התורה נאמר בחלקו הראשון בניגון מיוחד לראש חודש אב ושבת חזון, ובחלקו השני בניגון נבחר לכבוד סיום הספר.

'מי שברך' לעולה השביעי נאמר אחרי הגבהת הספר הראשון. המגביה מוסר את הספר למכובד בהוצאת הספר השני.

מפטירים 'שמעו דבר ה' ומסיימים במילים: 'אלוף נעורי אתה', אף כי חל בראש חודש.

אין מזכירים נשמות.

בעמידה של מוסף, בברכת 'אתה יצרת', בין פסוקי קרבן שבת לפסוקי קרבן ראש חודש, אומרים: זֶה קָרְבַּן שֶׁבֶת וְקָרְבַּן רֹאשׁ חֹדֶשׁ כְּאָמֹר.

בסוף קדושה אחר עניית הקהל 'אני ה' אלהיכם', אומרים את הפיוט של שבת וראש חודש: 'אלהיכם יזריח'.

'לדור ודור' נאמר בניגון שבת, 'הא' הקדוש' – בניגון יום טוב, עד 'כאמור', 'וביום השבת' – בניגון שבת, עד 'זה קרבן שבת', ומ'וקרבן ראש חודש כאמור, ובראשי חדשיכם' – בניגון יום טוב, 'ישמחו' – בניגון שבת, 'להינו' עד 'לטובה ולברכה' – בניגון יום טוב, 'לששון ולשמחה', עד 'ולסליחת עון' – בניגון תחילת הקדיש שאחרי קריאת התורה של שבת זו. 'כי בעמך' עד סוף העמידה – בניגון שבת.

קדיש 'תתקבל' אחר מוסף נאמר בניגון נבחר.

במנחה אין אומרים 'צדקתך', ולפיכך הש"ץ אומר את הקדיש השלם בניגון מ'תתקבל' עד הסוף.

במוצאי שבת מבדילים בבית הכנסת ואף נותנים לנערים לשתות כבכל מוצאי שבת, ואם אין שם קטן ישתה המבדיל בעצמו.

שיר המעלות אחרי הבדלה נאמר בלי ניגון.

פרשת דברים – שבת חזון – 'שווארץ שבת'

לובשים בגד חול בשבת חזון כדי לעשות היכר לאבלות, והקפידו על כך גדולי הפוסקים רבותינו שבאשכנז. אם בלבוש חליפה של חול כבר נעשה היכר, ניתן ללבוש את כל השאר – כובע, חולצה, נעלים – של שבת.

'לכה דודי' נאמר בניגון 'אלי ציון', וממשיכים בו באמירת 'מזמור שיר ליום השבת' ו'ה' מלך'. הפסוק האחרון, 'עדותיך נאמנו', נאמר בניגון שבת.

יש נוהגים שש"ץ אומר 'מגן אבות' בניגון עצוב מיוחד.

בשחרית יש אומרים 'אדון עולם' בניגון ימים נוראים, עם ירידת הניגון בסוף כל חרוז שני.

'ברוך שאמר' נאמר בניגון פשוט. אין מאריכים ב'הכל יודוך' וב'א' אדון' אלא אומרים את הכל באמירת סירוגין. הש"ץ אומר את הקטע מ'לא אשר שבת' עד 'ביום שבת קודש' בניגון מיוחד של עצב, וב'שמך ה' אלהינו' חוזר לניגון שבת.

לפני חתימת ברכת 'אהבה רבה', אחר המילים 'וליוחדך באהבה', אומרים את האהבה 'אותך כל היום' בניגון מיוחד, ואז אומרים את חתימת הברכה: 'בא"י הבוחר בעמו ישראל באהבה', בניגון שבת. הנוסח הנכון ללא שיבושי הצנזורה מופיע בתדפיס מיוחד וכן באוצר פיוטי שבתות השנה 'השיר והשבח'.

נוסח 'אמת ויציב' הרגיל, ובשבת זו אין הש"ץ משמיע 'על הראשונים' בנעימה, אך מסיימו בניגון שבת, זולת 'אלהים באזינו' בניגון מיוחד.

בקריאת התורה מתחילים לקרוא ללוי מהפסוק 'איכה אשא', בניגון הרגיל ולא בניגון איכה. חצי קדיש אחר קריאת התורה נאמר בניגון מיוחד לראש חודש אב ולשבת חזון. מפטירים 'חזון ישעיהו'. הרב קורא את ההפטרה בניגון 'איכה', ומהפסוק 'לכן נאם האדון' עד סוף ההפטרה אומר בניגון טעמי ההפטרה. את הפסוק האחרון של ההפטרה 'ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה' אומר הקהל בקול רם, ואחר כך המפטיר.

לאחר אמירת 'קום פורקן' מזכירים נשמות בלחש מתוך ספר הזכרת נשמות המכונה 'ממורבוך'. תחילה אומר הש"ץ כנהוג בכל שבת את ההזכרה של שלושת הנפטרים האחרונים שהלכו לעולמם ושנרשמו בו, וכן את ההזכרה של שלושה נפטרים קודמים, לפי סדר הופעתם בספר. לאחר מכן אומר את ההזכרה המיוחדת לשבת זו, היינו את נשמות הרוגי הקהילות בגזירות תתנ"ו, גזירות ק"ט ושאר גזירות, וכן את נשמות גדולי החכמים הנזכרים בספר. בגמר הזכרת נשמות אומר הש"ץ 'מי שברך' לקהל ולאחר מכן אומרים 'אשרי'.

אחרי 'אשרי' עומד הקהל על רגליו והש"ץ אומר בנעימה עצובה 'אב הרחמים' והקהל אומר עמו בלחש. הנוסח הנכון הוא: **וַיִּקְרָא בְּיָמֵינוּ לְעֵינֵינוּ נִקְמַת דָּם עֲבָדָיו הַשְּׂפוּדִים** (הנוסח המודפס קוצר בידי הצנזורה). אחר כך הש"ץ נוטל את ספר התורה ואומר 'יהללו' בניגון שבו מסיימין לומר 'אב הרחמים'.

בקדושת מוסף את המילים 'והוא ישמיענו' עד 'כתוב לאמר', אומר הש"ץ בניגון חצי הקדיש שאחר קריאת התורה של שבת זו.

מנחה וסעודה שלישית בשבת חזון

במנחה אין אומרים 'צדקתך', אף על פי כן אין אומרים את סופו של קדיש שלם בניגון נבחה. אף שבכל שבתות השנה הקפידו רבותינו להקדים סעודה שלישית לתפילת מנחה, בשבת זו יש מהם שהנהיגו להקדים מנחה ולסעוד אחריה, כדי לצאת חובת סעודה המפסקת באותה סעודה, ויש מרבותינו שגם בשבת זו נהגו בסעודה שלישית לפני מנחה ובה יצאו ידי חובת סעודה המפסקת.

מוצאי שבת – ליל תשעה באב

מהפכים את הפרוכת, כסויי עמוד החזן והבימה (ואין מסירים אותם), ומסירים את החלק העליון והנפרד של הפרוכת ('כפורת').

חולצים מנעלים אחר 'ברכו', והש"ץ חולץ לפני 'ברכו'. בדורות האחרונים נהגו להכין נעלי תשעה באב מערב שבת בחדר הסמוך לבית הכנסת. כיום במקומות שמאחרים את תפילת ערבית יש האומרים 'ברוך המבדיל' אחר צאת הכוכבים וחולצים מנעליהם לפני לכתם לבית הכנסת.

אין אומרים 'לדוד ברוך' ו'למנצח בנגינות'.

הש"ץ מתפלל בלי עטיפת טלית.

מתפללים בקול נמוך דרך אבל, וכל מה שהש"ץ אומר בקול יש לו ניגון ידוע מיוחד לתשעה באב, עצוב ונמוך מאוד.

יש עומדים בתפילה עד קריאת 'איכה'.

בשמונה עשרה אומרים 'אתה חוננתנו'.

מכבים את הרוב המכריע של האורות, אבל רק על ידי מי שהבדיל בתפילה.

אחר שמונה עשרה אומרים קדיש שלם בלא 'תתקבל'. אין אומרים 'ויהי נועם' ו'ויתן לך' ואין מבדילים.

לפני קריאת 'איכה' הש"ץ מברך ברכת 'בורא מאורי האש'. והיחיד מברך בבואו לביתו ורואה נר כדי להוציא ידי חובה את בני ביתו.

הש"ץ יושב על מדרגה שלפני ארון הקודש, והקהל על הקרקע או על מושבים נמוכים.

אם הש"ץ קורא מתוך מגילה של קלף מברך עליה לפני הקריאה.

בכל פרק ופרק מרים הש"ץ קולו יותר מקודמו.

כשמגיע הש"ץ לפסוק 'השיבנו' מקדים הקהל ואומר בקול רם, והש"ץ חוזר עליו, ואומר 'כי אם' עד 'עד מאד', וחוזר הקהל לומר את הפסוק 'השיבנו' ואחריו הש"ץ.

הש"ץ אומר את הקינות בקול ובניגונים, והציבור אומרן עמו בקול נמוך.

מדלגים את הקינה השניה, 'בליל זה יבכיו'.

אחר הקינות עומדים ואומרים 'ואתה קדוש' בקול נמוך. קדיש שלם בלא 'תתקבל'. 'עלינו'.

יוצאים מבית הכנסת בלי אמירת שלום. אין מברכים את הבנים במוצאי שבת זו.

אחר ערבית מסירים את הכתרים והרימונים מעל ספרי התורה, ועוטפים במעיל שחור את ספר התורה שקוראים ממנו למחרת היום.

שחרית של תשעה באב

אחת מחמש ההשכמות.

בשחרית אין מדליקים אור או נרות.

התפילה כולה נאמרת בקול נמוך דרך אבלות, וכל מה שהש"ץ אומר בקול יש לו ניגון ידוע מיוחד לתשעה באב, עצוב ונמוך מאד. אין הש"ץ משמיע את ניגוני ימי בין המצרים.

סדר ברכות השחר הוא כבכל יום ואין משמיטים מהן את ברכות 'שעשה לי כל צרכי' ו'עוטר ישראל'.

אף הש"ץ אינו מתעטף בטלית.

בחזרת הש"ץ אומרים את הקרובות 'אאבך', והש"ץ אומר 'עננו'.

הש"ץ אומר 'או"א ברכנו' אבל אין הכהנים עולים לדוכן.

אחר חזרת הש"ץ, חצי קדיש. לפני הוצאת ספר התורה אומר הש"ץ 'א' ארץ אפים' בקול נמוך, והקהל חוזר ואומרו אחריו. עולים לתורה בלא טלית, ומברכים את ברכת התורה בקול עצוב. לפני ברכת התורה מברכים בלחש את ברכת: 'ברוך דיין האמת', ויש המברכים אותה בשם ומלכות. קוראים בתורה בקול נמוך ועצוב בלא טעמים. אין מברכים את העולים ב'מי שברך', ואין הם אומרים 'ישר כח' למכבדם לעלות. לישראל קוראים לעלות לתורה בלא הזכרת שמו, במילים: 'יעמוד מפטיר'. קדיש שאחר קריאת התורה נאמר בנעימת עצב. את ההפטרה בשחרית אומרים בקול נמוך ועצוב בלא טעמים (אף לא בטעמי איכה), כמו בקריאת התורה.

יושבים על הקרקע ואומרים קינות, והש"ץ יושב על מדרגה שלפני ארון הקודש. כל קינה וקינה נאמרת בקול מתחילתה ועד סופה, בניגונים נבחרים עצובים, על ידי אנשי הקהל, בזה אחר זה, כל אחד בתורו קינה אחת או יותר. יש קינות שיש להן ניגון מיוחד, והשאר בניגוני קינה רגילים.

יש קהילות בהן הש"ץ מקונן את י"ז הקינות הראשונות. הקהל אומר כל קינה בקול נמוך יחד עם המקונן בקול רם. מדלגים את הקינה 'ארזי הלבנון', ואומרים במקומה 'אלי ציון' בניגונה הידוע, בישיבה. אחר 'אלי ציון' מתחילים לומר את הציונים. הציון השני נאמר על ידי החשוב שבקהל. בסוף הקינות אומרים את החרוז 'עד אנה בכיה'. הקינה 'אז בחטאנו' נאמרת בניגון 'אלי ציון'.

ש"ץ עומד ואומר 'אשרי' ו'ובא לציון' (בלא הפסוק 'ואני זאת בריתי'), קדיש שלם בלא 'תתקבל'.

אומרים 'קרבו גויים'.

קדיש יתום. 'עלינו'. אין אומרים שיר של יום ו'שיר מזמור לאסף'.

אין קוראים 'איכה' בציבור.

אחר יציאת בית הכנסת הולכים לבית קברות, מסבבים אותו, ואין מתפללים בו.

אחרי שחרית, השמש מעביר את המעיל השחור לספר תורה שקוראים בו במנחה.

ברית מילה בתשעה באב

אם יש ברית מילה בתשעה באב, מסיימים את הקינות, ובגמר הקדיש שלאחר 'ובא לציון' מדליקים את נרות המילה ומלים את התינוק. בסיום ברית המילה אומרים 'קרבו גויים', קדיש יתום ו'עלינו'.

מנחה של תשעה באב

מתעטפים בטלית ומניחים תפילין. הש"ץ וחשובי הקהל מברכים עליהם בקול רם. אומרים שיר של יום ו'שיר מזמור לאסף' שלא נאמרו בשחרית, ולאחריהם קדיש יתום, ופותחים באמירת 'אשרי', ומתפללים מנחה בניגון הרגיל לימות השנה ולא בניגון עצב.

מעלים לתורה את שלושת עולי התורה של שחרית ומברכים אותם ב'מי שברך'.
קוראים בתורה בטעמי המקרא הרגילים, והעולים לתורה מברכים את ברכותיה בניגון הרגיל של כל השנה.
לישראל קוראים לעלות לתורה בלא הזכרת שמו, במילים: 'יעמוד מפטיר'.
אחרי קריאת התורה עוטפים את ספר התורה במעיל של כל השנה. ויש שעתה מחזירים את הכתרים והרימונים לספרי התורה.
אומרים 'נחם', 'עננו', 'שים שלום' במקום 'שלום רב', ו'רבון' של תענית.
חזרת הש"ץ נאמרת בלי ניגוני ימי בין המצרים.
יש שנהגו שהש"ץ מסיים את ברכות 'עננו' ו'נחם' בניגון 'שומע תפלה'.
בארץ ישראל: הכהנים עולים לדוכן. **בחוץ לארץ:** הש"ץ אומר 'או"א ברכנו'.
אחר מנחה אומרים קדיש 'תתקבל'.
אם אין מתפללים ערבית מיד אחרי מנחה, אומרים 'עלינו'.

מוצאי תשעה באב

אם מתפללים ערבית לאחר צאת הכוכבים, מקדימים ואומרים 'שיר המעלות הנה ברכו' וחצי קדיש, כבכל מעריב בזמנו בחול.
לפני 'עלינו' מבדילים על הכוס בלבד, בלא נר ובשמים.
לאחר תפילת ערבית מהפכים חזרה את הפרוכת, כסוי עמוד החזן והבימה, ומחזירים את החלק העליון והנפרד של הפרוכת ('כפורת').
המנהג הוא שאין מברכים ברכת הלבנה במוצאי תשעה באב, וממתינים בברכה לפחות עד לילה שאחרי. השנה אי אפשר להמתין לליל מוצאי שבת 'נחמו', מפני שחל בסוף זמן ברכת הלבנה.

פרשת ואתחנן – שבת נחמו – ט"ו באב

החל מליל שבת זו עד ליל שבת 'שובה' אומר הש"ץ את סוף הקדיש לפני העמידה, בניגון המסולסל, המקובל בחצי הקדיש שלפני מוסף ימים נוראים.
בשחרית הש"ץ אומר את ברכת 'יוצר אור' עד סוף החרוז 'אור עולם' בניגון ימים נוראים.
אומרים יוצר 'ארוממך אלהי', אופן 'שאו מנחה' בניגון ידוע, נוסח 'אמת ויציב' הקצר והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון, זולת 'אמת משל היה'.
כהן קורא עד 'כלכם היום'.
רביעי נחשבת לעליה חשובה בגלל קריאת עשרת הדברות שבה, ויש מקומות שהיא נמכרת בפני עצמה, ויש שמעלים בה את הרב.
בשעת קריאת עשרת הדברות נוהגים לעמוד. יש המקדימים לקום כמה פסוקים לפני כן כדי שלא להבדיל בין דברי תורה, ולפיכך נהגו שאין עושים 'אנכי' תחלת פרשה.
עד 'לאמר' קוראים בנגינה רגילה ובמילה 'לאמר' מאריך בנגינה.
את עשרת הדברות קוראים בציבור בטעם העליון, וביחיד – בטעם התחתון.

פרשת 'אנכי' נקראת בקול רם. הקורא מאריך בנגינה בסיומי הפסוקים שלפני הדברות (לפי 'דברי קהלת' היינו במילים 'מצותי', 'לשוא' השניה, 'השבת' השניה, 'לך' השניה, 'תרצח', 'תנאף', 'תגנב', 'שוא').

חמישי קורא עד 'ובשעריך'.

מחציתו השניה של קדיש אחר קריאת התורה נאמרת בניגון נבחר.

מפטירים 'נחמו נחמו עמי' ומסיימים במילים: 'איש לא נעדר'.

אין מזכירים נשמות.

בסוף קדושה אחר עניית הקהל 'אני ה' אלהיכם', אומרים את הפיוט: 'להיכם יוסיף'.

משבת זו עד חודש מרחשון של השנה הבאה אומרים קדיש 'תתקבל' שלאחר מוסף בניגון

נבחר, ויש בניגון ימים נוראים.

במנחה הפסוק האחרון של קריאת שלישי 'ואכלת ושבעת' נקרא בהרמת קול.

אומרים 'צדקתך'.

פרשת עקב

בערבית לפני העמידה סוף הקדיש נאמר בניגון המסולסל של ימים נוראים.

בשחרית כהן קורא עד 'יחיה האדם', לוי – עד 'אשר נתן לך', שלישי – עד 'כאשר דבר ה'

לך', רביעי – עד 'ובזרעך הנטויה', חמישי – עד 'לתת להם', ששי – עד 'חלב ודבש'.

הפסוק האחרון של קריאת לוי 'ואכלת ושבעת' נקרא בהרמת קול.

מפטירים 'ותאמר ציון'.

קדיש 'תתקבל' אחרי מוסף נאמר בניגון נבחר, ויש בניגון ימים נוראים.

במנחה, כהן קורא עד 'לפניכם היום'.

פרשת ראה

בערבית לפני העמידה סוף הקדיש נאמר בניגון המסולסל של ימים נוראים.

בשחרית, מחציתו השניה של קדיש שאחר קריאת התורה נאמרת בניגון מיוחד מחמת

ברכת החודש.

מפטירים הפטרת ערב ראש חודש שחל בשבת 'ויאמר לו יהונתן מחר חודש'.

אין מזכירים נשמות ואין אומרים 'מי שברך' לקהל.

מברכים החודש. הש"ץ נוטל ספר תורה בידו ומכריז: "ראש חודש אלול יהיה למחר ביום

הראשון וביום השני". הקהל אינו חוזר על הכרזה זו, אלא אומר תיכף את בקשת 'יחדשהו'

בנוסח הקצר, והש"ץ חוזר עליה, והחל מהמילים 'לחיים ולשלום' אומרה באחד מניגוני הימים

הנוראים, וממשיך בו בתחילת 'אשרי'.

קדיש 'תתקבל' אחרי מוסף נאמר בניגון נבחר, ויש בניגון ימים נוראים.

במנחה אין אומרים 'צדקתך', ולפיכך הש"ץ אומר את הקדיש השלם בניגון מ'תתקבל' עד

הסוף.

אלול

ראש חודש אלול

בראש חודש אין אָבֿל עובר לפני התיבה בכל התפילות. בעל 'יארצייט' עובר. בערבית ובשחרית מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבתות השנה, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון, אך בליל ב' דראש חודש לא מאריכים באמירת 'והוא רחום'. בליל א' דראש חודש לפני שמונה עשרה, מכריזים: 'יעלה ויבא'; בליל ב' דראש חודש מכריזים: 'ראש חודש'.

'אדון עולם' בניגון מיוחד. 'הודו' ו'אנא' שבהלל נאמרים באחד מניגוני ימים נוראים כגון 'אדר והוד' או 'אבינו מלכנו כתבנו'.

חצי הקדיש שלאחר קריאת התורה נאמר בניגון המיוחד לראש חודש אלול ושבת שובה, או באחד מניגוני ימים נוראים, ובאותו ניגון אומר הש"ץ במוסף את הקטע מ'לששון ולשמחה' עד 'ולסליחת עון' ומשם ממשיך בניגון יום חול.

אין הפסקה בין חצי קדיש למוסף. יש החולצים תפילין לפני הקדיש, ויש שחולצים אחר מוסף.

מתחילים לתקוע בשופר בבוקר יום א' דראש חודש אלול, אחר תפילת מוסף, ותוקעים שלוש פעמים תשר"ת.

ימי חול ושבתות

בכל יום חול תוקעים שלוש פעמים תשר"ת אחר תפילת שחרית (או מוסף) ושוב אחר תפילת ערבית (ולא אחרי מנחה), ומפסיקים לתקוע שלושה ימים לפני ראש השנה. אין אומרים 'לדוד ה' אורי' אחרי התפילות.

בלילי שבתות אומרים את ברכת 'השכיבנו' בניגון מיוחד. הש"ץ אומר את סוף הקדיש לפני העמידה בניגון בניגון המסולסל של ימים נוראים הנהוג מאז שבת 'נחמו' ועד שבת 'שובה'.

קדיש 'תתקבל' אחרי מוסף נאמר בניגון נבחר, ויש בניגון ימים נוראים. במוצאי שבתות אומרים 'והוא רחום' ו'ברכו' בניגון מיוחד לחודש אלול.

פרשת שופטים

בערבית אומרים את ברכת 'השכיבנו' בניגון מיוחד. לפני העמידה סוף הקדיש נאמר בניגון המסולסל של ימים נוראים.

מפטירים 'אנכי אנכי הוא מנחמכם'.

קדיש 'תתקבל' אחרי מוסף נאמר בניגון נבחר, ויש בניגון ימים נוראים.

במוצאי שבת אומרים 'והוא רחום' ו'ברכו' בניגון אלול.

פרשת כי תצא

בערבית אומרים את ברכת 'השכיבנו' בניגון מיוחד. לפני העמידה סוף הקדיש נאמר בניגון המסולסל של ימים נוראים.

מפטירים 'רני עקרה', ובסיומה מוסיפים את הפטרת 'עניה סוערה' שנדחתה בפרשת ראה מפני הפטרת 'ויאמר לו יהונתן'.

קדיש 'תתקבל' אחרי מוסף נאמר בניגון נבחר, ויש בניגון ימים נוראים. בקריאת התורה של מנחה הפסוק 'השקיפה' בסוף הקריאה, נקרא בהרמת קול. במוצאי שבת אומרים 'והוא רחום' ו'ברכו' בניגון אלול.

פרשת כי תבא

בערבית אומרים את ברכת 'השכיבנו' בניגון מיוחד. לפני העמידה סוף הקדיש נאמר בניגון המסולסל של ימים נוראים.

בשחרית הפסוק 'השקיפה' בסוף קריאת הלוי נקרא בהרמת קול. רביעי קורא עד 'באר היטב', חמישי – עד 'ברוך טנאך ומשאריתך'. לתוכחה קוראים לעלות לתורה בזה הלשון: "יעמוד מי שירצה".

בתוכחה, הקורא מנמיך את קולו מהפסוק 'והיה אם לא תשמע' עד 'בספר הזה', ומגביה את קולו מ'ליראה' עד 'את ה' אלהיך', מנמיך את קולו עד 'ואין קנה' ומגביה את קולו בפסוק האחרון 'אלה דברי הברית'.

אחרי עלייתו, מברכים אותו ב'מי שברך' בנוסח מיוחד בנוסף ל'מי שברך' הרגיל, ובשניהם מזכירים אותו בשמו. מפטירים 'קומי אורי'.

קדיש 'תתקבל' אחרי מוסף נאמר בניגון נבחר, ויש בניגון ימים נוראים. בקריאת התורה של מנחה, הפסוק האחרון 'הנסתרת' נקרא בהרמת קול. 'והוא רחום' ו'ברכו' בערבית של מוצאי שבת אומר הש"ץ בניגון של חצי קדיש שלפני מוסף ימים נוראים, ומאריכים בו ביותר.

סליחות

הש"ץ של סליחות עובר לפני התיבה ערבית שלפניהן ושחרית שאחריהן, אך לא למנחה. אָבֵל ובעל 'יארצייט' יכולים לעבור לפני התיבה בימי הסליחות שלפני ראש השנה, ברם אָבֵל אינו הש"ץ בעשרת ימי תשובה.

סדר הסליחות הוא של מנהג אשכנז הגדול (פפד"מ ובנותיה).

אין אומרים סליחות בלילה לפני השנינה, אף לא בלילה הראשון שאומרים בו 'במוצאי מנוחה', אלא משכימים בבוקר לסליחות, ובמידת האפשר לפני עלות השחר. פותחים באמירת 'אדון עולם' בניגון מיוחד לימי הסליחות, וממשיכים באמירת 'לך ה' הצדקה'.

חצי קדיש נאמר בניגון יום חול, בגמר 'א' ארך אפים' ו"ג מידות.

מקפידים לומר את פסוקי ההקדמה של כל סליחה וסליחה, וש"ץ מסיים אמירתם בניגון מיוחד החל מ'כי לא על צדקתינו' עד 'ועל עמך'.

לפזמונים יש ניגונים קבועים, הרבה מהם נאמרים בניגון של פזמון היום הראשון 'במוצאי מנוחה'. בימי ד' ו' ז' של סליחות ניגון הפזמון הוא של 'מלאכי רחמים'.

כל פזמון נאמר בקול רם על ידי הש"ץ ובעימתו. בגמר אמירת הבית הראשון, חוזר עליו הקהל באותה נעימה. הש"ץ ממשיך לומר בניגון את שאר הבתים, והקהל עמו בקול נמוך. לפי המנהג הישן בכל פזמון הנאמר בימי סליחות ותעניות מוסיפים אחר כל קטע את החרוז החוזר, שבדפוסי רעדלהיים נדפס רק בבית הראשון ובבית האחרון, כגון בפזמון יום א' 'במוצאי מנוחה', מוסיפים בכל בית את החרוז החוזר: 'לשמוע אל הרנה ואל התפלה'. ויש שאינם מוסיפים את החרוז הזה שנשמט על ידי המדפיסים. בסוף הפזמון חוזר הקהל לומר את כל הבית הראשון בקול רם ובעימה.

לפיזי 'עקדה' ו'חטאנו' יש ניגונים קבועים מיוחדים.

את נוסח 'או"א תבא לפניך' שבהקדמת הוידוי אומר הש"ץ כולו בניגון, והקהל עמו. בהמשך ההקדמה אומרים: 'שאינן אנו (ולא אנחנו) עזי פנים'.

הוידוי 'אשמנו בגדנו' נאמר בימי הסליחות שלוש פעמים ובלחש.

החרוזים של 'עננו', לפחות בחלקם האחרון, נאמרים על ידי הש"ץ בניגון מיוחד, והקהל עונה: 'עננו' על כל אחד מהם, היינו הש"ץ אומר 'עננו השם', והקהל אומר: 'עננו', וכן בשאר החרוזים. יש הנוהגים כך גם בפיזי 'מי שענה לאברהם אבינו בהר המוריה', שהקהל משיב: 'הוא יעננו'.

אחר נפילת אפים הש"ץ והקהל ממשיכים לשבת עד 'ואנחנו לא נדע מה נעשה'. 'מחי ומסי' נאמר בניגון מיוחד. 'מכניסי רחמים' נאמר כולו בניגון נבחר. 'מרן דבשיא' וכן 'שומר ישראל' נאמרים בניגון 'אדר והוד'.

אם החלו הסליחות לפני עלות השחר, ונסתיימו אחר עלות השחר, הקהל הולך ליטול את ידיו בגמר הסליחות.

כשמתחילים את הסליחות לפני זמן ציצית והש"ץ מעוטף בטלית שאולה, הריהו מסירה מעליו בין קדיש 'תתקבל' של סליחות לברכות השחר, ולפני 'ברוך שאמר' מתעטף בטלית שלו וכן מניח תפילין ומברך את שלוש הברכות בקול כדרכו בכל ימות השנה.

אחר קדיש 'תתקבל', אין הש"ץ אומר 'אדון עולם' שנית, אלא פותח מיד בברכת 'על נטילת ידיים' בניגון ימים נוראים, וממשיך בניגון יום חול בברכות השחר, כולל ברכות התורה לפני הקרבנות.

יום רביעי של סליחות

אין אומרים את הבית האחרון של הפזמון 'ה' שמעה' המתחיל 'שפטינו', שנועד לאמירה ביום הכפורים בלבד.

פרשת נצבים

בערבית אומרים את ברכת 'השכיבנו' בניגון מיוחד. לפני העמידה סוף הקדיש נאמר בניגון המסולסל של ימים נוראים.

שבת שבתוך ימי הסליחות פוסקים מלומר 'הכל יודוך' באמירת סירוגין.

הפסוק האחרון של קריאת שלישי 'הנסתרת' נקרא בהרמת קול.

מפטיר מתחיל מ'הגדתי'.

מפטירים 'שש אשש'.

קדיש 'תתקבל' שלאחר מוסף נאמר בניגון נבחר, ויש בניגון ימים נוראים.

במנחה מסיימים את הקריאה בסוף פסוק י"א במילה 'באזניהם', ואין ממשיכים עד 'לרשתה'.

'הוא רחום' ו'ברכו' בערבית של מוצאי שבת אומר הש"ץ בניגון של חצי קדיש שלפני מוסף ימים נוראים, ומאריכים בו ביותר.

אין אומרים 'יהי נועם' ו'ואתה קדוש'.

יום שביעי של סליחות

אין תוקעים בשופר מפני שהוא בתוך שלושה ימים שלפני ראש השנה.

ערב ראש השנה

מתענים בערב ראש השנה, ואין נוהגים להשלים את התענית.

יש שנהגו שאָבֵל אינו עובר לפני התיבה בערב ראש השנה, מפני שאין אומרים בו תחנון ו'למנצח'.

בפזמונים 'שופט כל הארץ' ו'זכור ברית', פותחים את ארון הקודש. לפזמון 'זכור ברית אברהם' יש ניגון משלו, וצורת אמירתו היא כמו של הפזמונים של שאר ימי הסליחות.

אם האיר היום אין אומרים תחנון בסוף הסליחות.

מאריכים באמירת 'ברכו' בשחרית בניגון מוצאי שבתות השנה, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון.

בשחרית אין אומרים תחנון ולא 'למנצח'.

אחר התפילה עושים 'התרת נדרים' בבית הכנסת. אומרים בה 'ואפילו נזירות שמשוך'.

אחר יציאת בית הכנסת הולכים לבית הקברות, אומרים שם תחינות לבית הקברות (ולא

תהלים שנאסרה אמירתם ליד קברים מחמת 'לועג לרש') ונותנים צדקה לעניים.

ברית מילה בערב ראש השנה

אם יש ברית מילה בערב ראש השנה, אין אומרים את הפזמון של ה'רוקח' לברית מילה 'זכור ברית אברהם – אות ברית', מפני שביום זה אומרים את הפזמון 'זכור ברית אברהם – אבדנו מארץ'.

בערב ראש השנה, אף שהוא יום תענית, עורכים את סעודת ברית המילה לפני חצות וסועדים בה כל הקרואים, אף אם רבים הם ואף בלא התרת נדרים.